

FŐVÁROSI
GENREKÉPEK.

ÍRTA

BÁTTASZÉKI LAJOS.

**NAGYVÁRAD,
KIADJA HÜGEL OTTÓ.**

1867

KELETI GYULA

JOGTUDORNAK

BARÁTI SZERETETTEL

AJÁNlja

A SZERZŐ

I.

Verclerius indigenatus et italiens.

A mi az embernél a ruha, az a szellemi termékénél a cím. A legrútabb arcz is némileg túrhetővé válik; ha szép az, mit Ádám és Éva a fügefalevél elégtelenségének belátása után csináltatott magának (a biblia nem tartotta fenn a szabó nevét); a könyv olvasásához is legalább hozzáfognak, ha pikáns a címe.

Hogy tehát „sípládás” helyett a fennragyogó felírást használjuk, azt nem indokolhatjuk mással, mint azzal; hogy a nyájas olvasó figyelmét felöltő címmel akartuk egyelőre magunkra vonni; abbéli kíváncsiságában, hogy „no, ebből már mi lesz”, csak neki fog és el kezdi olvasni, a kezdet pedig mindenhol legnehezebb lévén: ha egyszer ezen túl van, rászánja magát, türelmét egész kiterjedésében segítségül hívja, s a könyv végéig keresve keresi azon érdekes dolgokat, melyek a pikáns címnek megfelelni hivatva volnának.

Éppen leültem íróasztalomhoz, hogy valami roppant komolytárgyú, húsz római számmal jelezett beszélyt befejezzek, melynek hőse legyőzve a sors által útjába gördített akadályokat, már közel végcéljához, trichinkóiban oda vész, és éppen azon jelenetet akarám élénk színekkel festeni, hogy száll el nemes lelke a sertések elleni súlyos átok közben: midőn egyszerre udvaromban és a szomszédházban két sípládás kezdi eget verő gondolatim szirtfokait híg zenével alámosni. Az egyik hajmeresztő Csehországban készült csárdást, a másik egy fülvisító magyar keringőt kintornázott. Ily körülmények között – az irodalom kimérhetlen kárára – fennevezett trichines beszélyemet tovább nem folytathatom; leteszem tollam, írok ha el fognak távozni ...

De nem teszem le tollam, azért sem!

Megbőszülöm magam! – Míg önök, sípládás uraim, gyönyörűséges zenéjükkal hasgatják fületem, addig én „lefényképezendém” önöket. Tehát tessék gépem, akarom mondani, tollam elé állani ... Minden főváros meg van áldva „a maga jellemző alakjával. Párizs a „gamin”, ki a rendőrség minden reá vonatkozó rendeleteit kijátsza, Berliné az „ecken-steher”, ki agyonélczeli az embert, Bécsben a „suszterbua” ejti kétségbe a kofákat, Nápolyban a „lazzaroni” tartozik a város költői egészéhez, Velenczéé a „gondoliere”, csak Pest nem részesül azon szerencsében, oly alakkal bírni, mely csak is az övé volna¹), mely jellemezné őt, de részesül azon szerencsétlenségben, a fővárosok közös csapását, a sípládást, annál számosabb példányban bírhatni.

A sípládás abban, hogy nem dolgozik, a nápolyi lazzaronihoz hasonlít ugyan, de nem bírja ennek költészetét. A lazzaroni genialis köveztapposó, kinek dologtalansága nincsen terhére senkinek; ha nem dolgozik, nem is eszik egyebet mint narancsot és makarónit, és a legszebb boltozati! palota fedele, az Isten szabad ege alatt, valamely híd oszlopa mellett alszik. A sípládás pedig valóságos csapás a főváros lakosainak. Ha meggondoljuk, hogy úgy is eleget szenved az ember „művészeti” tekintetben a zongoráktól, melyek néha alatta, fölötte és mellette megszólalva kétségbe ejtik azt ki valamely komolyabb szellemi munkával foglalkozik: valóban megindul szívünk annak gyötrelmein, ki a zongoravészhez járuló nyafogó kintornákat is kénytelen meghallgatni, és ha Jericho falai néhány kúrtriadásra összeomolhattak, nem csoda ha e zeneágyuzás alatt ily boldogtalan halandó gyenge alkotású dobhártyája széthasad.

Ha természetrajzilag tekintjük a sípládást, annak két nemét különböztetjük meg. Elseje, az állandóan itt letelepedett sípládás (verclerius indigenatus), ki az aradi vagy a józsefvárosi stáció-utca valamelyik udvarán szokta felütni „kecskelábát”, vagy targonczán odább

¹ Kivéve a fertálmágnást, de ez a vidéken is kezd már graszálni.

tolható, trombitáló, rekedten nyivogó hangszerét, melynek megpillantásánál az ideges embert kimondhatlan iszony fogja el.

A másik az olasz sípládás (*verclerius italicus*), ki Olaszországból ide zarándokol és nyakán czepelei országról országra hangszerét.

A sípládások e két neme közt nagy különbség van. A *verclerius indigenatus* többnyire sánta, vak vagy siketnéma vagy ha nem az, legalább annak tetteti magát és mindig erős, izmos suhancz kíséretében jár házról házra, ki a targonczát tolja, melyen holmi spanyol gitare, olasz hárfá vagy Apolló kytherájával feldíszített, a kerék ellenére is gyalogorgona pihen s mely nemzeti színekkel befestett talyiga, nem egy ember tyúkszemének ment már neki, járván vele a sípládás mindig a trottoiron és irgalmatlanul keresztültörve annak lábain, ki kellő tisztelettel nem tér ki előle.

Ha valamely e tekintetben méltán boldogtalannak nevezhető házba beköszön e két tagból álló „*musikalisches Kleeblatt*”, a sánta sompolyog ajtóról ajtóra a krajczárokat beszédendő, míg a másik bámulatos ügyességgel kezeli a sípláda forgantyúját, fel-felpislogván az ajtók felé, vájjon mily aratása van az általa e célra bérbe fogadott nyomoréknak, de időt lelvén a kútnál mosó vagy súroló vászon néppel exotikus érzélem cserére is lépni; s mert a csárdás s polka a legnépszerűbb darabjai közé tartozik a cselédség repertoírjának, ugyan csak „darálja” ezeket, a miért is a kapu aljában tánczra serkenő szolgálók legjobban fizető közönsége a sípládásnak.

A városi hatóság annyiban gondoskodik a békés és békeszerető városi polgárok hallszerveinek épen-maradásáról, hogy csak olyan egyéneknek oszt kintornázási engedélyt, kik valami testi hibával sújtva és ez okból dologra képtelenek. Ez engedélyezett sípládások számokkal vannak ellátva, hogy a kapitányság ellenőrizhesse őket. Ki vannak jelölve számukra bizonyos napok, órák és városrészek, melyekben kizárólag sípolniok szabad. Csak az a baj, hogy fővárosunk dolgozni nem akaró proletariusai nagy rabulisták; a sánták, vakok, süketek és süketnémák, a kintornázási szabadság e megszorítása után úgy termettek egyszerre mint a gomba, és különben is ezek csak *pictus masculus* gyanánt szolgálnak bizonyos napi „*honorarium*” mellett azon henyélőknek kik könnyű módon, minden erőmegfeszítés nélkül akarnak enni és inni.

Azon mód, mellyel a különféle városrészekben a sípládást a házakban fogadják, biztos mérvül szolgálhat ama városrész nemes vagy nem nemes műízlésének, és míg a Lipót- és belvárosban, hol általán a műveltebb osztály lakik, a sípládást kiutasítják, addig a Teréz- és Józsefvárosban nemcsak a legtöbb házban nyájassággal és előzékenységgel nyitnak neki kaput, hanem a fenntisztelt szakácsnék, szobalányok és a napszámosok leányai, mint említők, a kapuszínekben és folyosókon dühösen járnak, és minthogy a sípládások az egyik és másik táncz közt nem ismernek szünetet, hanem azt a hat vagy nyolcz darabot, melyet hangszerük tartalmaz, egy huzamban nyúzzák: méltó csodálatra ragadja a szemlélőt azon ügyesség, mellyel a szívós tánczosnék a leggyöngyörűbb *allegro vivacé*val rohannak a szelíd, flegmatikus „*landler*”-ből át a vérmes csárdásba s vizsont.

A népünnepeken, különösen május elsején, már négy órakor reggel a városligetben és a híres lipótmezei búcsún is, minden lépten-nyomon akadunk ily útonállókra, kik húsz lépésről húsz lépésre mindig egy-egy tetemes darabkáját nyomorítják meg az ember dobhártyájának. Az útonálló rabló, ha elszedte holmidat, visszavonul, de a kintornás, ha azon reményben, hogy menekülsz tőle, odanyújtod neki az adót, háládatlan háládatossággal annál jobban öli idegeidet.

A fővárosi sípládás, ki házról házra járva, sánta, vak vagy süket, ha ama a fővárosban már szép számmal képviselt pinczekorcsmákba leszáll, hol az alsóbb néposztályok, közkatonák, a táncz élveinek hódolnak: egyszerre csak visszakapja hangját, látását, hallását, mert itt a maga népe közt van; itt nem kell magát zseníroznia; ő itt a legnélkülözhetlenebb személyiség, mert ő képviseli és egyesíti hangszerében a zenekart.

A fővárosi közönség legnagyobb része megköszönné neki, ha művészi produkcióiban e pincze-kocsmákra szorítkoznák, és egyáltalában nem reklamálná őt a felvilágra; de ő ezt be nem várva: minden meghívás nélkül, ha jó kedve kerekedik, és ott, hol városkatonák nincsenek, egész orkesztrumma átváltoztatott síplárával látogatja meg csapásként a házakat; egyik lábával dobót üt, a másikkal kürtöt fú, jobb kezével a forgantyút kezeli, baljával szájában pánsípot, és e kegyetlen hangszerekkel, az utczagyerekek nem kis öröme, oly zenebonát csap, hogy kínai hangversenynek is beillenek.

A sípládások második neme az olasz.

Ez egészen más fajta. Hogy az olasz nép kiválólag zeneértő és zeneérező, azt még ez alsórendű mechanikus hangszerén is észre lehet venni. Maestro Bellini, Rossini vagy Verdi operáiból szokott dallamokat játszani. Az ember sokszor szívesebben elhallgatja ez olasz sípládákat, mint némely a köznapiasság fölé nem emelkedő hangversenyző urakat és asszonyokat.

Az olasz sípládás csak akkor jelenik meg fővárosunkban, ha nálunk is már olasz, lanyha szellő fú; azaz, ha tavasszal az első fecskék beköszöntenek. A barnaarcú, fekete szemű „trovatore” ritkán megy be a házak udvarába, hanem ügyesen fel tudja használni az időt, midőn napnyugtával kinyílnak az ablakok s leánykák, fiatal asszonyok néznek ki rajtuk. Az utczán járdogálva forgatja édes hangokat nyögő hangszerét, sóvárgó tekinteteket vetve föl a hölgyekre; de nem arcaikra hogy bámulja, hanem kezeikre, vájjon eltévednek-e a ruhazseb mélyébe, hogy papírba burkolva néhány „centesimi”-t dobjanak le számára, s ha, mint rendesen megtörténik, vágya teljesül: sugárzó arczczal és iskolára mutató bókkal köszöni meg a kegyes adományt.

„Gli ungaresi so o cavalieri nobilissimi”, így mondja és nem tudja eléggé dicsérni a magyar fővárosiak pártatlanságát, kik jobban fogadják őt mint a magunk „verklisé” és így kicsinyben mintegy elismerik, hogy a művészetnek nincsen hazája; és csakugyan kevés ember van, ki a mi sípládásunkat szívesen hallgatná, míg ellenben az olaszt figyelmében részesíti.

Félnek is a bennszülött kintornások e rájuk nézve hívatlan jövevény versenyétől és mindenféle apró malíciákkal kínozzák; egyszer levágiák kabátja lógóját, máskor mintegy véletlenül hátulról sárba lökik, meg máskor, ha fölmereng a nyitott ablakokra, kövei legyintik oldalba.

Nemcsak vargák, szabók, asztalosok, de még a – verclerius indigenatus sem szereti az ipar szabadságot... .

A fénykép kész volna s az a két sípládás még mindig hajtja nótáit ott künn az udvarban. Két sípládás, ha egyik az egyik udvarban, másik a másikon dolgozik: határozottan öngyilkossági gondolatokat ébresztenek az emberben, de elvégre – ez hozzátartozik a főváros zajához s ha kényelmeit megszerettük, tűrjük kellemetlenségeit is, melyek a nagyobb városok életét színezik.

Különben ők okai, ha komoly fonalózos beszélyemmel még mindig nem foglalkozhatván, azon egyéb pseudoművészeket rántom még elő, kik fővárosunkban az engedélyezett macskazene és fülhasogatás nemes mesterségével foglalkoznak és házról házra járnak.

Ha a „fehér hajó” című vendéglőn vagy más „átjárásos” házon átmentél, láthattad ama éneklő és gitározó vakot, ki reprezentánsa a fővárosi „udvari” hangversenyzőknek.

Es szegény kivétel. Hangja, jóllehet napestig él, helyesebben visszaél vele: kellemes csengésű s dalolása igazán szívreható. Ha látna s egészséges volna, megszegyenítene nem egy lyrikus tenort, kinek fölfogás s reprodukció tekintetében még ily állapotában is példányul szolgálhatna. Hogy dalaiban az epedő kifejezést túlhajtja: ezt szerencsétlensége magyarázza. Hallása linóm s rozzant gitárján, mely énekét kíséri, nem csak megfelelő, de önálló, eredeti, a zenei gondolatot szabatosan meghatározó akkordokat pönget. Minden esetre több mint a mennyinek látszik s ha, kegyes olvasóm, valahol eléd akad o halvány, világtalan énekes: kettőzd meg krajczárodát s hallgasd meg őt, mindkettőt megérdemli. Műsorozata gazdag s a

magyar dalokat, különösen ezeknek bánatos lassúját, igen szépen énekli. Dicsekedhetik a főváros még cseh „bänkelsängerekkel”, tiroli hárfásokkal, czitherásokkal s szegény furulyásokkal is, kik mind meglegelik a maguk közönségét. Ezeknek magasabb fajtájára, az úgynevezett népénekesekre, – vagy terézvárosi magyarsággal, volkssängerékre: a következő sorokban fordítjuk fényképező szerszámunkat.

II.

Magyar népdalárok.

Fényképészeti szerszámunkat a „Komló” elé visszük, mert itt volt a magyar népdalárok bölcsője, innét a Beleznay-kert elé állítjuk, mert itt van most, midőn már megerősödtek, laktanyájuk. A Beleznay-kertből hazánk nagyobb városainak mindegyikébe kellene czipelni fényképészeti gépünket, (mert a magyar népdalárok mindenhová el-elzarándokoltak, a hála Istennek elmúlt bús időkben a magyar embernek kis jó kedvet csinálni), de ez mind reánk, mind az olvasóra nézve igen fáradalmas dolog volna; beelégszünk tehát – reméllem te is nyájas olvasóm – a népdalárokat csak fővárosi működésük közben lefényképezni.

Azt mondják, hogy a művészet is kenyérkeresés után jár; e közmondás magyar színészeinken annyiban nem valósult, mennyiben ők a kedvezőbb kenyérkereseti kilátás daczára, nem akarták akkorában elhagyni rögs, de magasztos pályájukat, hogy éttermekben s vendéglőkben lealacsonyítsák a művészetet. Thereza párizsi café chantantokban énekel és milliomokat szerez, Moser, Quapil és Unger, Neumann, bécsi sörházakban dúdolnak, és hasuk erszényükkel aránylag növekedik vastagságban, de köztünk magyarok közt, kikről azt mondják, hogy nem állunk még az európai civilizacio színvonalán, köztünk nem találkozott valamire való színész, ki művésze rovasán, e módon kényelmesebb és biztosabb földi létet akart volna magának szerezni.

S így lön, hogy a lehetőleg legismeretlenebb nevekből állt az „első magyar népdalárok társulata”; de noha az egyik ha énekelt, oly hangokat bocsátott a világra, mint a repedt fazék, a másik meg ha szavalt, úgy tetszett, mintha Garrickot akarta volna kifigurázni: mégis tapsoltunk nekik, megéljeneztük őket, tekintetbe véve, hogy minden kezdet nehéz, hogy ezáltal nagyobb buzgóságra felbátorítatnak, hogy a taps tán jobb erőket is csal e térre – és valóban a közönség tetszésnyilatkozatai nem voltak hiábavalók, mert a feloszlott népszínház tagjainak jelesbjei (látván, hogy itt is lehet babért aratni), Virág és Vincze (Dunanan apó és fia) magyar népdalároknak felcsaptak.

E kettő, Bakonyi és Komáromy, a magyar népdalárok legkedveltebbjei. Bolond Miska, Kakas Márton, Iczig Spiczig és a kortes liferálnak nekik legtöbb tréfás politikai és társadalmi kinövéseket nevetségessé tevő költeményeket, s míg a nemzeti színházban, az elmúlt idők közben, a legkisebb politikai czélzás is rossz következményeket vont volna maga után az illető rögtönző színészre nézve: a Komló és Beleznay-kert falai közt, sans' gène szidhatták Schmerlinget, Herrmann Zichyt és más népszerűtlen nevek birtokosait. Jó, hogy a magas policzáj szemet hunyorított a népdalárok énekére, mert különben a magyar ember minden átélni kellett viszontagságai közben, még azon földerítő szórakozásban sem részesülhetett volna, kínzóit e perszifláló költemények és énekekben legalább kigúnyolva látni és – nevetni rajtuk.

Míg a magyar népdalárok e téren mozognak, azaz míg eredeti költeményekben, társadalmi és politikai kinövéseket tesznek nevetségessé: addig mindenki szívesen hallgatja őket; de ha olyan német volkssängerféle, frakkból magyar attilába szorított (németből átfordított) „Schéne Májér” dalokat adnak elő, akkor szökhethénk előlök, mert visszásabb nem létezik, mint ily igazi német szellemben irt, német körülményekhez alkalmazott és magyarban semmi értelemmel sem bíró dalok és jelenetek magyar nyelven való előadása. E daraboknak

főkomikuma többnyire azon eredeti bécsi jargonban rejlik, melyben előadják és melyet a magyarban természetesen visszaadni nem lehet, a mint általában a magyarnyelv csak akkor tetszik, ha épségében, nemességében meghagyják, nem pedig ha elcsúfítják, mint ez ilyen és a zsidó jargont túlozva utánzó költeményekben történni szokott. E komikus oldala tehát elvész, de megmarad az inesztetikus, Paprika-Jancsi bódéba való, triviális élczeskedés. Magyar nyelven ilyeneket előadni, annyit tesz, mint egy megevesedett majmot bíborszínű bársony-palástba burkolni. A fővárosiak mégis valahogyan megértik ezeket a monstredalokat, mert szerencsájük volt és van most is a bécsi volkssängerektől hallhatni azokat, de alig hisszük, hogy a vidéki közönség mely a fővárost meglátogatja, vagy annak nagyobb része mely otthonn hallja, valami különös módon gyönyörködnek rajtuk, mert nem csak hogy a nyelv nagyon furcsának tetszik neki, de többnyire ritkán hallván bécsi volkssängereket, egyáltalában meg sem érti. Nem is a magyar fül számára teremtette az Úristen az „obst hergehst zu mir”, „Oh mei liebl Sáli mám, geh und klaub' dei Klump a zam” és más ily modorú dalokat, s oda hová, mint a Komlóba, Beleznay-kertbe és Zrínyibe majdnem kizárólag magyar közönség jár, semmi esetre nem valók. Míg a Lipót-és Terézváros vendéglőinek eleme túlnyomólag mindig német volt, addig a belváros e nyilvános helyiségei megtudták minden időn keresztül óvni magyar színezetüket, most csak még az kellene, hogy a magyar közönség itt is ilyen dalokkal jóltartassék, hogy a német ízlés e kinövéseit, magyar köpenybe burkolva, magyar népdalárok itt is terjesszék!

Hagyják magyar népdalaink ezt a dicsőséget a Terézvárosban még elég nagy mennyiségben graszáló német volkssängereknek! Ne akarjanak a „fekete”, „kék”, „fehér”-macskák és a király-utca egyéb korcsmáinak (ezek pedig annyian vannak itt, mint Rómában templom) bänkel-sängereivel versenyre lépni, kiknek éneke megfelel e helyiségek címeinek, azaz nem egyéb macskanyafogásnál.

A magyar népdalár mindenben különbözik a német volkssängertől, különbözzék ízlése is, mely-lyel az általa előadandó darabokat választja. Ő nevelje közönségét és szoktassa nemesebb komikumra, hogy ne fajuljon úgy el, mint a fennemlített sörházak publikuma, mely már csak is oly undorító, kicsapogásig frivol énekekben és komikumban találja üdvét.

Azt mondtuk a magyar népdalár különbözik a német volkssängertől. Elmondjuk azt is, miben.

Külömbözik abban, hogy míg a volkssänger csakis pénzkeresés vágyából az, addig a magyar a pénzkeresés mellett nem mellőzi egészen a művészetet. A magyar népdalárok közt egyetlen egy sincs, ki kis zenei kiképezéssel nem bírna, ki nem értené, föl nem fogná azt a mit előad, míg a német volkssängereknek többnyire fogalmuk sincsen kótáról, a zene teoriájáról, míg ők többnyire műveletlen spieszburgerek, kik nevüket sem tudják kiírni, annál kevésbé értik azt, a mit előadnak. Ok a németek czigányai, mi a zene teoriájában tudatlanságot illeti, de nem bírják ezeknek érző szívét, költői kivitelét, szóval ők élő sörkancsók, kik inartikulált hangokat hoznak elő, ha üres a gyomruk, és ha valamit keresni akarnak annak sörrel ismét való megtöltésére. A király-utcai vendéglők publikumának nem is énekük tetszik, hanem dalaik frivol tartalma. A német dalárt a sör lankasztja, élet- és észbeli tehetségeit elzsibbasztja, a magyart a bor fölhevíti, lelkesíti, s az a humor mely a borból ered, mindig mozgékonyabb és valódiabb, mint a sörből támad; azért is ha a német dalárra kerül a sor, hogy rekedt hangjával nyafogja el mondókáját, előbb álmából fel kell őt rázni, melybe a korcsma valamelyik kuczkojában merült; szemeit dörzölve lép a közönség elé, és álmosan, szokásból hibátlanul, de érzés és értelem nélkül beszél. A magyar pedig alig lesheti már, hogy a közönség elé léphessen és annak tapsait arassa. E perczben ő egészen e dicsőségért versenyez, elfeledve minden anyagiságot.

Külömböznek a magyar népdalárok a német volkssängerektől külsejükben is. A Sänger potrohos, a dalár karcsú mint a champagnei bor palaczkja; az előbbinek inggallérja és ingujjai piszkosak, kabátja és nadrágja sörfoltokkal tele, az utóbbi, ha szegényesen is van öltözve, de

tiszta és csinos; az előbbinek ujjai telvék gyűrűkkel, nyakán vastag aranyláncz függ, az utóbbi kezei pusztaságát, fehér keztyűkkel takarja el; az előbbinek van pénze, sőt soknak Bécsben emeletes háza, az utóbbinak is lesz – – ha egyrészt takarékosabban fog élni és nem költi el ma azt, a mit tegnap keresett, és ha másrészt fővárosunk túlnyomóan németajkú polgársága annyira meg fog magyarosodni, hogy a német dalár Magyarország fővárosábani nélkülözhetőségét belátva, a magyart fogja fölkeresni és támogatni és nem a németet.

Mindenesetre inkább megérdemli.

III.

A Hermina-tér.

Pestnek is, mint Párizsnek, meg van a maga „Temple”-je, habár kisebb kiadásban.

Pest Temple-je a Hermina-tér (Schiffmanns-Platz).

Ha nem röstelled kedves olvasóm, elvezetlek oda, hogy együtt nézzük meg fővárosunk a maga nemében sajátos e közhelyét.

Az odajutást nem mondhatjuk éppen kellemesnek, s nem is mindennapi ember az, ki a Hermina-térhez vezető utczákon keresztül bírhatni, a nélkül, hogy orrát legalább százszor be ne fogja.

A szerecsen-, könyök-, Lázár- és retek-utcák azok, melyeknek az a szerencse jutott, hogy e térhez vezessenek.

Nem tagadható, hogy ez utcákban is van sok szép ház, de azok úgy tűnnek föl itt, mintha szemétdombra építették volna. Ezek kivételek. A szabályt a ronda, nyaktörő lépcsőkkel ellátott házak képezik. Az, ki olyan ügybajos ember, hogy e házak egyikében dolga akad, jól teszi, a legalább is erős botot visz magával támaszul, mert különben öt eset közül háromszor bizonyosan lebukik a csúszós, rozsz karfájú lépcsőkön.

Ezekben és a még idetartozó. kis utcákban találkozik az ember Pest városának legnagyobb nyomorával. Itt vannak legnagyobb-számmal a pinczelakások, melyeknek a szerencsétlen lakói, troglodytákként, minden áldott évben egyszer élvezik a jótevő nap sugarait. Itt van a legtöbb bűnfészek, itt az elhírhedt kávéházak bő száma, hol a főváros erkölceit tanulmányozni akaró író sokszor tizennégy éves gyerkőczöket talál, kik az éjeket tobzódva, kártyázva töltik el, továbbá éjjeli lepkéket, kik eladják ifjúságukat, noha annak árából végre is éppen annyi marad nekik, hogy egy koldusbotot vehetnek rajta.

Ha ez utcák rendőri hivatala elé került kihágási és bűnügyeket összehasonlítjuk a többi városrészekéivel, úgy találjuk, hogy a lopás, orgazdálás, iszákosság és utczai lárma sokkal bővebben van képviselve itt, mint máshol. Nemcsak azért, mivel ez utcák a legnagyobb városrészben fekszenek, s nem is azért, mert az alsó néposztály e városrészben tán gonoszabb mint máshol, hanem egyszerűen azért, mert a szükség, a nyomor itt halmozódik legnagyobb rakásra.

Pompás egy épület az a redoute, hol a főváros vagyonos osztályai egy éjjel ezereket költenek mulatságra; de talán, még szebb épület volna egy oly közintézet, hol a szegény, lakás nélküli nép átél hideg éjszakám át biztos fekhelyet találna. Minden nagyobb külföldi városban vannak alvótermek a hajlék-nélküliek számára, mért ne legyenek egyszer ilyenek Pest városában is, melyről azt monda az öreg Dumas: ez a jövő városa.

Míg a város atyái egykor segítenek majd e bajon is: addig a városrész vagyonos lakosai iparkodnak boldogtalan embertársaik nyomorát valamennyire enyhíteni. Ezenkívül máris vannak intézmények, melyek legalább részben könnyítik ott a szegény ember sorsát.

A becsületes, de szegény mesterlegény, tíz krajczárért kaphat éjjelenként ágyat; a kávémérésekben, melyek a Terézvárosban nagy számmal fordulnak elő s melyeknek némelyike fényesen van felszerelve, hét krajczárért bárki is reggelizhet és vacsorálhat; vannak továbbá vendéglők, hol húsz krajczárért ebédre három tál ételt kaphat, a nélkül, hogy a hús,

mint Bécsben ilyen helyen, 1 ó h u s volna.

De a szegény néposztály legnagyobb, s eléggé meg nem becsülhető jótéteménye a Hermina-téri zsisbvásár.

Igaz, hogy e zsisbvásárt, az itt kapható tárgyak minőségét tekintve, nem lehet a „hiúság vásárjának” nevezni; de a szegény ember az itt áruba bocsátott ruhákkal tetőtől talpig egy évre tisztességesen fölszerelheti magát, anélkül, hogy tíz forintnál többet költene; továbbá potom árért egész hétre elláthatja konyháját apró fával és eledelokkal; a szegény mesterember bebútorozhatja igénytelen lakását és vehet olcsó áron szerszámot; a szegény deák egy reá nézve már haszontalan ruhadarabot, melyet másképp talán eldobna, itt eladhat és csekély árán két napig élélhet.

Ha az életben egyáltalán, úgy a hajóstéren különösen a legkirívóbb ellentétekre akadunk.

Egy bódé mellett, melyben régi színházi öltönyöket, álczákat, összerongált diszjtményeket, tehát egy volt művészeti világ romjait árulgatják: a tisztára kopasztott, prózai libákkal megrakott szekerek egész sora foglal helyet, és míg az előbbi előtt halvány, beesett arcú ballerina alkuszik egy arany- és ezüst virágokkal fölcziczomázott öltözetre, melyből új színházi „jelmezt” fog magának készíteni, addig a libás szekereket számtalan edzett nyelvű és torkú kofa vagy retek-utczai szakácsné állja körül, s míg a színházi ruhákat áruló kalmár napokig elállhat bódéja előtt, a nélkül, hogy vevő csak kukkantana is feléje, addig a libadombok úgy apadnak, mint olvad a hó, ha a nap süti. A libaszekerek néha oly ostromot állnak ki, mintha városligeti omnibuszok volnának s gyakran a néha több ezerre menő kopasztott ludak halmaza egy óranegyed alatt úgy eltűnik onnan, mintha csak pehelydomb lett volna, melyet egy nagy szél elfűtt.

A szellemiség hívei itt élő példában győződhetnek meg korunk anyagias voltáról. Amott egy ó és új klasszikusokat áruló handlé mellett, ki e szellemi kincseket annyira becsüli, hogy a földön kiterítve bocsátja áruba, egy éléskamra, laczikonyha-féle ütötte fel sátorfáját, melynek birtokosa már elkészített vörösrépat, ugorkát, sajtot és lekwárt (nyalóczát) tálal az arra járó- kelők elé. Ezek a szakács-művészetnek nem oly ritka termékei, mint a minőket te, tisztelt olvasóm, Marschall vagy Michaleknél szoktál a kirakatban látni – de nem is oly drágák. Öt forintért megveheted mind, s a bódét ráadásul kapod.

„Kaafens Rotteks Geschikte von Makelé (Maculay) hangzik egyik oldalról; „Tessék vörös répat venni” – a másíkról.

Ugyanott az elhírhedt „Horgony” című vendéglő előtt, egy nagyobb bódéra akadunk, hol a legszebb egyetértésben hevernek egymás mellett a legkülönfélébb tárgyak. Egy rozzant lábú ágyon kopott csizmák fekszenek, melyeknek szakadásai ráenyvezett fekete czukorpapírral vannak eltakarva; mellettök a vízözön előtt tán megaranyozva volt tükörkeretek foglalnak helyet; az ágy alatt vasszegek, rozsdás lakatok, boltczégek, burgonyák és régi zsemlyék terülnek el; az ágytól nem messze, melyet ha minden rajta levőivel együtt valami világkiállításra küldenének, méltó feltűnést okozna, egy óriási üst bámul az égnek. Ha tüzet raknának alája, hogy mind azt, mi benne van, megfőzzék, Makbet boszorkányainak pokoli keverékéhez hasonló valami jönne létre, mert van abban egy nagy sonka, három pakli gyufa, néhány faggyúgyertya, czikória (kávépótlék), szappan, czitrom és – néhány batiszt ing.

Szóval, nem képzelhető oly ehető és nem ehető, nagy és kicsiny, a mindennapi élet szükségleteihez tartozó, vagy valaha fényes termekben pompázott, de most elkopott tárgy, mely e zsisbvásáron, természetesen már számtalan kézen forgott példányban ne volna képviselve, és ha például oly tükör, melyet itt árulnak, elmondhatná élményeit, nem volnának azok kevésbé érdekesek, mint némely híres ember memoirjai.

De a szegény ember nem sokat törődik az itt áruba bocsátott holmik élményeivel; elég neki az, hogy olcsók.

Azok a megvetett handlék, kik éltük legnagyobb részét e téren töltik, nem is sejtik mily jötevői ök a szegény néposztálynak.

IV.

A házaló.

„Itt a koldulás és a házalás tilos”.

Ezt olvashatjuk mindenfelé azon új három- és négyemeletes házak kapuzínében, melyek az utósó évtizedben oly nagy számmal emelkedtek Budapesten. Addig nem is tekintik befejezettnek az építkezést, míg a tábla, melyen a fenn idézett szavak olvashatók, oda nincs biggyesztve.

Ambár a koldulásnak az új házakban való szigorú eltiltása is külsőségekre vezet, mivel a koldus, kinek utóvégre is enni kell valamit, ez esetben az utcán este orozva rohanja meg az embert: e tilalom mégis némileg indokolható; a háziúr t. i. nem akarja, hogy pompás házának fényesre csiszolt lépcsőit a koldus ronda sarui bepiszkítsák; nem akarja, hogy minden jöttment ember háborgassa a házinépet, nem is említve, hogy alkalmilag valamit zsebre is rakhat.

A koldulás eltiltását tehát értjük, kivált ott, hol kellően gondoskodnak arról, hogy feleslegessé válják, a hol t. i. létezik elég intézet, melyekben a szegényeket a legszükségesebbel látják el.

De miért tilos a házalás?

Miért tiltják el ezt még oly háziurak udvaraiban is, kik most dúsgazdagok ugyan, de nem mindig voltak azok. Ha az ember nyomozni akarná vagyonosságuk forrását, sok esetben kisüthetné, hogy e kérlelhetlen ukázok kibocsátói éppen a házaláson kezdték meg pályafutásukat, ezzel vetették meg gazdagságuk alapját.

Annak, ki házalással akarja nyomorult életét fenntartani, engedély kell erre a hatóságtól s ez bizonyosan ügyel arra, hogy olyannak ne jusson az ki rossz hírben áll.

A házalás eltiltását tehát nem lehet indokolni semmivel, sőt kárhoztatni fogja mindenki, a kinek csak kis igazságérzete van.

A házaló éppen úgy fizet keresetmódja után jövedelmi adót, mint akárki más. Miből fizesse azt, miből táplálja nejét, gyermekeit, ha e talán sokaktól megvetett, de azért becsületes utat elzárják előle?

Vagy tán oly gonosz ember az a házaló? tán csal, lop?

Ne hidd azt nyájas olvasó!

Ha van szabály kivétel nélkül, úgy ezt legjobban lehet mondani emberünkre. A házaló rendszerint becsületes s a munkát nem kerüli. Azon reményben, hogy néhány krajczárt tán megkeres, egész nap jár-kelel és eltúr sértést és szidalmakat, melyekkel a műveletlen tömeg illeti őt, mivel foglalkozását még a koldusénál is alábbvalónak tartja.

Oly eset soha sem fordul elő, hogy azon házakból melyekbe a házalónak szabad bejárása van, valamit elvinne; soha, vagy fölötte ritkán, hogy tudva, lopott jószágot vásárolna.

Nem akarjuk ezzel azt mondani, hogy a házaló becsületesebb más ember fiánál; neki becsületesnek kell lennie, ha nem is volna meggyőződésből az. Mindenek előtt közönsége bizalmára van szüksége, mert mikor úgy sem engedik mindenhol bekopogtatni szegényt, mivé lenne, ha még becsületes sem volna? Azonfelül, ha csaláson vagy lopáson rajt érik, elveszti engedélyét mely esetben éhen kellene vesznie.

Azt pedig ő nem akarja; sőt nemcsak enni, hanem ennél egyebet is akar; nejét tisztességesen szereti ruházni, gyermekeit iskoláztatja, s adóját megfizeti.

S nemcsak hogy szorgalom, kitartás, türés által éri el mindezt: hanem gyakran egy kis szerencse mellett nagy vagyonra is tesz szert, mint ezt számtalan élő példával lehetne bizonyítani.

Külső megjelenése éppen nem mondható ajánlónak, a mi onnét származhatik, hogy nem ér rá toillettet csinálni; testén éltében nincs más, mint ócska ruha, úgy hogy öltözete foglalkozásának mintegy czéjére gyanánt szolgál.

Nem létezik tárgy a drágakövektől le a tíz helyen átlukkasztott kalapig, melyet magához

ne váltana és rendszerint nem is mutatja be magát mint eladó, hanem inkább vevőül, mert mindig azt kérdezi nincs-e másnak valami eladni valója, úgy okoskodván, hogy szívesebben fogadják azt, ki a pénzt adja, mint azt, ki elvinni akarja.

Nem szabja meg először soha azon dolog árát, melyet meg akar venni, hanem felkéri az eladót, határozná meg ő, szívére kötvén, miszerint oly követelést tegyen, hogy még ő is nyerhessen valamit rajta ha ismét eladja. Végre is rendszerint hatodrészét sem adja meg annak, mit követelnek tőle, s az illetők azt mondják, hogy – megcsalta őket. Ha azonban mélyebben vizsgálnák a körülményeket, belátnák, hogy lehetetlen volt többet adni, mert neki a kopott ruhákon lévő sérelmeket láthatlanná kell tenni, a foltokat kivétetni, a szakadásokat összevarratni, hogy csekély nyereséggel a szegény napszámos, mesterlegény, pinczér, szakácsné vagy szobaleánynak – mert főleg ezek az ő „kundschaftjai” – eladhassa, a mi néha hatalmas kapacitálási kísérletek után sikerül csak. Nagy fejtörésébe kerül továbbá oly tárgyból, melynek hasznavehetőségén a be nem avatott ember esze megáll, valamit csinálni, s ő ebbeli feladatát rendesen megoldja.

A fővárosi házaló sorsa fölötté különbözik a falusiétól.

Ez utóbbi batyuját hátán viszi és mindenféle apró, a parasztgazda háztartásába és öltözetére szükséges dolgokat árul. Megjelenése a falusi élet egyhangúságába egy kis változást hoz, miért is az egész falun áthangzó sípolását a falu népe nagy örömmel fogadja.

Oda sietnek hozzá pántlikát és szappant venni a leányok, a háziasszony néhány rőf kelmét cserél be tőle egy köből búzáért, a parasztgazda pedig egy szép cifra pipát kap tőle egy „marék” szénáért, mit aztán a félszemű „bogárféle tesz.

Egészen másképen van ez a szegény fővárosi házalóval, ki valódi martyrja foglalkozásának.

Mindenki előtt ismeretes a pesti házmesterek gorombasága, mely ritkítja párját. E gorombaságtói való félelmében a fővárosi házalónak, hóna alatt zsákjával vagy kendőjével, melybe az összevásárolt holmikat rakosgatja, csak titkolódzva szabad keresete után járni, nehogy azt a czerberus észre vegye.

Tovább nem mer menni annál a reá nézve végzetes táblánál.

Ily megszorító körülmények mellett nem csoda, hogy a fővárosi házaló az elnyomás bélyegét hordja homlokán, hogy arczkifejezésében nincs elég önérzet, hogy szelleme nem férfias. Hisz még az a rongyos, kolduló utcagyerek is bántatlanul becsmérelheti, és gyakran láthatad már, hogy iramlanak szitkozódva, csúfolódva és kövekkel dobálódzva fővárosunk „gamin”-jai a házak mellett elcsúszó, magát mintegy láthatlanná tenni igyekező „handlé” után, kit mindenki még kevesebbre becsül a favágónál vagy napszámosnál, noha ezek, azt a mit keresnek, többnyire pálinkamérésekben isszák el, hogy szívük buját leöblítsék és nyomorúságukat becsípett állapotukban elfelejtsék; míg a megvetett házaló, ha nem jár házról házra, otthon ül pinczelakásában, a hová „egy fénysugár hatni alig képes,” foltozgatva, tisztítva a már a harmadik nemzedékre átszállt frakkot, melyből most már atilla lett, csirizelve az ásító lyukakkal bővelkedő lábbelieket, melyekről nem tudja a szemlélő, hogy czipőkből lett czizmák, avagy csizmákból lett czipők-e, összeszegezve a viz-áradás előtt tán divatban lehetett rozzant bútorokat – se mellett fillért fillérhez rakva, melyek végre nem ritkán háromemeletes házakká nőnek ki magukat.

Így foly élete, míg eljő a péntek este. Körül-belől abban a perczen, melyben a Mindenható befejezte a teremtés munkáját, a házaló is befejezi nyomorúságos lótás-futását, foglalkozásait, hogy egy napig szüneteljen s magára véve ünneplő ruháját, elmegy templomba; ha onnan visszatér, meggyújtva találja a hétágú olajlámpát, s az asztal körül ülő családja, melylyel rendesen bőven van megáldva, már várja., hogy vágja föl a szombati fonott kalácsot. A hétágú lámpa a megelégedett arcokkal egyetemben vidámabban sugárzik, mint akármilyen nagyúri terem tündöklő csillárja s fényes vendég-koszorúja.

A családfő is odaül az, ez egyszer a rendesnél simábbra fésült s épruhájú magzatjai közé,

felesége oldala mellé, ódon karszékére, elmondja a kenyér fölött imáját, elfelejti üldözött állapotját, és boldog – másnap estélig, addig, míg a szertartásos viaszgyertya fénye mellett a szünnap zárímáját szorult kebelével elrebegi, mert ezzel újra megkezdődik a lótás-futás, s létének sanyarúsága.

Úgy sem irigylendő sorsánál és azon elvitázhatlan célszerűségénél és jótékonyágánál fogva, mellyel a házaló keresete a szegényebb néposztályra nézve bír, kívánatos volna, ha ama fennérintett kegyetlen rendszabály minél előbb eltűnnék fővárosi házaink kapuszíneiből.

V.

A váczi-utcza.

Ha Pest Magyarország „kalapja”: akkor a váczi-utcza a „bokréta” rajta.

Ha nincs ellene kifogásod nyájas olvasónóm, – és neked alig ha lesz, miután te szereted a bokkrétát, – tekintsük meg közelebről bokkrétáink egyes virágszárait.

Ha voltak tulipánok, melyekért Hollandiában ezeket adtak, mennyit ér e virágcsokor? Míg valami jó matematikus ezt kiszámlálja, addig is mi nézzünk körül.

Legszebb virulásában láthatod bokkrétánkat verőfényes napokon, déli 12 óraker s esti hat-hét óra tájban.

Ha a váczi-utcza házait, vagy építkezési modorát tekinted, az előbbiekre azt fogod mondani, hogy még az ízléstelenség régi évtizedeiből származhatnak, az építkezési modorra pedig, hogy korántsem oly szabályos, mint a Lipótváros bármely utcájáé; és mégis, mily roppant különbség van a váczi- és éppen Pest legszabályosabb utcájáé, a két sas utcza között! Ha a váczi-utcza fiziognómiája és gyönyörű kirakatai a két sas utczában volnának, ez második „rue Rivoli”-vá válnék, melyből csak az árkádok hiányoznának; így azonban nemcsak hogy a rue Rivoli élénkségével nem vetélkedhetik, sőt fényes nappal is alig látsz benne tíz szál embert, esteli kilencz óraker pedig oly pusztaság és kihalt, mint Szahara sivatagja a Számum után, s a halotti csendet csak egy itt-ott feltűnedező boltörnek a kövezeten való kopogása szakítja félbe, ki hiába keres valakit, a kit hosszú dárdájára nyársalhatna.

A váczi-utcza ellenben reggeltől estig, és ünnepnapokon éjféltáig hemzseg a járó-kelők sokaságától. Ha csak az idő nagyon mostohán nem köszönt be, tizenkettő és tizenhárom közt rendez-vous-t ad magának itt a fővárosi „high life”, és ha te vidéki olvasóm, itt járva, mindez érdekes és nem érdekes férfiak és nőknek, kik akkorában itt pompáznak, neveit hallanád: minden lépten-nyomon a meglepetés és tisztelő bámulat ah-jait és óh-jait bocsátanád ki piros ajkaidon, vagy gúnyos mosolyra kerekítenéd ajkaid.

Nézzünk körül.

A galantéria megkívánja, hogy előbb is a tisztelt olvasónőknek tegyék eleget, és a hölgyeket defilírozassam el szemek előtt, a hölgyeket, kik nemcsak az életnek, hanem – a váczi utczában is legszebb díszét képezik.

Az idegenek, kik fővárosunkat meglátogatják, tisztelettel hajolnak meg a dunasoron emelkedő, a tudománynak szentelt palota előtt, gyönyörrel telnek el, ha a budai elipszről nézik az előttük elterülő páratlan szépségű panorámmát, csodálva csodálják az „egyenesen” Árpádtól származó szürös-bajuszos magyar férfialakokat: de elragadtatásuk és bámulatuk akkor éri el fő-polczát, ha egy szép napon a Dorottya-utczában keresztül a váczi-utczába ballagva, a magyar főváros híres szépségű hölgyeit látják együtt, s ekkor úgy járnak, mint valami nagyszerű képtárban, hol az ember a sok egymás mellett ékeskedő kép közt nem tudja, tulajdonképpen melyiket nézze előbb?

Amaz egyszeri török pasa, nálunk időzve, végtelenül sajnálta, hogy a váczi-utcza nem konstantinápolyi leányvásár. Szerencsére nem az, s ha már vásár volna is, nem konstantinápolyi, hanem néha egy kicsit a – hiúság vására.

Képzeltetni, hogy e női promenádnak mennyi bámulója van a – fekete seregből.

Még Sportsmeny úr is ott hagyja falusi jószágát, agarait s lovait, s eljő ide Pestre, a váczi-utcza kövezetét taposva, három szemmel (kettő saját elvitázhatlan tulajdona, a harmadik, a „monokli”, még részben az optikusé, mert nincs kifizetve), istenigazában „szemlélni” az ott andalgó hölgykoszorút; Henyeffi pedig a „korona” kávéház előtt egész álló nap lesi azt a női teremtet, ki finom fehér mellényébe bele fog szeretni, és arról, ki véletlenül ránéz és elmosolyogja magát, azt állítja, hogy ez titkos, kihívó jel volt; pedig dehogy; a nő Tüersch brüszeli csipketárának mosolyog előre. Ez a vonzó örvény. Tüersch, ki fényesen bizonyítja a berlini építésznek hogy lehet nemcsak kövekből, hanem gyenge csipkékből is erős alapon nyugvó házat építeni, a váczi utcának kétségkívül egyik legszebb és legnagyobb szerűen felszerelt boltját bírja, melyből párisi módra, vörös selyemmel szegélyezett lépcsőkön mehetsz fel az első emeleti raktárba, és mely előtt ha esteli hét órakor meggyújtják a fényes gázcsillárokat, bámész csoport áll, csodálva a csipkekincseket. Ebből pedig az a tanulság, hogy ha az ember szalagokra, piperére, csipkékre bizza dolgát, bátran énekelheti:

Wer seine Sach auf Spitzen baut,
Der hat nicht auf Sand vertraut!

A Tüersch melletti és átellenében lévő könyvkereskedők aligha énekelhetnek ily vidáman.

De bízzuk a komoly leczkéket mogorva kritikusokra, mi pedig foglalkozzunk tovább is a váczi utczával.

Itt pontosul össze minden, mit a műveltség, finom ízlés, disz és pipere kigondolhat, itt van a főváros legtöbb könyvkereskedése, kölcsönkönyvtára, zene- és műárusa, a legfényesebb ékszerboltok, Baliczky híres férfi-, Monaszterly és Kuzmik vagy Alter és Kiss még híresebb „nődivatöltöny-raktára”, teli perzsa shawlokkal és párisi fátyolszövetekkel. A színek és szövött virágok egész csábító szívárványai folyvást változnak. A divat azt mondja: „legyen!” és mindig lesznek újabb meg újabb kelmék, formák, díszítések és Ízletes hóbortosságuk.

Egyik könyvkereskedés mellett a néző felé gyönyörű ékszertár ragyog, melynek tiszta gyémántcsöppekkel kirakott gyűrűi, zománczozott lánczai, becsük öntudatában, kimondhatlan megvetéssel mosolyognak át a maguk szerényen meghúzó szomszédos könyvekre, és „arany” hanggal azt rebesgetik füleikbe:

Ki titeket írt, Bennünket nem bírt,
És ki minket vesz,
Titeket *félre*tesz.

Ha dr. Gall vagy Lavatarnek lettem volna, nem a koponyákból ítélem meg az emberek hajlamait és gyöngeségeit, (mert utóvégre is nem lehet minden ember fejét kezünk közé kapnunk, hogy megvizsgálhassuk,) hanem a szerint, kiki micsoda kirakat előtt áll *meg* hosszabb ideig.

Esküdni mernék például, hogy ama sárgafogú, füstölt sódarhoz hasonló alak, ki már fél órája, hogy Medotz boltja előtt tesz tanulmányokat, csodálva szipkák, török-pipák, száruk, bel- és külföldi szivarok jól rendezett csoportjait: nem más, mint szenvedélyes dohányzó, ki pipázik ha eszik, iszik, beszél, politizál és talán ha alszik is, – már t. i. álmában.

Továbbá az a hanyag öltözetű, pápaszemes, gyérhajú úr, ki ott elhagyatva ólálkodik egy könyv-kirakat előtt és kinek kabátja minden zsebéből könyv pislog ki, nem lehet más, mint tud ó s.

Az a rőt szakálú „Frigyes” pedig, kinek zsebei oly szokatlanul tágak, alkalmasint a „hosszúujjasok” rendéhez tartozik, mert a közönségnél sokkal kíváncsiabb és epedőbb szemekkel nézi Lechner kirakatában az arany órákat és néha-néha a többi ott álló emberfiák zsebeit is, vajjon imígy vagy amúgy nem tölthetné-e meg saját üresen ásító zsebeit?

Végre ama sugáralakú, szelíd, kék szemű hajadon, ki Brunner játékboltja előtt nézi a babákat, nem vesz-e most búcsút ezektől? Holnaptól fogva bizonyosan bosszú ruhát fog viselni hogy nemsokára ő maga legyen valakinek a „babája.”

Anyagiasság és szellemiség mint mindenhol, úgy a váczi-utczában is küzdenek egymással és hogy az előbbi marad a győztes, azt csak a korszellem okozza. A kommunizmus szellemies elvének hódolva, lopja el ama tolvaj az ott künn függő drága szőnyeget, de a drabans elég anyagi őt befogni, s a városkapitány elég anyagi: elveit keményen veretni ki fejéből.

Emitt e hajfelsütötte dandy ideális kecsesei vet egy hódítani szokott pillantást a mellette éppen elsuhanó fekete csipkekendő s menyecskére, midőn valaki hátul anyagi nyakán ragadja, ez a valaki pedig nem más mint anyagi szabója, s o szabó nem akar mást, mint leganyagiabb pénzét, nem másért, mint azért a legisleganyagiabb ruháért melyet már két évvel ezelőtt csináltatott nála a szellemies arszlán.

Ily tapasztalások és elmélkedések közben érkezünk virágcsokrunk tartójához, a városháztérhez.

Ki nem nézi büszkeséggel az itt emelkedő tanácsházat, ez impozáns épületet, melynek falai közt a főváros polgárainak poros és eddig éppen nem nagyon gyorsan vezetett, iktatóból kiadóba, kiadóból iktatóba sétáló akták alapján igazság szolgáltatik.

Hol a város atyái fák ültetéséről, emlékszobokról, szökőkutakról és -vizvezetésről tanácskoznak, és fognak tanácskozni tán még évtizedek múlva is. Pedig mily gyönyörű volna ott a városháztér közepén is egy ízléssel kiállított szökőkút, vagy mint éppen illő helyen, egy a város felvirágzásáért sokat fáradozott férfi emlékszobra, ha mindjárt a Varula Jakabé lenne is az, csak hogy valakié volna.

Majd ha egy félszázad múlva valaki ismét a váczi utcáról fog írni, akkorára talán már ott lesz a szobor vagy a szökőkút.

VI.

Egy izraelita menyegző.

Roppant néptömeg tódul a dohányuiczai izraelita imaház felé, mely, hogy az utca nevének megfelelő hasonlaltal éljünk, a szomszéd házak közé beékelve, körülbelől oly rosszul érezheti magát, mint az „echt” havannah mely véletlenül egy csomó dragadorosz szivar közé kerül.

Az ifjak oda sietnek csodálni, a nők magukat csodáltatni; nem i m á d k o z n i, hanem imádatni, – és egyszersmind testületileg búcsút venni egy társnőjüktől kinek ma teszik fejére azt a koronát, melyet minden leányka epedve vár, t. i. a fejkötőt, mely menyecskévé teszi.

Képzeld magadnak olvasóm egy hollóhajú, tüzes szemű, sugár alakú leányt, szellemdús homlokkal, nyájas tekintettel; hangja csengi), mint a csalogány éneke, mosolya ígésző, mint a kegyistennőké, ajkainak csókjára villanyosság futná át tagjaidat; szóval, varázsold magad elé Sáron rózsáinak legbájosbikát, – s előtted áll ama nő, ki ma oltárhoz lép.

Ne tagadjuk, egy kis fájdalom lepi el minden fiatal ember keblét, valahányszor ily égi szépségű, ritka szellemű leánykát kiragadnak a myrtus-koszorúza szüzek soraiból, hogy ezentúl egyetlen egy bírja egészen szívét, míg eddig mindenkinek, ki közelében forgott, jutott nyájasságából és szeretetreméltóságából egy-egy fénysugár.

Ha e módon elragadják körülkből a leánykát, kinek látásához, társaságához szokva voltunk, hogy elhagyva anyját, atyját, rokonait: férjét kövesse; csak az a gondolat tud némileg vigasztalni, ha szíve választottja vezeti oltárhoz, ha nem tartozik ő is azon boldogtalanok közé, kik hűséget esküsznek a mammonnak, kik szüleik által árverés útján adatnak el annak, ki legtöbbet ígér.

Azt tartotta a régi közmondás, hogy a házasságok az égben köttenek; azonban ez, újabb idők óta nem áll már többé, mert a házasságot is börzei üzletnek tekintik. Ötvenezer forint először, százezer másodsor; kétszázezer először, másodsor, senki többet? Kétszázezer harmadszor! Bum! Ne, a tied, vidd el!

A „kétszázezer” birtokosa talán vén, rút; vagyonát talán csalás, bukás által szerezte; s

létezik egy ifjú, kinek nincs pénze, de van nemes szerelme, ifjúsága és munkakészsége. Mit sem érnek; le veled szív, ifjúság, s éljen a kétszázezer!

De hiszen nem a pénz istenítéséről, hanem házassági szertartásokról, akarok beszélni...

Megszólalnak az orgona hangjai s míg azok majd búsan, majd vidoran rezgik át a templom csarnokait, a vőlegény, oldalain a vőfényekkel, fellép a bibliát rejtő szent szekrény előtt felállított mennyezetre, imáját mondandó el, melynél szigorú rítus szerint, fehér halotti köntösbe kellene burkolódnia, mintegy jeléül annak, hogy eltemeti ifjúkori emlékeit, függetlenségét, szabadságát és ezentúl csak nejenek fog élni.

E közben a mátká megérkezik, két nyoszolyó-leánytól kísérve, és szinte a mennyezet alá lép, (ha örül is e várva várt pillanatnak, szemét egy gyönyörűségesen hímzett kendővel törülgetnie kell, mintha sírna.) A rabbi összeteszi kezeiket és imát mond felettük. Az ima után pedig serkentő szónoklatot tart hozzájuk mely magyar vagy német, a mint a felek kívánják; hogy most többnyire magyart kívannak, magából értetődik. A szónoklat utáni ima-áldás közben, az új házaspár ugyanazon pohárból iszik, mi annyit jelent, hogy ezentúl a sors öröm- és bánat-serlegéből hűségesen osztozkodva fognak inni. Ha ez megtörtént, egy kendőbe takart poharat tesznek a vőlegény csizmatalpa alá, s ez hatalmas rúgással darabokra töri, jeléül annak, hogy így fogja semmivé tenni mindazon akadályokat melyek hitvese boldogításában gátolni akarnak. A pohár összetörése mások szerint allegorice következőt is akar kifejezni: mivel az esketésnél, lakodalomnál résztvevők szíve örömmel van eltöltve, a pohár eltörése által az általános vígság közé kis bú, kár is vegyül; ez a pohár tehát mintegy Polykrates tenger mélyébe vetett gyűrűje. – Elolvassák néha még a hozománylevelet, hogy a közönség is tudja, hány ezer forintot, hány harisnyát, mennyi ág- és fehérneműt kap a mátká. A kik képesek fizetni, azoknak befejezésül a kar orgonakísérettel egy indulót is énekel.

Az itt elősorolt szertartásokkal azonban még nincs tökéletesen befejezve az újabb időkbeli házasságkötés, mert még egy igen különös szokás járult hozzá, t. i. az, hogy az új házaspár két órával a menyegző után okvetlenül Párizsba, Velenczébe, vagy máshová utazik, sőt tudunk esetet, midőn ily újdonsült két tagból álló „család”, melynek módjában nem volt Párizsba menni, Debreczenből Nagyváradra rándult és három hétre vendéglőbe szállásolta be magát.

Az új izraelita imaház külseje impozáns és az épület kétségtelenül a legszebbek egyike fővárosunkban. Nagyszerű belseje megfelel, sőt fölülmúlja a külsőt, és a csend és rend is (mely az izraelita imaházakban éppen nem szokott mindig otthonos lenni), e helyen többnyire példásan tartatik fenn. Az ünnepélyes benyomást, melyet az orgona és énekkel járó isteni szolgálat gyakorol reánk, csak a templomi felügyelők furcsa „cheval-1 egér” kalapjai zavarják meg kissé, s éppen e felügyelők azok, kik – alkalmasint mert megunják a hiába való fel- és alájárkálást – időtöltésből néha lármát idéznek elő az által hogy a kevésbé divat szerint öltözködött templom-látogatókat brevi manu a lépcsőkön lesiettetik, alkalmasint abból az esztétikai elvből indulván ki, hogy az imádkozók öltözéke összhangzásban álljon a templom fényével. Ez magában véve igen szép gondolat, de keresztülvitelére szükséges volna, hogy – mint az udvari bálokon történik – előre üzentessék meg az illetőknek: mily ruhában szabad megjelenniök és hogy az üzenet mellé mindjárt egy szabó is csatoltassék, ki a község rovására „templomképes” ruhákat készítsen nekik. Míg ez meg nem történik, addig is túrják a felügyelő urak azokat, kik kopott ruhában járulnak az Úr színe elé, és vigasztalják magukat azzal, hogy ha nekik nem, de a Mindenhatónak egészen mindegy akármilyen kabát alól ered az ima.

Gefährlich ist's den Leu zu wecken,
Schrecklich ist des Tieggers Zahn,
Doch der schrecklichste der Schrecken,
Ist ein „Aufseher” in seinem Wahn.

Udvariatlanságban ez érdemes felügyelők némelyikével csak egyik-másik postahivatalnok vetélkedhetik s mindkettőjüknek sírkövére következő sorokat kellene vésetni:

Hier liegt Hans Kaspar Grobian,
Ein Klotz wie's einen geben kann,
Lag er nicht ohne Hut im Grab,
Er zog ihn selbst vor Gott nicht ab.

VII.

Fővárosi arszlánok fényűzése.

Midőn e helyen a fővárosi férfiak fényűzéséről szólunk, azért tesszük, hogy a nőket negative védjük azon megtámadások ellen, melyeknek a piperében való fényűzésük miatt, ez idő szerint már igazságtalanul ki vannak téve ...

Létezik-e szerencsésebb ügyvéd, mint az kinek kliensei a nők?

S miért oly hálás feladat a nők védelme? Fellengősi erre azt felelné: „Mert sötét (vagy kék) szemük egy pillantata, piros ajkuk egy mosolya többet ér a föld minden hiu kincseinél!”

A mi szempontunkból azonban azért hálás feladat a nők védelme, mert ügyük többnyire méltányos szokott lenni s a nélkül hogy éppen rossz néven vennők, ha egyik vagy másik e földi angyalainknak, védelmünkért nyájas pillantatával. szerencsétetne, ennek hiányában is, már magában azon érzet jutalmaz, hogy jó ügyért kikeltünk.

Az írók a férfiakat a szépnem rovására már sokszor lehordták, azt mondván többek közt róluk, hogy általában ők „tövisei és csalánai” az emberiség növénykertjének, míg benne a nők „rózsák és virágok”; hogy a férfi szerelme a nőével összehasonlítva szalmatűz, melynek füstje nagyobb mint a lángja – de egyetlen egyre, a fényűzésre nézve, megfordították a dolgot, t. i. a férfiakat dicsérték, a nőket pedig megtámadták.

Mi meg legjobb lelkiismerettel állítjuk, hogy hiába kiáltanak kígyót békát mai napság már e tekintetben is a nőkre – minthogy mi férfiak, ha f ő l ü n e m m ú l t u k még a ruhák és egyéb fényűzési czikkekre való pénzpazarlásban, hál' Istennek, legalább már elértük őket.

Magából értetődik, hogy itt nincs szó azon férfiakra, kik ökölvastagságú fóliánsokba elmerülve, éjjel-nappal az emberiség szellemi javának előmozdításán fáradoznak, s kiknek, ha minden áldott évben egyszer napfényre kerülnek tanszobáikból, csizmájuk egyik húzója kilóg, félszázados kabátjuk akasztózsinege pedig az ég felé bámul, mintha csak panaszeit felküldené, miket a világ romlottsága miatt emel – e férfiakra e helyen nem beszélünk, de ezek végre is csak kivételek s az általános szabályt a divat azon férfiai képezik, kik az élet kellemeit, a társadalom gyönyöreinek serlegét fenékgig kiüríteni akarják és ürítik is.

Ez ifjak és aglegények azok, kik öltözetükre, finom életmodorra, könnyén nélkülözhető, tehát fényűzési tárgyakra éppen annyit költenek, mint akármily fényűző, pazar nő.

Hogy állításunkat bizonyítsuk, igen prózai dolgok, sőt számokkal is kell untatnunk tisztelt olvasónőinket; de úgy hisszük, az egyszer nem neheztelnek ránk hogy próbára tesszük türelmüket ott, hol ily igazság konstatírozása forog szóban.

Méltóztassék velem a váczi-utczába fáradozni.

Álljunk meg, ha úgy tetszik, először egy női divatraktár előtt. Igaz, megszámlálhatlanok azon drága kelmék és czikkek melyek szemünkbe ötlenek s melyek rendeltetését meghatározni nem kis zavarba jönnénk; igaz, hogy vagyonok mentek már tönkre e drágaságok megszerzésén – s ha oly nők, kiket a természet mostohán gondolt meg, ide fordulnak, hogy némileg helyre pótolják mit a természet megtagadott tőlük, ezt értjük; de hogy azok a valóban gyönyörű szép, kedves kis leánykák és menyecskék is azt vélik, miszerint a ruha képes szépségüknek még nagyobb bájt kölcsönözni mint milyennel már úgy is bírnak, azt fel nem foghatjuk, ha csak úgy nincs, mint e sorok mondják:

Ti drága, fényes gyöngykagylók
Szerelmesem nyakán, Azt hiszitek ö titeket

Ékül visel talán? Nem! ...
Azért hogy magatok Ott közel láthassátok,
Hattyúnyaka fénye mellett –
A tietek mily sötét lett!

De ballagjunk kissé odébb; itt van ni, Baliczky „férfidivatraktára”... ez tán alábbvaló Alter és Kiss, vagy Monaszterly és Kuzmik „nőpipere”-raktáránál?

Biztos forrásból tudom, hogy Kenőcsi úr egy napig sem tud ellenni mind eme cikkek nélkül melyek itt nagy kiválasztásban szolgálatjára állnak. S ezek talán szükségletek? Ezek nélkül nem élhet el az ember? Ez nem fényűzés, legnagyobb mérvű fényűzés?

Dőreség volna a fényűzést föltétlenül elítélni, mert untig ismeretes dolog, hogy ott, hol maga helyén üzetik (azaz olyanoktól, kiknek módjukban van), az ipar és művészet emelésére szolgál; nem bánjuk tehát, ha Kenőcsi úr Baliczky egész boltját hordja magán – de azt ne mondják aztán, csak a nők fényűzők!

Tekintsük meg Kenőcsi urat tetőtől talpig.

Mindenek előtt fodrász felsütötte bajaira (a nők legfeljebb akkor sütetik fel hajukat, ha bálra mennek, Kenőcsy mindennap megy a fodrászhoz) hetykén odanyomja a finom perzián kucsmát, melyet bársony szegélyű kalappal szokott felváltani, mert szereti a változatosságot. Nyáron szinte ezen okból, két különböző alakú panamakalap kell neki. A fejdísz után a nélkülözhetlen szem-csípő (lorgnette, czwickker) említendő, s csak ezután mehetünk át a különféle alakú angol gallérokra és különböző színű nyakkötőkre; mikor ez előbbieket jöttek divatba, az egyszeri parasztember a hosszú budáktól is félrevezetve, valamennyi fiatal embert, kit az utcán látott, papoknak hitte, s csak az aranszegélyű, lila, tulipiros és kék szinti nyakkötők voltak képesek hitében kissé megingatni.

De folytassuk szemlénket Kenőcsi úr d r á g a személyiségén.

Télen buda, felváltva szürrel, tavaszkor deákköpeny és sz. István, nyáron valami a karra, (akármilyen, csak selyembélésű legyen), a buda alatt attila, otthonka vagy más nevű kabát (ki győzné ezeknek mi szavait tanulmányozni), melynek ezüst gombjai oly drágák, mint más közönséges emberfiának három kabátja; a hét minden napjára más nadrág, egy nap magyar, egy nap német (a nobilis embereknél az most a divat, mi ellen különben nincs kifogásunk, hacsak az érzemény nem változik naponkint). Az atillák zsebeiből nem hiányozhatik a legelegánsabb selyemzsebkendő, melynek rendeltetését az ázsiai népek egyáltalában fel nem bírják fogni, hát még különösen a selyembőliekét!

Fényűzési cikkeink egyik legdrágábbika a csizma (hogy lakk, vagy legalább legfinomabb zergebőrből való az magából értendő), minthogy pedig Kenőcsi úrnak nincs jobb dolga, mint az utcán járdogálni, évenként minimum 20 pár csizmára van szüksége, mi körülbelől 300 forintnyi összeget tesz, mit lábbal tapos.

Következnek most némi apróságok, melyek nélkül mai napság képzelni sem lehet oly férfit, ki csak kis elegancia hírében akar állni s előkelő ismeretségeket kötni, ilyenek: melltűk, arany inggombok, gyűrűk, óra félmázsányi aranylánczczal, stb. stb. stb.

Ezek lettek volna Kenőcsi úr szükségletei.

Említsünk holmi dolgokat, mikről maga is hajlandó bevallani, hogy fényűzési c z i k k e k. Első helyet foglalnak itt el a szivarok (londres, havanna), naponkint 10 darab (ez kevés), tesz évenként 770 forintot, mi a szónak teljes értelmében elfüstölög. (E fényűzési cikk árát kóstolólól felhozzuk, oda utalni akarván, mily roppant összegre rúgna, ha egyenkint kiírnók, minden dolog mennyibe kerül.) Havannaszivar nem gondolható nagyszerű szivar-tánca- és szivarszipka-gyűjtemény nélkül, a mi szinte nem csekély pénzecskét elnyel. Vannak továbbá arslánok kik egyáltalában nem állnak a tudományosság vagy nagy olvasottság hírében, de mert divat, nagy és szép könyvtárral bírnak. Nem ártana, ha az ily divatból könyvgyűjtőknek oly fogalmuk volna a könyvekről, mint az egyszeri Izák zsidónak a könyvvlajstromról:

„Izák, wenn du wast so sog:

Was is denn a Katalog?
„A Katalog is sicher
Die Enthaltsamkeit von Bücher.”

Említhetnők még, hogy a nők nem billiárdoznak, nem kártyáznak (legalább rendesen nem), nem lakmároznak, nem ... sat.

Hogy e módon sok gazdag birtok örököse tönkre jutott; hogy Kenőcsi úrnak ezután több számlája van, mint a mennyi nap az évben; hogy e számlákat soha napján, vagy népiesen mondva:

Csütörtökön kiskedden
Bornyúnyúzó pénteken –

megfizeti, olasz módon igazolván magát: Ho dato parole, ma non parola (adtam szavakat, de nem szavamot); ezeket kimutatni nem tartozik feladatunkhoz, mely csak abból állt: felderíteni, miszerint ma, midőn mi ép oly fényűzők vagyunk mint a nők, jogtalanul tartunk nekik morális dikcziókat. Vagy menjünk jó példával előre, vagy hallgassunk. Mert azt kívánni, hogy a nők ne legyenek fényűzők, mi meg tehessünk, a mint akarunk, ez annyit jelentene mint a jogegyenlőség elvét igen egyoldalúlag felfogni.

Sőt ha vesszük a dolgot, mint van, a nőnek kell e téren nagyobb szabadságot engedni, azért, mert más tekintetben a társadalmi életben, részint az illem szabályai által, részint neme gyengeségénél fogva, sokkal nagyobb megszorításoknak van alávetve mint a férfi.

VIII.

A városkatona

„Oh irgalom Isten ne hagyj el!”

E szavak vertek fel elmélyedtségemből, midőn egy szép napon a lánczhíd alatti kikötőn sétálni menesztettem magamat.

Oda siettem a merről e klasszikus felkiáltás hangzott, azt hívén, hogy valami tősgyökeres magyar „trufátor” legnagyobb költőnknek e legszebb balladáját szavalja el a kíváncsian hallgatódzó népnek.

Odaérkezve, kíváncsi népet találtam ugyan, de szavaló és éneklő trufátor helyett, drabanst, ki egy vén asszonyt javában elpáholt és ez agg nő volt az, ki sírva-ríva azt kiabálta, hogy: „Oh irgalom Isten ne hagyj el!”

Összegyűlt itt is, nem csak az „utczagyermek”, hanem nagyja és apraja azoknak, kik a lánczhídon átjöttek; bámulták, hogy mossa, nem Ágnes asszony a lepedőt, hanem a városkatona a vén asszony hátát.

A legkisebb csekélységgel is fel lehet izgatni a fővárosiak kíváncsiságát; várva várják az ilyen utczai botrányokat, melyek abba az egyhangú életbe kis változatosságot hoznak. Tedd meg egyszer tisztelt olvasóm; állj meg az utca kellő közepén, fondd karjaidat keresztbe és bámulj az égnek: azonnal körülötted fognak összegyűlni sokan és miként te, ok is tátott szájjal bámulandnak az éghez.

De térjünk vissza a városkatonához, ki jónak látta hősiességét egy vén asszonyon kimutatni. Az öreg asszony a Dunából vizet merített puttonyába, oly helyen, hol ez hatóságilag tiltva van; az argus-szemű őr észrevette és gorombán a mint illik, (azaz a mint nem illik) elparancsolta onnét; az asszony afélet mormogott, hogy azt szépen is mondhatná, nem tudta, hogy itt el van tiltva vizet meríteni. A drabans avval replikált, hogy olyan vén bánya nem fogja őt arra tanítani, mi illik és mi nem, úgy beszél a mint neki tetszik, és ha nem hallgat és el nem kotródik innét, hát majd befogja a száját.

Több se kellett. Tudja mindenki, hogy az asszony haragját, legyen az akár palotahölgy, akár vízfordóné, semmi által sem lehet jobban fellobbantani, mint ha azt mondják neki hogy

vén, s ehez, fontold meg olvasóm, a szájbetartási ajánlat is járult.

A puttonyos asszony nemes haragjában le akarja önteni puttonyával a csend és rend e gorombaság általi fentartóját, ennek pedig egy csepp kedve sem levén csak egy csepp vizet is fénylő uniformisára öntetni és hideg vízzel leöntött agárként a csatatérről elvonulni: egy ügyes ugrással torkon ragadja a bosszús asszonyt és saját ügyében rögtönítelő bírónak felcsapván, fenn leirt módon elpáhold.

Az olvasó vigaszára mondom, hogy nincs szándékomban e drabans és e vén asszony további sorsát hosszasan elbeszélni, az itt leirt kis kaland csak eszközül szolgáljon annak konstatírozására, miszerint többnyire a legcsekélyebb dologból a legbotrányosabb verekedés támad ott, hol a mi városkatonáink a csendet és rendet helyre akarják állítani és pedig azért, mert ők nem szép szóval igyekeznek a törvénynek tekintélyt adni és a városkapitányi rendeleteket érvényre emelni, hanem durva udvariatlanság által. Az általunk elmondott esetben is az összekoczanásnak a drabans volt oka, mert ő azonnal a faragatlanság non plus ultrájában támadta meg az üreg asszonyt.

A köznép nagy része tán türelmesen hallgatja a csendőr kifakadásait, de tán még többször egy nem-szolgai lélek is találkozik közte, kiben az ily bánásmódra az emberi méltóság érzete fellázad, és ha ez, nem fojthatván el méltó indignációját, egy szót visszafelel, kész az utcai skandalum, pedig a csendőrök éppen azért vannak, hogy ezeknek elejét vessék.

Kutatva a drabansok ezen a sajtó által már több ízben megrótt bárdolatlanságának okát, azt mondják neked, hogy a mi proletariátusunkkal másképp nem lehet boldogulni, hogy szép szóval ennél a végrehajtó hatalom nem tarthatja fenn tekintélyét. Ha ez igaz, akkor a proletariátus nálunk még gonoszabb mint Párizs vagy Londonban, mert ott komoly hidegvérűséggel, de udvarias bánásmóddal, jobban imponálnak neki mint nálunk vérmes gorombasággal. De ez nem igaz. A köznép jelleme nálunk éppen olyan mint Párizs vagy Londonban, sőt az összehasonlítás a miénknek bizonyosan előnyére válnék; de éppen azért mert a londoni policeman nem ragadtatja el magát éktelen szavak világra bocsátására, hanem hidegvérűen cselekszik, éppen azért követi őt ellentállás nélkül még a legrögzöttebb tolvaj is pálczája egyszerű megérintésére; ő ép oly kérlelhetlen a bűnössel szemben mint a mi drabansunk, de sohasem inhumánus.

A végrehajtó hatalomnak bizonyos nimbussal kell magát körülvennie, hogy imponáljon, gorombaság által pedig e nimbus meg nem szereztetik; mindenesetre áll, hogy a középkori „Vehmgericht” nem ennek köszönhette rendkívüli tekintélyét, és hogy az újabbkori jól rendezett rendőri intézmények sem ennek alapján szerveztettek.

Francia- és Angolországban a rendőrség a közönséget s szolgálja és mindent a mit tesz, ennek kedvéért teszi és ha az egyes rakoncátlant megfenyíti, csak a nagy közönség jólétét tartja szem előtt; nálunk úgy látszik megfordítva van a dolog. A drabans nem szolgálja, hanem u r a akar lenni a közönségnek; azt hiszi ez csak azért teremtetett a világra, hogy az ő önkényének játékszere legyen.

A rendőrség védi a polgár életét, vagyontát; ha tehát mégis gyűlöletes és a tömeg nem mellette, hanem ellene fogja a kihágó pártját, (mint ez nálunk gyakran szokott megtörténni) ez nem azért van mert mindenki szükséges voltát be nem látja, hanem annak helytelen kezelése, és az egyes rendeletek ügyetlen foganatosításánál fogva.

Hogy tekintélyt szerezzen nálunk magának gorombaság nélkül is a rendőrség, nem szabadna alárendelt közegének, a városkatonának, ha őrhelyén áll, szakácsnék és szobaleányokkal szerelmeskedni, nem hordárokkal brudersaftoskodni, nem pipára vagy szivarra gyújtani a mint ő azt rendesen tenni szokta még akkor is ha hivatalos teendőkben jár el. Ezek nevetséges dolgoknak látszanak, de hihetetlen befolyással vannak a végrehajtó hatalom auktoritásának a köznép szemében való lealacsonyítására.

Mi a városkatona személyiségét illeti, harczias külsejénél, hetykén felpödrött bajszánál és csinos ruházatánál fogva, egyáltalában nem gyakorol kellemetlen benyomást a szemlélőre.

Úgy választja őket a kapitányság, hogy testi előnyeiknél fogva könnyen tehetnének szert tekintélyre, ha náluk a kellő szellemi kiképzés nem hiányoznék.

Ne tessék bennünket kinevetni, hogy még a városkatonától is intelligenciát kívánunk mai napság; éppen nála nagy mértékben szükséges ez, már csak azért is, mert sokszor a művelt ember is jó oly helyzetbe, hogy a városkatonával dolga van és ez, ki minden körülmények közt udvarias bánásmódhoz szokva van s azt joggal kívánhatja, jobban zokon veszi a gorombáskodást, mintha bezárnák, mert csak törvény alapján fogják bezárni, de a gorombaság nincs indokolva semmi törvény által.

Hogy a városkatonára többnyire imponáló külseje mellett sem tud imponálni, ez csak újabb bizonyosága annak, hogy a nyers erő korszaka lejárt félben van. A párizsi „sergent de ville” külső megjelenése egyáltalában nem mondható harciasnak, mert ő a francia elpuhító civilizáció gyermeke. Fekete pantallón, fehér mellény, lakkcipő, sárga rézgombú, fekete frakk, ez az ő öltözeke; de azért ép oly tiszteletben tartják mint felpuskázott, szuronyozott és kardozott, hosszú-bajszú drabansunkat.

Városkatonáink, kik jelenleg a tanácsházban székelő főkapitányság, három al- (lipót-, bel-, ferencz-józsef és teréz-városi) egy mezei kapitány és a városi biztosok vezetése alatt állva gondoskodnak a közcsend és rend épenmaradásáról, kétfélék, gyalog és lovas drabansok. Az előbbieket kik bakamódra egyenruhászá, képezik a rendőrség zömét.

Ők vezetik az éjjeli őrzőjáratot, ők öröködnék az alvó polgár vagyona és személye felett, ők kísérik be néha 50-60-ként a főváros éjjel összesöpört társadalmi szeméjtét, a kapitányság elé „raport”-ra ők állanak őrt a főváros látogatottabb közhelyein (a hol éppen nincs nagy szükség rajok, mert előfordul) esetben van ott elég ember, ki a tolvajt nyakon csípheti vagy másnemű kihágót addig letartóztathat, míg mások hoznak őrsereget, míg a kevésbé látogatottakban alig lehet egyet-kettőt látni, úgy hogy míg segély érkezik, míg rendőrt előteremteni lehet, hűsszor is kirabolhatják az embert. Ő öröködnék továbbá arra, hogy ott, hol e sorok olvashatók: „E ház bemocskolása elfogatás terhe mellett tilos” – ez kellő érvényre emeltessék.

Ez itt és egyéb közhelyeken olvasható paragrafusok, melyek mellé mindjárt oda van diktálva a büntetés is, jellemzik azon felfogást és szellemet, mely nálunk ily dolgokban eddig uralkodott.

Akármily mívelt állam fővárosában vannak közhelyek, melyeknek tisztán- és épentartása óhajandó, kertek, parkok, sétányok (nagyobb számmal is mint nálunk); de azért nem fenytik a közönséget elfogatással, sőt az ott függő táblák éppen „a t. ez. közönség felügyeletére és becsületérzésére” bízzák ezeket és ritkán fordul elő eset, hogy a rendőrségnek meg kellene bannia ez udvarias bizalmat; e finom hízelgés annyira letartja a közönséget, hogy mindenki készséggel akadályozza a nyilvános ültetvények, kertek rongálását. És ez udvariasság kevesebbe kerül, mint a fentebbi sértő gorombaság, mely mellé még – drabans is kell.

Ily közügyekben mindig azon szempontból kell a végrehajtó hatalomnak kiindulnia, hogy in ultima analysi, a közönség számára állanak fenn a középületek és közhelyek és ha a közönség egyes tagjai megsértik azon szabályokat melyek mellett nyilvános használatnak vannak átadva, ezek éppen csak azért büntetendők mivel ezáltal a közönség nagyobb számú tagjainak jogait sértik. Ija például valaki egy rózsát szakít az újteri színház előtti rózsauültetvényből, ez engem és velem sok más azon élvezettől megfoszt, annak látásán gyönyörködni és illatját élvezni.

Az egyes ember tehát előforduló esetben megfenyítendő, de a nagy közönség becsületérzését ily orosz ukáz stílusú táblák által sérteni, ez már mai napság legfeljebb a par excellence botoztató Mecklenburgba és nem Magyarországba, az alkotmányosság hazájába való.

Bocsánat, tisztelt olvasóm, hosszú eltérésemért – de minálunk ily apró kérdések feszegetése is szükséges.

Visszatérek a városkatonához.

Egyik működési helye a színház is; természetesen nem működik a színpadon, sem a kulisszák mögött (ámbár sokszor itt is nagy szükség volna reá), hanem az ő tere a karzat. Itt a közönséges emberfiát, ki az előadások alatt a csendet háborgatja, azonnal nyakon csípi, míg a páholyok kiváltságolt lakói sans géné kotyoghatnak, fitymálva a közönséget...

Bekíséri a drabans az engedély nélkül koldulókat is, és minden egyes ily beliferált egyénért tíz krajczárnyi jutalmat nyer, mi arra indítja, hogy sok ártatlant is czepel a kapitányság elé.

Izraelita ünnepek alkalmával ott látható a dohányutczai szynagoga előtt, díszgyejenruhájában. Alkalmasint az ünnepélyesség emelésére rendelik oda(?!).

A városkatona sorsa éppen nem irigylésre méltó. Fizetése a francia vagy angol rendőr fizetéséhez oly arányban áll, mint gorombasága ennek udvariasságához.

Meglehet, hogy azért oly haragos, roszkedvű azok ellenében kikkel dolga van, mert hivatásában nincs köszönet. Mindenesetre nagyobb kedvvel és kitartással járna el benne, ha nagyobb volna jutalma is, mert az anyagi érdek rugója mindennek. Itt tehát a város részéről rossz helyen van alkalmazva a takarékoság.

Csekély fizetése mellett nincs békés nappala, éjjele, nincs ünnepnapja; esőben, vízben, tűzben, mindenhol és mindig ébren és jelen kell lennie. Sokszor élete is veszélyben forog, ha valami korcsmai verekedésbe lép fel mint közvetítő, vagy ha a valakit átgázolt fiakkeres lovainak gyeplüibe esik, hogy ez tovább ne iramolhassék.

Megfordul a fővárosi társaság legalsóbb rétegeiben s ő volna az ki legjobban írhatná meg fővárosunk „titkait”. Többnyire személyesen ismeri a főváros zseniálisabb zsebmetszőit, orgazdáit, betörőit; tudja bujhólyeiket és kellő időben onnét előrántja.

A lovas városkatona már nem oly annyira kínzott teremtés, mert néha napokig pihenhet és csak vasárnap szokott dolga lenni a király-utczában és városligetben, lóversenyek alkalmával a gyepen, nagyobb látványosságok alkalmával a közönség – hátranyomására.

A vasárnapi omnibuszkocsisok, fiakkeresek és comfortéblük rendbontartása azonban nem csekély bajt okoz neki is és ha valamely verőfényes nyári napon daliás lován, ráöntött magyar huszár egyenruhájában, kivont karddal, az utcagyerekek nem kis ijedelmére a király-utcán vagy a városligeti korzón végig nyargal, annyira felmelegszik, hogy izzó gyöngycseppek hullnak homlokáról.

Nem egy kocsis háta beszélhet szomorú históriákat az ő kardlapjáról; oly magyaros huszárnótákat húz el rajta, mint akármilyen elsőrendű cigány-prímás. Mindannak daczára csak igen ritkán kapacitálhatja a főváros keményhátú kocsisait. Ha kardlapozás helyett azonban kivenné jegyzőkönyvét és odaírná az ellenszegülő kocsis kocsiszámát, büntetését pedig másnap kapitányra bízna, idővel sokkal pontosabb engedelmességre találna részükről.

Míg a gyalog városkatonának jut a tulajdonképi rendőri teendők java, a fentebbieken kívül, az ő misziója, inkább díszül szolgálni, s e missionak fénypontja a Felségek bevonulásánál, azoknak kocsija előtti nyargalásban áll.

A városkatonákról szólván, alkalmunk nyílnék e helyen valamit a vidéken graszáló pandúrok, persekutorok és megyei hajdúkról is szólani, de ha elmondanók, hogy ezek még most is az orosznál oroszabban bánnak parasztokkal és rabokkal, hogy nálunk ide és tova még most is dívik a régi kínzó vallatási rendszer és ha ekkor nem volnánk képesek magunkat kellő mérséklet határai közt tartani: könnyen hazaárulóknak deklarálthatnánk, mert szeretett hazánkban előforduló visszaéléseket és kinövéseket mertünk bolygatni.

Mínt hogy embertelenségekről nem volnánk képesek emberségesen beszélni, inkább – hallgatunk ezekről.

Az a megbocsáthatlan hibánk van, hogy ha igaztalanságot, inhumanitást látunk, akár követtsék el magyar, akár német, akár muszka, akár francziától, mindig indignaczióval telik el szívünk.

Sőt a magyar részéről még jobban fájlaljuk, mert őt minden tekintetben gáncsnélkülinek és

hibátlannak szeretnék látni – és azért még jobban ostromoznék – ha beszélnék róla, de mint már mondtuk – hallgatunk!

Különben is, hisz új aerát értünk!

Felelős kormányunk van s ez nem fogja elmulasztani nyilvános és társadalmi életünket salakjaitól lassanként megtisztítani.

Es hogy a vidéken nagyon is nagy salak a mostani rendőri eljárás, azt nem fogja tőlem eltagadni senki ki azon borzasztó visszaéléseket ismeri, melyek itt előfordulnak.

Rendőrségünk európai szellemben való átalakítása tehát nem tartozik felelős kormányunk legcsekélyebb feladatai közé.

IX.

Egy délután a városligetben.

Felfordult világot élünk.

Nem vagyunk ugyan még ott, hogy emberek húzzák a kocsiban ülő lovakat (ámbar az újabb kor mutathat fel erre egy-két példát), hogy az egér falja fel a macskát, hogy a vargák egész csizmában járnak, hogy a beteg gyógyítja az orvost, hogy a laikus mond áldást a papra – így ugyan még nem állunk, s ez, egy monomatapai bölcs határozott állítása szerint, csak egy-két héttel az ítélet napja után fog bekövetkezni; ha azt mondjuk, hogy felfordult világot élünk tehát csak azt értjük alatta, hogy ez idő szerint már semmi sem járja a maga előbbi rendes módja szerint, egyenesen, becsületesen. Mostanság a vendég köszön a vendéglősnek, hogy oly leereszkedő neki pénzért sörrel-borral szolgálni, az embernek örülni kell, ha vasárnap a maga pénzéért omnibuszt kap, hogy a városligetben egy kis fris levegőt szíhasson; a betegek többet akarnak tudni mint az orvosok, a kliensek jobban akarják érteni a törvényt mint az ügyvédek és Montesquieu Zsiga, Deák politikáját akarja korrigálni; Olaszországban havazik, éjszakon verőfényes nap süt, ' télen meleg, nyáron hideg van ...

Igen, még az időjárás is neki bolondult és már nem járja rendesen ...

Vasárnap volt.

Azt fogja mondani a tisztelt olvasó, hogy ez nem újság, hogy vasárnap már sokszor volt. Ez igaz. De a mi vasárnapunk nem közönséges, hanem igen különös vasárnap volt, olyan vasárnap, melyen egyszer kivételesen nem esett az eső.

Örült a közönség, mert végre-valahára még is csak háboríthatlanul tölthetett a szabadban egy ünnepnapot; örültek különösen a városligeti vendéglősök, kiknek eddig minden készülétei, nagy bevételekre való reményei, vízzé váltak és pedig – esővízzé.

E nevezetes vasárnapig majdnem egész héten át a leggyönyörűbb verőfényes napok jártak, s accurate vasárnap állott be a legrémületesebb eső, szélvész és mennydörgős mennykő.

Tudom, rémítően bosszankodol, kedves olvasónóm, ha vendégeket meghíva, ezek rovására sütetsz, főzetsz és más nagyszerű előkészületeket teszesz – és e vendégek valamely oknál fogva el nem jöhetnek; képzelheted tehát a városligeti vendéglősök kétségbeesett haragját, elkeseredettségét, ha ily vasárnapi előkészületek után melyre a hétköznapi szép idő feljogosította őket, egyszerre olyan váratlan mennykő belecsap melynél fogva egy lélek sem téved el hozzájuk és mindenük kárba vész. Ha a te haragod ily fennemlített esetben első fokú, az övék legeslegmagasabb fokú, mert ők nem oly önzetlenek mint te, ők nem azért várnak vendégeket, hogy egyenek, hanem hogy fizessenek.

Egy szép vasárnapon többet keres a városligeti vendéglős mint köznapon egy hónap alatt, azért ő a főváros legszorgalmasabb csillagásza; vasárnap délelőtt órákig tanulmányozza az eget, a felhők járását, a szél minőségét s ha kis felhőcske merül fel az égen, arcza is beborul és természeti nagyságánál még egyszer akkorára nyúlik, ha pedig még egy kis villám és mennydörgés is járul hozzá, ő is villámlik, mennydörög, dül, fül, össze-vissza verdes mindent, a pinczéretet, székeket, poharakat.

De a mai vasárnapon a tiszta kék égnél is nyájasabb az arcza. Két óra délután, és még mindig a leggyönyörűbb idő. Ma háromszoros bevételre számíthat mert a közönség is a mostani élvezetet hajhászó időben végtelenül sajnálta, hogy oly sok vasárnapon át nem költhette el pénzét mulatságra, evésre, ivásra s ma regresszálni fogja magát.

S valóban, délutáni három órakor már megtelnek a városliget minden sörházai, kioszkjai, sétányai és még mindig jönnek, jönnek, egész proceszciókban, gyalog, omnibuszon, bérkocsin, lóháton; nagyja apraja, fiatala véne, férfi, asszony, leány; mágnás, fertálmágnás, kereskedő, kézműves, spieszburger, tiszt közkatonna; az előbbi hogy a közkatonát, ez hogy a tisztet „szemmel tartsa” és minden nemzetiségi törekvésektől elriassza, azaz, hogy ne hajoljon előszeretettel, akár a magyar bor, akár a német sör, akár a cseh sziffon felé, hanem örüljön ha csak kap valami innivalót; a közkatonna továbbá azért is jó, hogy valamely király-utcza szerelmes szakácsnét tévutakra vezetve, felsőbb rendelet szerint „egy katonai családot” képezzen.

Legérdekeseb képet nyújt ily vasárnapokon melyeken a városliget minden rendű és rangú néptől hemzseg, a rondeau vagy ha úgy tetszik, korzó, és a pávasziget.

A szabályos kört képező korzó támasz nélküli padjain, a főváros elegáns közönsége foglal helyet, a nagy vendéglővel szemközt levő oldalon pedig kibérelhető karszékeken, a főváros valódi és képzelt „nevezetességei”, nem mindennapi emberei települnek le, olyanok kik ész, születés vagy pénz által tűnnek ki a közönséges emberfia fölött, de olyanok is, kik egyébbel nem dicsekedhetnek, mint azzal, hogy a legelegánsabb, legújabb divat szerinti öltözetük és gáncsnélküli szemcsípőjük van. Kik helyet nem találnak vagy már eleget ültek, azok körben sétálnak, jobbról balra, balról jobbra, oly tömegesen és széles sorban, hogy a legnagyobb galanteria és elővigyázat mellett is, számtalan ruhataposás, lábra-hágás, és oldaldöfés fordul elő. A kik pedig minden áron észrevehetővé akarják tenni magukat – s ezek a fertálmágnások – azok csoportosan fákhöz vagy sétatotjukra támaszkodva nézik a hintókban, faetonokban, tilburykban, bérkocsikban, lóháton, vagy sokszor egyebés stájerkocsin körülhajtókat, köszönnek, bókolnak a kocsik felé, megveregetik a lovaglók lovait, hogy a körülállók lássák, mily válogatott, előkelő, gyalog nem járó ismeretségük van. De azért a figyelő mégis azonnal megkülömböztetheti a valódi nagyságot az álnagyságtól, az igazi nobleszet a parvenu majmolásától. Így például, valódi arisztokrata nő, ki tapasztalásból ismeri a párizsi finom szalonéletet, ily nyilvános helyen nem fog soha hosszú uszályruhában megjelenni, ha szándéka van a tömeg közt sétálni is és ha nem marad mindig hintójában; mert tudja, hogy Párizsban éppen csak szalonokban jelennek meg hosszú uszályruhákban és itt is csak akkor, ha nincs táncz; vagy csak azok, kik nem tánczolnak; de az utcán vagy ily helyen sétálva, mindig csak felhúzott, rövid ruhákat fog öltetni, mert tudja, hogy nem a ruha drágább ára és nagyobb rófszáma szerint ítélik meg az eleganciát; nincs továbbá kedve fizetetlen utczaseprő vagy csizmatisztítónak felcsapni.

Ez a körülhajtás különben olyan, mint Lumpaczi-Vagabundusban az „Eduard und Kunigunde, Ku-nigunde und Eduard”-féle ének. Körülhajtani, megállni, meg-megállni, meg-meg körülhajtani; mindenesetre a nézőknek nagyobb mulatságukra szolgál ez mint a kocsiban ülőknek, valamint Foureaux lovardájában is jobban mulat a néző mint a körüllovagló. A körülkocsikázóknak nincs idejük szemlélni a publikumot, de a publikum csodálhatja, bámulhatja őket; sőt Piszoky úr, míg a körülhajtó signora Gyomorinát bámulja, nádpálcájával kényelmesen lábszárát is verdesheti (minél legcsodálatraméltóbb az, hogy egy kollega üti a másikat); Tarhonyái asszonyság pedig férje oldala mellett ülve, kocsija sebes körülhajtása közben alig talál időt egy kis billet doux-t az ezt már epedve váró fiatal Korpási lábai elé ejteni és csak midőn tizedszer hajt el mellette, sikerül ez neki; Korpási rögtön felkapja a földről, kinyitja és olvassa – mi pedig mellette állva, akaratunk ellen szintén elolvassuk. Költemény volt melyben Tarhonyái úrhölgy elpanaszolja mily féltékeny férje, úgy hogy lehetetlen neki az ígért légyottot betartani.

E költeményt eredetisége miatt közöljük; kár volna, ha elveszne:

Ha dobog a szívem,
S kezem ott pihen,
Meglátva ezt férjem,
Leteszi szépen.
Itt csak az ő kezének
Szabad nyugodni,
Még saját enyémnek
Is jó ezt tiltani!

Ha egy piczi légy száll,
Piros ajkimra,
Azonnal nálam áll
S dühhel elhajtja;
Azt véli láthatlan
Udvarló ez állat,
Mely ez ál-alakban
Édesen csókolgat.

Ha történetesen
Az égre pillantok,
Úgy gondolja Isten
Az, kire kacsintgatok.
Hogy ócsodál engem,
S gyors fecskéit küldve,
Levelezik velem,
Szerelemről beszélve.

Még a paplanra is,
Mely tagjaim fedi,
Még a szalagra is,
Mely hajam övezi:
Féltékeny ő szörnyen,
S őriz mint szemvilágát...
Látod hát hogy lehetlen – –
Tízkor jönni hozzád!”

Lám, nyájas olvasóm, Tarhonyái úrhölgy gráciájából mi is lóra jutottunk és pedig szárnyasra a Pegazusra; használjuk fel az alkalmat és repüljünk, de nem a korzó körül, hanem el – a pávasziget felé, hogy meneküljünk a versenyt futó kocsik által felkavargott portól és a szemközt levő „keringek” zajától.

A pávasziget felé vezető úton, nagy falragaszok, vagy is falragaszok és egy hosszú póznán ily hirdetések körülvivő hordárok teszik közé, mit mindent lehet ott látni és élvezni: kitűnő étel, még kitűnőbb ital, nagyszerű zene, még nagyobbyszerű tűzijáték, léggolyók, táncz, tekézés, s mindezt hús krajczárnyi belépti díj mellett. Valóban nagyon olcsó, mert sokszor az ember sokkal drágábban fizeti meg a „mulatságot.”

Találsz is itt már annyi népséget, hogy alig kapsz helyet. A pinczéréknek, kik egész héten bátran aludhatnának, oly kevesen látogatják hétköznapi e szépen zöldelő, legkevesebb porral dicsekvő szigetet, ma vadászaton levő agarakként kell ide s oda futkározniuk, mert mindenki türelmetlen, mindenki első akar lenni a kit szolgálnak.

Végre valamelyik zugban találsz egy meglehetősen helyecskét és szerényen meghúzod magad, míg valamelyik pinczérnek hozzád is tévedni tetszik. Ha váratnak, ez csak javadra történik; micsoda multság is volna abban, ha minden úgy menne mint a dróton, filiszteresen, ha mihelyt leülsz már is hoznák az étlapot és mindjárt utána az ételt melyet azonnal meg kell enned, hogy ki ne hűljön, szóval ha öt perc alatt kész vagy mindennel? Éppen az is tartozik a multságához, hogy várnod kell az étlapra vagy hogy ha végre hozzák az ételt, ezt vissza

küldöd mert hideg, mi mellett egy kis szórakoztató csetepatéd van a pinczérrel. Mindez változatosságot hoz létre s a változatosság, az a mulatság.

Miért például oly unalmasak méltóságos Potyka úr soiréejai? Azért mert ott minden gépiesen, dróton megy, ott nem lehet helye szabad eszmecserének, mert mindig ő beszél s a mit ő mond, akár mily sületlenség volna is, azt mindenki egy néma fejcsoválással kötelességen helyeselni tartozik. Ha kifogy a szuszából, néma csend uralkodik a teremben, mindenki hallgat, mert fél hogy akaratlanul olyasmit találna mondani mi méltóságos Potyka úrnak nem tetszik s mi által kegyét vesztené. Miért mulat ellenben mindenki Szellemű úrnál? Mert a szellemdús házigazda, hogy minél több életjókedv és vidorság jöjjön a társalgásba, maga megy jó példával előre és csak tréfából is opponál, mi által vendégei hasonlóra bátorítatnak fel, a konverzáczió érdekessé válik, mindenki jól érzi magát és azon érzülettel távozik, hogy jól mulatott.

Távozzunk mi is Potyka és Szellemű uraktól és térjünk vissza abba a sarokba melyet a pávaszigeten elfoglaltunk, különben még ezt is „bezecolják” mások számára.

A pinczér, mint már fenébb mondtuk, gondoskodik róla, hogy elég időnk legyen körülnézni.

A közönség legalább fele Izrael választott népének utódjai. Akárhol fordulsz meg a fővárosi népség nyilvános gyűlhelyein, ebédlőkben, színházban, hangversenyen, aránylag véve mindég több zsidót találsz mint más vallásút s azért igazságtalan azon szemrehányás, hogy egyedüli főcéljuk a pénzösszekaparítás. Igaz, szeretnek szorgalmasak is lenni és dolgozni, de szeretnek élvezni is. „Leben und leben lassen” – ez a jelszavuk, de nemcsak anyagi élvezetet, hanem ha valaki, úgy ők keresik a magasabb szellemi élvezeteket is. Tudnék akárhány fővárosi zsidó kereskedőt megnevezni, ki maga több magyar lapot tart, mint akármilyen kisvárosi kaszinó, kinek páholya van a magyar színházban és ki soha hangversenyt el nem mulaszt; könyvtárában inkább fellelhető Arany János „Buda halála” vagy Madách „Az ember tragoediája” mint Buzogányi Ferus vagy Ferbli Gyula, gombóczi földbirtokosok könyvtáraiban (ha egyáltalában van nekik.) Hogy csupa hazafiságból minden haszontalan irka-firkára ki nem dobja a pénzét, vagy hogy, mert a kényelmet és fesztelenséget szereti, pantallon-ban jár, azt igen jól és helyesen teszi. Maga a miniszterelnök úr is ki ez időszerint a király után legelső magyar ember a hazában, csak oly magyar irodalmi és művészeti termékeket fog kegyes pártfogásába venni, melyek megérdemlik, maga Deák is pantallon-ban jár, mert ez kényelmes; azért még nem mondta senki e két férfira hogy rosz hazafiak, hogy nem szítanak eléggé a magyarhoz.

Egyszer azt mondják, azért nem lehet a zsidóknak a minden embert megillető polgárjogokat megadni, mert nem szítnak eléggé a magyarhoz, máskor meg azt állítják, hogy ezáltal kravallok idéztetnének elő ellenük, tehát csak javukat akarják, ha minden alkalommal elfelejtkeznek róluk, ha nem adnak nekik – semmit. Uraim! Mínyájukat csak agyon nem fogják ütni, s ha netalántán még egy-két zsidó életben maradna e kravallok után, hadd legyen legalább ezeknek polgárjogaik! Néhány száz ember halálával nincs drágán fizetve a polgári szabadság, mert százszor jobb a halál mint ó helotai élet melyben a zsidók Magyarországon még most is tespednek, mikor mindenki örül, minden hazafiságuk és hozott áldozataik daczára. Kevésbé nemes eszmeért is véreztek el már emberek, hadd mészároljanak néhányat közölük le, ha kedvük telik benne az illetőknek, ha csak végre szabad polgár lesz a többi. Különben, ha rendeleteket lehet hozni sasok, jelvények tekintélyének fenntartására és szigorú stílusban fellépni ezek mellett, akkor lehet szigorú rendeletet hozni emberéletek fentartásáért is. Szóval, most már nem lehet helye semmiféle kifogásnak. Azon percztől fogva melyben magyar kormány vette át az igazgatást és törvényes alapon áll a magyar nemzet, azon percztől fogva megszűnik minden mentség és a zsidók egyen-nem-jogosítása – roszakarattól folyó szándékká, elnyomássá kezd válni...

De hiszen szépen eltévedtem. Ennek mind a pinczér az oka, miért nem hozza már azt a

pecsenyét ... az övé a felelősség; ha valaki a mondottak miatt interpellálna: a pávaszigeti 6-dik számú kellnerhez utasítom.

Különös, hogy a közönség e helyen bizonyos szegletek felé húzódik tömegesen, míg más helyeket egészen üresen hagy; ennek okai a – szép nők. A fiatalok, mielőtt helyet foglalnak, előbb szemlét tartanak a közönség, különösen a hölgyek fölött, és a mennyire lehet, közel, által-ellenben foglalnak helyet ezekkel, hogy a ragyogó nap néhány sugara melegítse őket is. Az a kaczerkodás, az a szemekkel sokatmondó beszéd, többet ér mint a legpompásabb tűzjáték, mulatságosabb mint akár milyen zeneműnek hallgatása.

Legalább úgy látszik, e véleményben van ama alig 18 éves fekete szemű hajadon, ki ámbár három fiatal és néhány éltes férfival ül egy asztalon s a velük való társalgásba elmerülnek tettei magát, még is elég időt talál néha-néha a szemközt levő asztal felé pislogni, hol egy búskomor ifjú már órák óta nézi. Ugyanezen véleményben látszik lenni azon derék embonpointe-tel megáldott, meg fiatalnak tetszeni akaró asszonyság is, kinek nyakára egy mázsás aranyóralánc súlyosodik és kinek ujjain a körmökig érnek a gyűrűk, mert ő is ifjúdad csintalansággal, sokat mondólag kacsingat egy ifjúra, a kinek azonban semmi kedve sincs e bearanyozott hústömegen gyöngyörködni.

Ott a harmadik asztalon igen vig népség ül. Ezek írók. Nem mulatnak ők köznapiasan, hanem szellemdús megjegyzésekkel fűszerezik az italt, só helyett bonmots-kal hintik be az ételt; ők a legnagyobb gourmándok és a legválogatottabb borok ivói, miért is különös tiszteletben tartja őket a vendéglős.

Vigan koczczintanak; csak egy ül mindig hallgatva, komoran maga elé bámulva, mintha bús elégiákat csinálna a világ romlottsága fölött, pedig e komor külsejű ember az ki kedvelt éleczlapjában már számtalanszor megnevetette a közönséget.

Van azonban ez írói körben néhány irodalmi parazita is. Ezek soha sem hoztak létre egyetlenegy eredeti, önálló gondolatot sem, de mivel írókkal esznek, isznak és járkálnak, nagy embereknek tartják magukat és nagy embereknek tartja a világ is, mely megcsalatva akar lenni; mindenki ismeri nevüket, mert mindenki előtt emlegetik érdemeiket, míg némely szerényen munkálkodó, magát sehol fel nem toló íróé homályban vész el.

A szemközt lévő asztal egészen ellentétes képet nyújt. Ott békés filiszterek foglaltak helyet, kik fel nem tudják fogni, hogy lehetnek némely embernek nemesebb törekvései is, hogy élhet nemcsak evés, ivás és alvásnak. Egészen el vannak merülve a „schweinszkarré” és sörkancsóba (mert bort az ily filiszterek soha sem isznak, ez liberálissá tesz) s csak néha szakítják félbe munkájukat, hogy egy indolens, mérges pillantást vessenek a szomszédírók asztalára, kik „lármájukkal” alkalmatlankodni merészelnek békeszerető füleiknek.

Egyszerre csak – felugrik az egész közönség és kíváncsian (kivéve az emiített filiszterek, kik most sem háborítják magukat), tátott szájjal néz az ég felé, nem hogy sült galambok repüljenek belé (mi mindenestre olcsóbb lakoma volna mint a vendéglőse), az ilyen csodák véghezvitelére az Úrnak mai napság már nem lévén kedve, hanem hogy apró vörös-fehérvirűre festett golyócskákat, a zenekar harsogása mellett légből repülni lásson, mely golyókat azok kik feleresztik, „lég-golyóknak” csúfolnak. Alig ült le a közönség– megint felugrik. Mi lőtte már megint? Higanyt kevert a szakácsné az ételekbe?

Dehogy! A mi a vendégeket ismét felugrasztotta, az a tűzjáték mely kezdetét veszi.

Mindenki jó, sőt ha lehet legjobb helyet keres magának.

Ott egy tiszteletreméltó családanya, elfeledve társadalmi állását és méltóságát, egy lábbal hamar valamely székre felugrik, melyen már két fiatal ember foglalt helyet, másik lábát pedig a levegőben tartja, mi által oly képet mutat, mint mikor a táncznál egyszerre váratlanul megszűnő a zene, némely tánczosok egy lábbal még a levegőben vannak. Hogy egyensúlyát fenntartsa, a fiatalokhoz kell támaszkodnia, sőt az egyikét valósággal átkarolja; mivel a nő még elég szép, az ifjú elég udvarias ez átkarolás ellen nem tiltakozni. Amott meg plane egy úr, ki legalább is valami magasabb rendű városi tisztviselő lehet, fára kapaszkodik fel, honnét

aztán erős ágon ülve, fitymálva nézi a jó helyekért küzködőket. Van taszigálás per, székelorzás – s mind ez csak egy-két pillanatig tartó szemgyöngyör miatt.

Az első rakéta végre helyreállítja a csendet és rendet, mely csak akkor zavartatik meg levegőt -rendítő éljenharsogások által, midőn a különféle égő, kék, piros, violaszín és sárga csillagok háttérben, fénytengerben úszva, a magyar korona, Pannónia és a magyar miniszterek arczképei lesznek láthatók. (Eléggé megizzadnak ők úgy is a sok munkában, nem szükséges még körülöttük tüzet is rakni).

A közönség ismét felkeresi az asztalokat, de nem történik ez minden nehézség nélkül; a családanya oly jól érzi magát az ifjú nyakán, hogy már rég vége van a látványosságnak, s ő még mindig egy lábbal a levegőben ott áll vagy is inkább függ; az öreg úr pedig azt tapasztalja, hogy nem mindig igaz a közmondás mely szerint könnyebb valami magas polcra lelesni, mint feljutni, mert igen könnyen feljutott, de le nem tud mászkálni mivel kimondhatlana a faágon megakad. Egy víg gyermekcsoport már is körül tánczolja éljenkiabálások közt a végzetteljes fát, midőn a nevetve körülálló közt néhányán megszánják a kelepczébe került méltóságos urat és kezénél, lábánál lehúzzák. Végre biztos földön áll, de kimondhatlanának és kabátjának egy része ott ragadt, mi azt eredményezi, hogy sok nő szemérmesen tartja legyezőjét képe elé; a vendéglős pedig abbéli félelmében, hogy jövő nyárra nadrágok meg kabátok találnának nőni fáján, vasvillával leszedeti a volt nadrág romjait és ünnepélyesen átnyújtja birtokosának.

Sokan pedig nem is keresik többé fel ülőhelyeiket, hanem felhasználva a tolongást, egy jó uzsona s egy még jobb vacsora után, fizetés és búcsú nélkül odébb állanak; majd megfizeti az Úristen vagy megfizetik a többi vendégek duplán.

Lesz még egy harmadik felugrás, mert ott van még a programmon a táncz. A programmon csak végig kell járni, ha török, ha szakad. Hogy az ember nem látja a sötétség miatt tánczosnéja arcját, ez csak előny, mert ha szép akkor sötétben is szép marad, ha pedig nem szép, sötétben legalább annak tetszhetik; hogy rögs e szabad ég alatti táncz-tér, ez sem baj, sőt olyan táncz mely akadályversenyyel jár, sokkal érdekesebb lehet; hogy sokan, e kellemes akadályokkal meg nem küzdhetve, elesnek? Nem tesz semmit, majd felkelnek megint s aztán a sötétben úgy se lát senki semmit; hogy már többször beütötte egyik vagy másik a fejét? A seborvosnak is élnie kell s aztán a sötétben – vagy igaz, majd mondtunk volna valamit, mert nem jutott eszünkbe hamarjában, hogy a sötétben – is érzi az ember a fájdalmat.

Hiába, akár mily áron, tánczolni kell; ez már a pávasziget programjához tartozik.

Ha a vendéglős tánczczal is akar odaédesgetni vendégeket, miért nem keríteti be a tért és mért nem rakatja be néhány rongyos deszkával, mint ez akármilyen falusi korcsmában is úgy van?

Nem érdemli meg ezt a fővárosi közönség, melynél bőkezűbb alig van a világon? ...

Aha, most hozza a pinczér pecsenyémet, hogy tömjem a szájamat és hallgassak.

Együnk, igyunk, fizessünk, iparkodjunk egy omnibuszülést rohammal bevenni s menjünk haza – – aludni.

Ha alszik az ember, akkor nem tud gondolkodni, ha nem gondolkodik, akkor mindennel meg van elégedve, ha tehát azt akarják az államférfiak, hogy a népek mindennel meg legyenek elégedve, akkor ...

De már otthon is vagyunk.

Lefekszünk, elalszunk.

S ha unatkoztál, olvasóm, midőn e sorokat olvastad, velünk tarthatsz.

X.

Fiakker, kontfortébli, omnibusz.

A fővárosban egészen másképp köszön be a tavasz mint faluhelyen.

Falun az Isten szép természete jelezi a kikelet megérkeztét; lásd Holdkőrosi Gedő fűzfapoéta ódáját „a tavaszhoz”: fecske – kecske, virág – zöld ág, csalogány – vén cigány, gólyamadár – sz. János-bogár sat. sat.

Fővárosunkban sem fecske, sem kecske, sem gólyamadár, sem sz. János-bogárról, virágról vagy zöld ágról szó sem lehet. Az anyagiság előtt háttérbe szorul a természet és mi csak mesterséges utón tudjuk meg, hogy elmúlt a dermesztő tél.

Ha a Duna hajzain ácsolni kezdik Depiny fürdőjét, Káldor és Walter uszodáit, ha a sör és kávéházak előtti verandákba asztalokat, székeket és leandereket kezdenek rakni, – ha a fertálmágnások rövid bársonyzekekben és vékony sétabotokkal kezdenek járni: akkor biztosak lehetünk benne, hogy a főváros számára is itt a tavasz; ez előjelek a mi fecskéink, gólyamadaraink.

Kisietünk a városligetbe, hogy a természet tavaszából is jusson egy árva fűszál és valóban, a városligetben a tömérdek por közt akadunk egy-két zöld levélre is.

De ezzel be nem elégszünk. Nekünk zöld levél, fris levegő kell – por nélkül. Elmegyünk tehát a zugligetbe.

De nem megyünk gyalog, mert kissé messze van, hanem nyitott fiakkeren, hogy az egész utón át élvezhessük a sokáig nélkülözött zöld szín látását. Míg szemünk a körülöttünk elterülő zöldelő pázsitokon pihen, gondolatunkban ez egyszer áldjuk a fiakkeres lassúságát, először azért mert annál tovább ringathatjuk magunkat dolce far niente közt ruganyos ülésünkön, másodszer mert már rég feltettük magunkban a bérkocsison, fővárosunk e mindenestre legeredetibb alakja egyikén, magánál a forrásnál tanulmányokat tenni, hogy „fővárosi genreképeink” egy-két lapján ő is szerepeljen.

Ha tudná az atyafi, mily terveket forralunk ellene, mindenféle kinyomatás és nyomtatványokban szerepelés ellen ünnepélyesen tiltakoznék; a nyomtatványok iránti ez ellenszenvét pedig nem idézi elő más mint a főkapitányság által neki átadott, nyomtatott – bérkocsi-árszabályzat.

A pestbudai fiakkeresek túlnyomólag német nemzetiségűek, mi azonban nem gátolja őket testtel és lélekkel jó hazafiaknak lenni. A József- és Ferencz-városi választók közt legalább senki sem tudta jobban azt kiabálni hogy „Éjen Szénikrályi” és „le mit'n Rottenpüller” mint ők; midőn a „mátyár filág” köszönt be (mint ők kifejezik magukat), csak a perezces-legények hordtak szélesebb és hosszabb nemzeti színű szalagokat kalapjaikon, mint ők; sőt a magyar nyelvet is magukévá iparkodjak tenni, csak hogy ez elég eredetien körülbelül így hangzik:

„Te Franzi, pemégyek a serházpa, adj addig nyóczat a lovakra!”, „(gib' acht auf die Pferd). Vagy pedig: „Naczl, kum rübri, dartsd csak gicsit a l ó e d é n y e k e t” (tartsd csak kicsit a lószerszámot – esz Pferdgeschirr). Ha az ember a fiakkeres nyelvét az első magyar táviratókéval összehasonlítja, feltűnő harmóniát talál köztük, úgy hogy önkéntelenül azon kérdést intézi magához, vajjon nem toborozták ezek közül az első magyar távirókat?

A pest-budai fiakkeres sokban hasonló bécsi kollegájához, de sokban különbözik is tőle.

Az iránt, ki gavalérosan viseli magát, ép oly udvarias tud lenni mint a bécsi, a ki pedig sokalja követeléseit, az ellen még gorombább tud lenni mint amaz, mert nálunk nem léteznek e tekintetben oly szigorú rendszabályok mint Bécsben. Abban is hasonló bécsi bajtársaihoz, hogy, noha már rég kivándorolt Felső-Ausztriából és már rég lakja Buda boráldotta vidékeit, mégis még mindig jobban szereti a sört mint a bort; de nem hasonló hozzá mi a politikát illeti, köztudomású dolog lévén, hogy a bécsi fiakkeresek szenvedélyes politikusok és hogy ha „Fahrt”-juk nincs, órákig ülnek a bakon, a „Presse” „Volksblatt” vezérczikkeit vagy a „Kikeriki” politikai élceit kisilabizálva – a pest-budaiak pedig inkább sör- vagy borházakban tesznek tanulmányokat vagy pedig édes álomnak hódolnak. Mi legalább soha sem láttunk pesti fiakkert bakján újságot olvasni.

Ha nem alszanak vagy nem söröznek, unalmukat avval töltik el pesti derék bérkocsisaink, hogy állomáshelyeiken hárman-négyen versenyt futnak kocsijukkal. Egyszerre csak veszett

iramlással neki vágatnak; lerobognak egy karréban az utcza végéig; visszafordulnak s az ki mint első áll az előbbi sorrendben a nélkül hogy valakit legázolt volna, az a győztes; végtelen „jux”-okra szolgál ekkor az, ha az utcán néha tömegesen sétáló közönség, lovaik legázoló hatalma előtt a trottoirra futamodik, az egyik sietségében elejtven botját, a másiknak lerepülvén kalapja, a harmadik orra is bukván. Hogy ilyenkor lovaikat majdnem agyonkorbácsolják, az magától értetődik, minek látásánál minden angol quækker, ki legalább 3-4 „állatkínzást-gátló egyesület” tagja, okvetlenül elájulna; mi pestiek azonban, hozzá vagyunk szokva ilyen látványokhoz, úgy hogy inkább bámulnók ha nem történnék. Elég az, hogy emberekkel tudunk emberségesen bánni, minek még állatokkal is?

De néha kevésbé kannibális szórakozással is melegszi a pesti fiakkeres. Oktatja lovait, hogy ha a sorrendben álló első kocsi elrobog, a többi lovak mint egy ütésre, minden vezetés nélkül egy kocsi hosszával előrébb menjenek; vagy bakján ülve (ha már annyit aludt, hogy legjobb akarattal sem tud többé szunyadni), „enkefalokranioszkópiát” (arczkoponyatant) űz, tanulmányozva a mellette elhaladó halandók arczkifejezéseit, viczelvén fölöttük és kigúnyolva őket.

Ennélfogva nem csoda, hogy emberismerete van, hogy azok közt kik kocsiját igénybe veszik, azonnal kiismeri az idegeneket, a fővárosi fogásokkal ismeretleneket, kiken baleket lehet fogni: „Den wer'n má biszla vermopplen, der musz blechen!” Így szokta mondani s azután fogja magát s a ráknál valamivel gyorsabban, azt az utat melyet öt perc alatt megtehetne, két óra alatt teszi meg, körül hurczolván „paszazsér”-ját Pest minden kigondolható sikátorjain, úgy hogy egy negyed órai helyett, kétórai bért kap, sőt a jószívű vendég megszánya a sokáig kínzott gebéket, még borraivalót is ad neki.

Igen lélektanilag okoskodik továbbá érdemes emberünk, hogy az, ki fáradtan valami dínom-dánomból, ki későn este a színházból jő, biz nem fogja túlzott követelése ellen a kapitányság közbenjárását igénybe venni; az ilyen szerencsétleneket azután kiaknázza (á biszla schröpfen). Ily módon hozza helyre a nappal követni kellett árszabály által szenvedett, képzelt kárt.

A fiakkeres a fővárosi szekerek királya és kimondhatlan megvetéssel nézi le az egy lovas komfortéblis, félig döglött gebéjével s a tíz krajezáros omnibusz-kocsist, mert ennek minden negyed órában ki kell mennie a városligetbe, akár tele van kocsija, akár nincs és mert lovainak úgy kell dolgozni, mint a szántóökröknek.

Míg a fiakkeres elsősége öntudatában, elbizakodott, és bárdolatlan és még a kapitánysággal szemben is daczos: addig a komfortéblis alárendeltsége érzetében többnyire alázatos és hallgatag – mi azonban nem gátolja őt annak idejében ez álarczát levetni és gorombaságban még a fiakkerest is fölülmulni.

Noha mind a fiakkeres, mind a komfortéblis – halad, mégsem emberei a haladásnak. Keserű és visszafojtott haraggal nézik fővárosunk előrehaladásának egyik vívmányát, a közúti, lóvonatú vaspályát, mely nem csekély kárára van a főváros valamennyi szekereinek és mely még nagyobb kárukra lesz a városligetbe vezető vonala által.

Mielőtt a fiakkeres és komfortéblisből búcsút vennének, hogy a főváros különféle társaskocsijaival és egyéb szekérjeivel foglalkozzunk, alkalmilag leszünk oly bátrak elmondani, mikép tartják rendben Párizsban, az európai civilizáció e központjában, a zabolatartók e zabolátlan seregét.

Ha egy párizsi fiakkeres szolgálatát veszed igénybe, szigorú büntetés terhe mellett egy jegyet tartozik neked átadni, hová sajátkezüleg odaírni köteles az elindulás perczét, éppen úgy azon perczet, melyben rendeltetésed helyére érkezel, és eszerint, a jegyen levő árszabály után fizetsz neki. Ha nem elégszik be a fizetéssel vagy ha egyébként udvariatlan, nem kell semmit szólnod, hanem akár mit követel, megadod neki és elbocsátod, a tőle kapott jegyre azonban felírod panaszodat és lakásodat, couvertbe zárod és az illető arrondissement rendőri prefektusához címelve, postára adod. Másnap reggel bekopog hozzád egy „sergent de ville”.

Szóbelileg is előadod keresetedet, például, hogy a bérkocsis öt frank helyett, tízet követelt, az általa sajátkezűleg megírt vitelidő pedig ellene szól. A sergent de ville udvariasan ajálja magát s elmegy a bérkocsist felkeresendő; néhány óra után visszajő s e szavakkal: „Monsieur j'ai l'honneur de vous rendre cinq franc; le cocher est enrhumé pour une semaine,” a tőled kicsalt pénzt kézbesíti neked. Ha azután „pour-boir”-t (borravalót) akarnál neki adni, el nem fogadja, azt mondván: „Merci monsieur, je n'accepte rien; c'est mon office!” (Köszönöm uram, el nem fogadok semmit; kötelességemet teljesítettem!)

Ott mindenki udvarias. Az úr szolgájával, a szolga urával, a rendőr a közönséggel, a közönség a rendőrrel, ott mindenki csak úr, még a császár is csak „sire”; nálunk pedig legalább mindenki tekintetes úr akar lenni, a sok nagyságot, méltóságot, nagyméltóságút nem is említve; nálunk a pinczéretet, cigányzenészeket, parasztokat és rabokat, uraink – a rabokat még a hajdúk is, – per *te* szólítják még. Mi humánusabb és mi felel meg inkább a korszellemnek, azt megítélni belátásodra bízom, tisztelt olvasóm ...

De e szociális kérdések eszünkbe juttatják, hogy még a világ legszociálisabb kocsijairól, fővárosunk társaskocsijairól kell szólnunk.

Nagy különbséget kell tenni itt azon társaskocsik közt, melyek a város- és azok közt, melyek a zugligetbe vezetnek. Az előbbiek oly célszerűen vannak szerkesztve, hogy fölülműlják akár milyen nagy város e nemű kocsijait; az utóbbiak pedig oly kényelmetlenek és döcögösök, hogy vámospircsi kocsiknak som illenének be és úgy érezzük magunkat bennük, mint a hordóba begyümöszölt heringek. A lábak, térdek, kezek akaratlanul érintkezésbe jönnek és ha e körülmény, valamely szeretetreméltó kis boszorkánynyal általellenben éppen nem mondható kellemetlennek, undorítóvá válik, ha történetesen egy tubákoló spieszburgerrel, vagy ránczos arcú, vén francia demoiselle-el kerülünk szemközt, vagy ha a zugligetbe élelemszereket szállító szakácsnék csirkéi, libái és kacsái mászkálnak lábszárainkon, nem is említve mily kellemes szag száll ilyenkor orrunkba, úgy hogy egy kis parfümért odaadnók ez egész jóltáplált konyhahadsereget.

A fővárosi társaskocsis egészen ellenkezőleg a hakkeres és comfortáblissel, m a g y a r, mi azt hozza magával, hogy míg az utóbbiak sörrel, ő borral issza le magát – ettől eltekintve, előzékeny, szolgálatkész, kedélyes és az ünnepi omnibusz-ostromnapokon a bakra szoruló paszazsérok sokszor igen jóízűt nevetnek tősgyökeres magyar adomáin. Földi vágyainak főpolczát éri el, ha négylovas, magyar szerszámú, csöngetyűs társaskocsi vezetőjének lép elő, a midőn is, szépen a mint illik, kiczifrázza magát, magyar kocsis módjára, szeles ujjú gylcsinget és hasonló gatyát öltvén, és a zabolát ügyes kezében, keresztül robogván az utcákon mint az alföldi csikós a pusztán, vagy a nápolyi „curriculo” az olasz fenniapályákon. De e földi dicsősége nem tart örökké; egy szép napon, a közönségesnél jobban becsípve, valami kihágást vagy elhágást követ el, miért is hűsre tétetik, szolgálatját pedig elveszti; azután a „faczer” urasági kocsisokkal együtt, csapatonként terpeszkedik szét az Erzsébet-téri „promonád” padjain, ebédelvén a „nap” című vendéglőnél (kivéve napfogyatkozás alkalmával), meghálván az isten szabad ege alatt és gyöngyörködven a piaczi zenén, sok szerecsen-utczai izraelita asszonyság nem csekély boszankodására, kik miatta ez ingyenes mulatságra kényelmes helyet találni nem tudnak.

Ha már minden kötél szakad, azaz inkább, ha nadrágjáról a zsinórok leszakadnak, ha csárdáskalapja szakad, ha az utolsó fillér tőle elszakad – akkor utána lát szolgálat után s még málhaszekeresnek is beáll, de csak kényszerűségből, mert e munkás életet méltósága alulinak tartja, pedig fővárosunk nagy kereskedelmi forgalmánál fogva, többet kereshet itt mint ha urasági kocsis és hasznosabb tagja is a társadalomnak.

A mint látja a tisztelt olvasó, a málhaszekerest érdeme szerint tiszteljük és becsüljük, de nem részesül hasonló tisztelet- és becsülésben részünkről kocsija.

Ez a szekerek „grobe Gleschützu-je, ez valóságos csörgőkígyó; a verklis és e „lánczhortda” málha-szekér lármája, még a leghidegebbvérű embert is kihozza a flegmából. Hát még ha

sietős utunk lévén, az utca másik felére akarván átszaladni, egyszerre egy tuczat ilyen gyapjúszakokkal terhelt csörgőkígyó eltorlaszolja az átjárást! Egy negyedóraig kell ekkor várunk míg végig tekerődtek és hallgatunk hogy csörgik el valamennyi duruskálát!

Bizon, itt a hasznossal nincsen összekötve a kellemes – és az a szomorú, hogy e szekerek láncz-csörrenése oly „fejrepezető” kérdés, melynek kielégítő orvoslását még Mindenváró Ádám is hiába várja.

XI.

A pékinas.

Azt kérdezhethé a tisztelt olvasó, hogy juthatott általán eszünkbe a pékinasról írni valamit és különösen vájjon oly fontos tényezője-e a pékinas a főváros társadalmi életének miszerint érdemes róla életképet rajzolni?

E netalán felmerülő kérdés első pontjára azt feleljük, hogy ha volt író, ki szellemdús vígjátékot tudott írni egy gombostúról, miért ne lehetne valamit a pékinasról is mondani?

Mi pedig e kérdés második pontját illeti, határozottan azt kell állítanunk, hogy igenis, a pékinas fontos tényezője nemcsak a fővárosi életnek, hanem egyáltalában a társadalomnak, mert ő az ki a kenyeret, az élet e sine qua nonját hozza a házhoz. E szó „kenyér” pedig mennyi mindent foglal magában!

Kinek szíve nem indul meg ha azt mondják valakiről: „Hisz még csak egy falat kenyere sincs házánál.” E szókkal a legnagyobb földi nyomor van kifejezve, mert a kenyérkereset gondjai a legsúlyosabbak, legvalódiabbak!

„S add meg a mi mindennapi kenyereünket” így fohászodik az Úr-imájában mindenki.

„Van a tejbe aprítani való kenyere,” így szól a gondos apa eladó leányához s ezzel azt akarja mondani: „Ehez bátran mehetsz feleségnek, el fog vezetni bálókra, páholyt bérel számodra, „jour fixe”-eket fog rendezni kedvedre és selyemruhákban jártat.”

„Valahára a maga kenyérére jutott”, mondja büszkén kinek fia neveltetése és eltartása évenként sok pénzébe került, – ha e fiú végre nagy küzdelmek után a megyéhez „tiszteletbeli” aljegyzőnek nevezetik ki.

Azért becsüljük meg kellőleg a pékinast, ki e legelső életszükségletet, a kenyeret hordja szét a házakba.

A pékinas a főváros kakasa. A hajnalpír első sugara már talpon találja és ő kukorikolja fel azokat, kiknek foglalkozása úgy hozza magával, hogy korán kell felkelniök, de a kakas és a pékinas közt mégis azon nem csekély különbség létezik, hogy amaz már délutáni öt óraker akadálytalanul keresheti fel ülőjét, míg ez csak éjjeli tizenegy óraker fekszik le, mert neki lisztet szitálni, tésztát gyúrni s a műhelyt rendbe hozni kell, hogy a legény reggeli két óraker már mindent készen találjon.

Azután már reggeli két óraker elhagyja fekhelyét és új dologra kél.

Élete hasonló a bagolyéhoz, mert nappal földalatti műhelyében alszik és csak éjjel élvezi a lét kellemetlenségeit mert kellemeiről kevés fogalma van. „Császárszemlyéket” süt, és mégcsak egy mindennapi mesterember örömeiben sem részesül. Az ő napja az éj, mikor a fáradt emberiség pihen; éjjele pedig a nap, midőn a kipihent emberiség új dologra megy. Más embert a nap jótévő melege örvendeztet. őt a kályha emésztő tüze öli, úgy hogy már e földön némi fogalmat kap azon kínok mivoltáról melyeknek a pokolba került gonoszok lelkei ki vannak téve. A főváros utcai poránál még ártalmasabbat nyel; a lisztpor ha a lisztet szitálja, mellére száll s azért nincs pékinas, kinek egészséges, piros arczsine volna; arcza is oly fehér, mint a lisztje.

A pékinas tehát a kenyeret és kiflit evő emberiség javáért feláldozza magát. Persze erre nem igen gondolunk, ha ott ülünk a kényelmes karszékben, előttünk az izgató kávé, szájunkban a szivar, egyik kezünkben az újság, másokban az oly nagy fáradoalmak közt

megszületett – kifli. Nem gondoljuk meg, mennyi könyvébe, sóhajába kerül a pékinasnak, hogy mi jólakhatunk.

Ha valakin, úgy a pékinason beteljesednek a szentírás variált szavai: „És orczádnak verejtékével keressed m á s n a k kenyerét!”

Ha hátára veszi fakosarát s útnak indul műhelyéből, hogy a kenyeret, kiflit és zsemlyét széthordja, még egészen kihaltak az utcák s az éjjelezni szokott kártyás is már otthon pihen ágyában; legföljebb egy szerelmi kalandozásaiból hazatérő kandúrral találkozik, de ennek sem keseregheti el baját, mert ez a háztetőkön veszi útját s oda csak az alvajárók juthatnának. Külömben ő félig-meddig alvajáró, a szó szoros értelmében, mert midőn így végig ballag az utcákon, szempillái önkéntelenül leesnek; a nélkülözött álom akaratellenére érvényesíti jogát és szerencse hogy ilyenkor még nem igen jár bérkocsi az utcán, különben bizonyosan elgázolhatnák.

Először is felkopogja, vagyis felsípolja a szatócsokat. Ezek örömmel üdvözlük a fővárosi kakast, mert ha ő nem ébresztené fel őket idején, nem mehetnének dolguk után mely őket reggelenként várja s a reggeli kundschaftok zárt boltot találnának.

A házmesterek nem üdvözlük ily örömmel. A pékinas még csukott kapukat talál; nem csönget, nem érti a kapun alkalmazott sárgarézgolyó rendeltetését, az ő csengetyűje, sípja, melyből a rikítónál is rikítóbb hangokat csal ki mindaddig, míg a házmester rászánja magát és inkább fölkel, hogy a kaput kinyissa, semhogy tovább hallgassa e reggeli szerenádát. Mindennap szemére veti a pékinasnak „mért jött ma megint oly korán”, de ez feleletre sem méltatva, fölmászkal a még sötét lépcsőkön, hogy a szakácsnékat és szobaleányokat verje fel reggeli édes álmukból. A pékinast fővárosunk lusta szolgaszemélyzete gyűlöli legjobban; azért ki sem nyitják neki az ajtót, hanem a félig nyitott ablakon veszik be a mindennapi kenyér- és kifliporcziót. Orra előtt belökik az ablakot és ismét meleg takarójuk alá bújnak; hadd virasszon helyettük az „átkozott” pékinas, ki minden reggel álmukban zavarja. Ha azután a reggelihez nagy élvezettel nyeldeklik a fris és jó kenyeret, egy hálás gondolatuk sincs a szegény, sorsüldözte pékinas számára, kinek tulajdonkép ez élvezetet köszönhetik.

Az egyetlen emberi lény kivel barangolásai közben a pékinas összetalálkozik, a tejárus-leány; nem csoda tehát hogy hüen ragaszkodik hozzá.

Tíz eset közül kilencszer, a pékinas kedvese tejárus leány. Az egész városban ők kelnek legelőször s a még egészen elhagyott, puszta utcákban, egymásban keresnek vigaszt, életet. De szerelmük ártatlan és tiszta mint a pékinas hófehér öltözete, vagy mint a tej melyet a „Millimári” árul. Külömben is a tejsöbrök, melyek a leányt testőrség gyanánt veszik körül, kellő távolságban tartják a legényt, kinek ott van még hátán kosara is mely őt mindenféle gáláns szerelmi mozdulatokban nagyban gátolja.

A pereczidény alatt legboldogabbnak érzi magát, nem azért mert minden tizedik eladott perecz ára az övé, hanem mert az e módon összetakarított pénzen, szerelme tárgyának valami douçeur-t vehet, melyet, legjobb ünnepi ruháját öltve, kalapját, pereczes póznáját és sípját széles nemzeti színű szalagokkal feldíszítve, ünnepélyesen átnyújt neki.

A műhelyben a „majszter uram” és a legények, legalább csak kényszerűségből is, túrhetően bánnak az úgy is eléggé kínzott pékinassal, mert ellenkező esetben rettentő boszút állhatna rajtuk; összefogdosná a műhely legyeit (melyekben egy sütőhely sem szűkölködik) és belé vetné a kelő tésztába melynél neki kell virrasztania, mint az anyának betegeskedő gyermekénél. Az a család vagy kávéház pedig, mely egyszer abban a kellemes meglepetésben részesült, hogy légypecsenyés kiflit adtak el neki: természetesen nem kívánna még egyszer ily kedvez-jégrevezett-ményben részesülni, hanem végbúcsút venne az illető sütőmestertől, ki ekkép tetemesen megkárosítva, igaz, elcsaphatja inasát ki e gáztettet elkövette, de az utána következő ugyanígy boszulná meg magát ha megbántaná, mert e generális boszú gyakorlásában mind egyetértenek.

Szívesen túrnek minden fáradalmat, nem alszanak, lépcsőket mászkálnak, rontják

egészségüket a szitalással és a pokoli meleggel, – de mindezért becsületes, emberséges bánásmódot kívannak, s ez fáradozásaikért, melyeket az emberiség zsemlyeévő részének javáért tűrnek el, méltán megilleti őket.

A pékinas fáradalmain gazdagszik meg a majszter úr, kinek mikroszkopikus nagyságú süteményei borzasztó ellentétben állanak potrohos hasával.

XII.

Mit a gázlámpáktól hallottam.

A levegő „vasebei” (már t. i. a harangok), öröm-csaholással hirdették az 1866-diki szomorúság, nyomorúság és bánatteljes év végperczét, midőn egy obligat szylveszter-éji mulatságból hazatértem.

A lámpák halvány fénye, mely félhomályba borítá az utcákat és a harangok kísérteties kongása e perczhez méltó ünnepélyes komolyságba burkolá kedélyemet.

Úgy tűnt fel előttem, mintha látnám azt a rémületes medúzát, melyet 1866-nak hittak és melynek minden haja gyorspuska, minden lehelete fagy és kolera voit, a felhőkben, alvilági kísértetek által húzott szekéren lezuhanni oda a honnét jött, a pokolba...

„Szerencsés újévet tejsúr!”

Ki az, ki felzavarva víziómból, ily nagyon is korán (éppen éjfél után egy perczczel) kezdi? Egy boltőr (bakter) volt.

„Szerencsés, boldog, jó- és megelégedett újévet kívánok” – így folytatá, „éljen a tejsúr sokáig szerencsésen, boldogul jól és”

„Megelégedetten. Ne annyi jót egyszerre atyámfia.”

„Ha már nekem nincs boldog óráim ezen a világon, legalább másoknak kívánok minden leheti) jót. Ha már magamnak kell télen, nyáron, esőben, szélvészben 10 forint hónapi fizetésért szolgálni uramat, legalább más legyen boldog és elégedett!”

„Hát mért nem választ Kend más kenyérkeresetet?”

„Hja, drága uram, mikor olyan rossz ez a világ, mikor mindenhol elég ember van a gáton, mikor a főhadnagyom is örül, hogy utász a vasútnál, mivé legyen olyan tanulatlan ember mint én? Meglátja egyébiránt uram, ha a világ dolga így folyik, még a fiskálisokból is bakterek lesznek.”

„Jöjjön azután hozzám, majd megveszem a dárdáját ... különben nem áll oly rosszul a világ dolga mint Kend hiszi, atyámuram. Kend éppen csak azért nem boldogulhat, mert nem tanult semmit; a helyett tehát hogy elátkozza sorsát, inkább kérje meg az Úristent, indítaná meg nagy és hatalmas földi uraink szívét, hogy a népnevelésre nagyobb gondot fordítsanak. – Mi pedig újévi dikzióját illeti: igaz ugyan, többször lármázott fel éktelen topogásával legédesebb álmomból, de igaz az is, hogy sokszor éppen jókor akkor ébresztett fel, mikor rosszakat álmodtam; azért Isten neki, hadd ússzék ez a két forint a Kend zsebébe.”

„Köszönöm alássan; a dárdát pedig annak idejében elhozom!”

Avval odább ment es en is odább mentem, mert megfáztam e párbeszéd közben.

Teli hold volt, de nem tudom mi lőtte azt a sógort; hihetőleg fázott ő is, mert nagy felhőköpenyt vett magára; csak orrát és bajszát láttam (elég tapintattal bír Magyarország fővárosában bajusz nélkül meg nem jelenni), a gázlámpáknak kelle tehát egyedüli útmutatóimnak lenni.

Elballagtam a hatvani utcán keresztül, arra-hol a Komló van, midőn egyszerre lábaim alatt és fejem fölött tompa morajt hallok ...

Lenézek, nem látok semmit . . fölemelem szememet és fülelek ... oh csoda és meglepetés!

A Komló előtti lámpák legélénkebb konverzáczióban vannak a vármegyeház lámpáival!

Halljuk, mily szylveszter-éji titkokat beszélnek el ...

„Irigylem sorsotokat” így szól a Komlón függő egyik lámpa, a vármegyebeliekhez „itt

függök ezen a víg helyen, de hátammal házamnak csak falát látom, szemem világa pedig a vármegyeház börtönei felé esik; itt pedig csak szomorúakat látok: látom a fegyenczeket, mint hánykolódnak kemény szalmazsákaikon s álmatlan éjjeikben egyedüli vigaszuk az, hogy világom néhány sugara vasrostélyzatú tömlöczükbe hat. „Egy kis fény a börtön napja.” Milyenek ezek az emberek! Ezt nevezik emberi igazságnak! Elítélik embertársaikat azok, kik hasonló sorsban, hasonló körülmények közt, talán ugyanazon büntettet követnék el.”

(Milyen ostobákat beszél ez a lámpa; látszik, hogy fogalma sincs arról mit mi társadalmi rendnek nevezünk.)

„Ne pityeregj, ne irigyeld sorsomat,” válaszol a megszólított megyeház-lámpája, „az igaz, hogy mi a Komlóba nézhetünk, de itt sem veszünk észre épületes dolgokat. Ott látjuk Iszákosit, a mint már tudja Isten a hányadik palack ménesit önti torka mélyébe, a mint ide és oda tántorog; halljuk hogy szidja a pinczéretet, kik a legsértőbb szitkokat is elviselik, mert Iszákosi jól fizet. Ha te, kedves lámpatestvérem az Úrban, emberi igazságról beszéltél, jogom van kérdezni: hol van itt az emberi méltóság? Nézd csak ott Henczegősit, ott áll a cigányok előtt és egynehány jól hangsúlyozott, alföldi csárdába illő szitok közben járja vagyis jobban mondva, eltántorogja a csárdást; nagylelkűsége túlradtában egy ötöst fog adni a barna zenészeknek, azért hogy bámulja őt a világ; a könyvkereskedésbe azonban soha sem megy be jó magyar könyveket venni, mert azt nem látja, nem bámulja meg senki...”

(Nem tudom mivel vétettek az emberek ezeknek a lámpáknak, hogy annyira haragszanak rajok.)

Megszűnván itt a társalgás, tovább ballagtunk; a bécsi utczáig jutottunk a nélkül hogy a legkisebb lámpanesz zavarta volna a csendet. Itt azonban ismét élénken folyt a beszélgetés:

„Sajnálom azt a két testvérünket ott a Komlón és a megyeházon,” így szól az egyik lámpa vele szemközt levő barátnéjához, „az egyik bús helyre néz tehát természetesen csak búsat lát, a másik víg dáridókra vetheti fényét és mégis csak sötétet akar látni; mai napság már mi lámpák is, akár mennyire tisztítanak bennünket és gázvilágunk daczára, csak feketén látnók”? Részemről legalább nem. Éppen oly ablak felé pillantok, hol majdnem minden éjjel a legszebb jelenetnek vagyok tanúja; egy fiatal tanuló lakik ott és a mellette levő ablak mögött egy gyönyörű szép leány. Ha csendesek az utczák, ha már mindenhol alszanak, kinyílnak az ablakok, a deák és a leány feje kibúvik.

Az ifjú szegény, a leány gazdag – de a szerelem nem ismer rangkülömböséget; az ifjú költői kedélye ártatlanságában, forrón, tisztán szereti a leányt és következőket szokott hozzá mondani:

„Kedves Berthám! Szeretlek lángoló, tiszta szerelemmel, szépséged, nyájaságod miatt; csak látni akarlak, azért mert te vagy kit látok és nem mert maga m n a k szerzek ezáltal örömet. Tudom, soha sem lehetsz enyém, mert gazdag, előkelő vagy, de azért nem érzem magam szerencsétlennek, mert akkor magamat nem téged szeretnék,- siitákkor sem volnék boldogtalan, ha másé lennél, na csak boldognak tudnálak téged. Nem szeretnek azok igazán, kik féltékenységgel nézik ha más is gyönyörködik kedvesük látásán, mert én kívánnám, hogy az egész világ csodáljon, bámuljon...”

A leányka égi mosoly közt így feleli: „De é n, ennem akarok más által csoda itatni, en c s a k a tied akarok lenni ... s a mit én akarok annak meg kell lenni; holnap megmondom anyámnak, hogy meg fogok halni ha te nem lesz az enyém ...”

„E szavak után csókot hányi kedvesének s a;-; ablakok becsukódtak meglátod barátnőin, az ifjú egy-két hét múlva oltárhoz vezeti ezt az erélyes kis leányt.”

Alkalmasint még tovább beszélt volna a lámpa e plátói szerelemről, hanem oldalvást egy szélvontat ellebegett mellette és elfojtotta hangját.

Innét eljutottunk a József-térig, azon helyig, hol amaz emlékszobor nélküli emlékkő áll, a nélkül hogy a lámpák valamit szólottak volna; a József-téri állvány előtti hármass lámpák egyike azonban ismét ekképen kezdé:

„Enyje de unalmasak mostan ezek a téli éjjelek! Kilencz óraker már alig jár valaki az utcán, nem láthatunk, nem hallhatunk semmit. Másképp volt ez a nyáron. Emlékeztek-e még midőn e most elhagyott állvány majdnem minden este, 10-11 közt, oly élénk és népes volt? Oh akkor nem unatkoztam!”

„Édes húgom” interpelláltak a megszólított lámpák, „mi nem emlékszünk semmire. Nyáron szépek az éjjelek, ezer csillag ragyog az égen s a hold is elárasztja fényét a városra; bennünket tehát aludni hagy akkor a takarékos gáztársulat és csak téged gyújtottak meg. Ha unalmunkat elakarod üzni, mondd el mi történt akkor?”

„No tehát halljátok! Minden este, körülbelül 10 óraker, a velünk szemközt levő czukrászbolttól elegáns társaság jött ki és körülvette ezen állványt. Eleinte azt gondolám, a mythologiai kor istenei gyűlnek össze e szobor körül, hogy a halandók sorsa fölött tanácskozzanak, midőn azonban kissé oda figyeltem, németül hallék beszélni; az óker istenei, ha nem csalódom, görögül vagy latinul értekeztek, de németül nem, ezek tehát nem tudom micsodák, de istenek bizonyosan nem! Midőn jobban oda figyeltem, X. grófné, Y. báróné, Z. gróf és B. báró neveit hál iam említeni. Most már tudtam hányadán vagyok. Ha ezek nem is istenek, mindenesetre a legirigyletőbb halandók mert azt a két javat bírják, mit az emberek e földön legjobban istenítenek: pénzt és előkelő születést. Az arisztokraczia ez, mely Kugler fagylaltja által eszközölt restauráczió után ide telepedik le és társalog. Miután egy ideig a megemésztett fagylalt utóhatásai közt, erről és különféle czukerlikről elmélkedtek volna – az irodalom és a napi események is jöttek szóba. Báró Jajdebánom boszankodva monda el, hogy a Bolond-okos Miska még a mágnásokat is meri kivicczelni; Izé báróné panaszkodott, hogy most már fennhangon sem konverzálhat színházi páholyában mert lepiszegik, sőt még a lapokban is megdorgálgálják; Negéldi grófné mérgeződött, hogy az újságok mint az utolsó bál királynéját nem őt, hanem egy szerény, de csinos polgárleánykát emeltek ki, noha ennek nyakán nem díszelgett egyetlen egy őseitől öröklött gyémánt sem; gróf Ribizli pedig azt állítá, hogy az ő kezében egyáltaljában még nem is volt magyar lap; ő eszik, iszik, alszik, tánczol és – meghal, de nem olvas, különösen magyarul, nem; miatta írhatnak ezek a téntanyalók a mi nekik tetszik, ő ignorálja lételüket; a fiatal Krumpliházi báró oda nyilatkozott, miszerint jövőre azért is megválasztatja magát országgyűlési képviselőnek (és ha akarja hogy megválasztassék, ez számára csekélység mert neki van a legtöbb és legjobb bora a megyében), mivel hallja, hogy a lapok boszankodásukat fejezik ki mert annyi tapasztalatlan fiatal mágnás van az országgyűlésen...

„Ki győzné mind azt elmondani mit e díszes társaság beszélt. Aztán úgy veszem észre hogy hallgatódzik valaki; ez képes a fennemlített érdemes és érdem nélküli uraknak mindent megmondani és még párbajra találnának kiinni; ezt elfogadni pedig rám nézve bajos dolog volna, mivel lámpa létemre vívni nem tanultam.”

Indiszkkrét nem akarván lenni, mihelyt észrevettem, hogy a beszélő lámpa engem észrevett, elkotródtam. Meglehet hogy ezután monda csak el a legérdekesebb dolgokat; eléggé sajnálom tehát, hogy udvariasságból el kellett távoznom.

Már közel valék lakásomhoz, midőn hál iam hogy a tükörcza végén függő lámpa elhagyottságában következő monológot tart:

„Éppen most repült erre két éji lepke a Frohner szálloda felé. Van talán Buda-Pesten nyolczezer olyan Veszta-szűz, kik az óker elmúltának daczára éjjel-nappal őrzik az ablak mellett az örök szüzesség szent tüzét. Fel nem foghatom, miért jönnek felénk minden országból és minden világtájék felől ezek a pillangók... ah, most jut eszembe: a borz- és rostély-utczai lámpák szépeket tudnának beszélni bizonyos pillangó-gyűjteményekről, melyeknek más városban nem szabad fennállniok, de melyek nálunk háborítatlanul létezhetnek; a váczi utczai lámpák is érdekes természetrajzi előadást tudnának tartani e lepkék mineműségéről: azt mondhatnák, hogy mihelyt beköszönt az est, e pillangók is beköszönnek, hogy ruházatuk nagyon tarka és feltűnő, hogy szemeik szemtelenek; a rózsatéri lámpák pedig

olyan kávéházzal is tudnának valamit mesélni, hol ezek a pillangók, a közönséges pillék természetével egészen ellenkezőleg, kiviradtól viradtig torbélyoznak ...

Ilyen különös privilégiumoknak örvendő, miért ne repülne csapatonként hozzánk? ...”

Bizon, ezt az unalmas magánbeszédet sem hallgatom tovább ... különben is már jóllaktam a lámpák titkaival, csengessünk ...

A házmester természetesen azonnal ki nem nyitja; míg itt türelmetlenül felszálltam, a kapum fölött levő lámpa egyenesen hozzám intézve szavait, így szól:

„Így csengetett itt egy negyedórával előtted egy zokogó leányka; az ebben a házban lakó Dr. Kőszivit akarta haldokló édes anyjához hívni, de hiába csengetett, számára nem volt ő otthon, elutazott; ha azonban Kandurri grófné pudlijához hítták volna el, azonnal odament volna, mert egy aranyat nyomnak a markába. Oh, ezt a kőszivű Dr. Kőszivit szétszeretném tépni, de tehetetlen lámpa vagyok; látnom kellett mindezt és nem tudtam a szegényt megböszülni. De hiszen te, te leírhatod és ez orvos gyalázatát a világnak kihirdetheted ... a téntától nem csak az Ördög fél, hanem az ilyen doktor is ... különben itt van a házmester, kinyitja a kaput, nem akarok tovább tartoztatni ... jó 'jszakát! ...”

Ha e lámpa olvasni tudna, küldenék neki egy tiszteletpéldányt ebből a könyvből, hogy meggyőződjék miszerint felszólításának megfelelek.

Ha te nem köszönöd meg, nyájas olvasóm, legalább megköszönné ő.

XIII.

Fővárosi tárczaírók.

Az újságíró az irodalom napszámosa; csak a napnak ír és nem az örökkévalóságnak, így mondják, és lia egyszer elolvasta az ember irkafirkáját, elvesztette ez minden becsét és a feledés tengerébe sülyed. Az újságírók közt ezt leginkább a tárczaíróról mondhatni, ki mintegy szellemi tűzijátékkal örvendezteti a közönséget, mely recsegve gyulád meg. tüsszköl, prüszköl, villámlik, csillámlik néhány perczig, hogy azután – elaludják és por és hamuvá válják.

A tárczaírónak pedig minden újságíró közt legtöbb oldalunk, „universal genie”-nek kell lennie; pszichologusnak, a társadalmi, művészeti, irodalmi és tudományos mozgalmakat hajszálnyira ismerőnek, de mindenekelőtt szellemmel, ezen a mostani kimerített korban oly ritka virággal kell bírnia. Midőn már alig van új a nap alatt, ő eredeti legyen; kárhoztassa a társadalom kinövéseit és mégis hízelegjen az olvasónak, ki szinte egyik nem éppen hiba nélküli tagja a társadalomnak – mind csak azért hogy könnyen odavetett szavakkal azt mondják „nyájas olvasói”: „ez a tárczacikk már megint igen keveset ér!”

Szellemmel kell előadnia a balgaságot, mellyel lépten-nyomon találkozik; dicsérni ott, hol tulajdonképpen szellemi poffonokat szeretne osztogatni; ismernie kell a klaszikusokat, a modern nyelveket, mert hisz neki angol, francia, német és olaszból idéznie kell; szükséges, hogy a társadalom minden rétegében megforduljon, mert neki egyszer arisztokratáról, máskor utczai koldusról kell írnia; szükségeseiben neki még sem miről is szellemdúsan kell írnia, mikor sok más íróval is csak semmit tud papírra hozni.

Ily nehéz feladatnak legjobban felelnek meg a felületes, de szellemdús francziák, s ezek közt ismét a tárczaírók nagymestere és mintaképe, az öreg Jules Janin, ki csak úgy kabátja ujjából rázza ki a szellemet. Jules Janinról egyszersmind azt is lehet állítani, hogy ő egyedüli a francia tárczaírók közt, ki alapossággal bír; neki klaszikai műveltsége van és a milyen nyájas, hízelgő feuilletonista, szint-oly beható ítésez tud lenni. Ma Horatius műveiről ír egy ötven hasábos, éles és érdekesítő bírálatot, holnap, a demi-monderól egy frivolitást lehelő cikket: ír mindenről, a politikáról és az utczai sárról, hangversenyekről és a vasutakról; színházi kritikákat, genre-képeket; rablókról, bankárokról; dicsér és gyaláz, majd gúnyolódik minden emberi, társadalmi intézmény fölött, majd ismét mindent Mohamed hetedik egéig

emel. Mi az anyagiakat illeti, minthogy szellemi tárczája tartalomdús, pénztárczája is az szokott lenni s azt állítják, hogy tárczaczikkei által majdnem annyit keres mint Dumas vagy Hugo Viktor regényei által és mindenesetre többet mint a magyar tárczaíró.

S íme itt volnánk a magyar fővárosi tárcza-írónál, kikről tulajdonképen szólani akarunk.

Az anyagiakat nem is említve (már t. i. a honoráriumot), azonnal arra térünk át, mi a szellemieket illeti.

A magyar tárczaíró nem foglalhat el oly álláspontot mint a francia vagy német. Nem szabad mindenről írnia; mindenekelőtt igen erkölcsös irányt kell követnie; tenni mindent szabad nálunk is de ha írnak róla, mégis rossz néven veszik; nem szabad bántania a mágnásokat, papokat, hivatalnokokat, házi urakat, míg ezek máshol – sőt még a miniszterek is – szintúgy alá vannak vetve a nyilvános megbírálatásnak, mint más ember fia; nem szabad kinövéseket ostoroznia (különben hazaáruló) és megmutatnia, hogy nem mind arany nálunk a mi fénylik.

De azért mégis azt követelik a magyar tárczaírótól is, hogy változatos, pikáns s mindig eredeti legyen. Ez mindenesetre nem a legkönnyebb feladat (:s mégis vannak tárczaíróink, kik ennek részben megfelelni tudnak.

A magyar tárczaírást tulajdonképeni megalapítója és egyszersmind egyedüli képviselője a speczialis magyar jellegű tárczának, kétségkívül Kakas Márton (Jókai), kinek a Vasárnapi Újságban megjelent „vasárnapi levelei”, még élénk emlékezetében vannak a magyar olvasóközönségnek. Ezek tősgyökeres magyar jellegűek és magyar humorral írottak.

Azok, kik utána a tárczaírásra adták magukat nem léptek nyomaiba, hanem a modern francia ír-modor felé hajlottak.

Ide tartozik mindenekelőtt Bulyovszky Gyula, kit egykor méltán neveztek magyar Jules Janninek; de a „Nefelejts” szabásmintáival és vidéki megbízásokkal való elfoglaltsága egyrészt, a képzelőtehetséget éppen nem felfokozó, száraz politikai lap szerkesztése és a hivatalos hirdetések átnézése másrészt; – úgy látszik – kiapasztották tárczaírói forrását, melyből most csak néha buzog fel egy-egy éltető vízsugár – ha az évnegyed végével a „Nefelejts” számára előfizetőket kell fogni.

A jelenleg csak ritkán megszólaló Kákay Aranyos (Kecskeméty Aurél) foglalja el kétségkívül az első helyet a magyar tárczaírók közt, mind mi a gondolatok eredetiségét, mind mi az irány kerekdedségét illeti; roppant olvasottsága, éles szatyrája mely sokszor cinizmussá válik, a tollat hatalmas fegyverré alakítja kezében s a szellem mely tárczaczikkeit átlengi, maradandóbb termékeknél volna inkább helyen. Szinte sajnáljuk, hogy annyi humor pazaroltatik el így nem maradandó módon!

Gyakran „perczeg” a napi események „dübörgő” morájában Náday Ezüstös (Ágai Adolf) tolla, ki nevére is, szellemére is Kákay Aranyoshoz áll közel. Ő modern tárczaíró a szó legszorosabb értelmében és jellemző vonásai, a kiapadhatlan humor, a természetes kedélyesség és tősgyökeres magyarság, mely csak néha-néha nagyon is eredeti akar lenni. Ágai különféle álnevek alá rejtőzik; mint Náday Ezüstös elbeszéli siheder korának élményeit és e mellett vonzó képét nyújtja a nem rég múlt évek irodalmi mozgalmainak; egy napi Bécsben való tartózkodása élményeiről ha beszél, élénkbe állítja Bécs társadalmi, művészeti életének tükrét; mint Csicséri Bors a főváros sajtóságos alakjait vezeti a humor köpenyébe burkolva eléd; mint Forgó János a Vasárnapi Újságban népies modorban nyújt áttekintést a hét eseményein; mint Lengenád-falvi K o l l i k Z i r z a b e l l a plane női ruhába búvik s ez alakjában a lelkes honleányok bizonyos dagályos és bőbeszédű nemét teszi nevetségessé; mini D r. T ő k é s érdekes természetrajzi cikkeket közöl; mint P o r z ó a „Hon” tárczájában a legkülönfélébb színekben csillámuk: mint C e n t-C h n a s s e es Bikficz azokat teszi nevetségessé kik mindenben a közönséges emberfiától különbözni akarnak; végre mint I c z i g - S p i c z i g a Bolond Miskában azon iparkodik, hogy a nép mulatva nyeressék meg a zsidóemancipáció eszméjének. Náday Ezüstös-nek mint az orsó

oly forgó a nyelve, Forgó János a nádóból is ezüstöt tud verni, mint Csicséri Bors igen witzig, és mint Itczig - Spitzig néha igen borsos.

A Vasárnapi Újságban harmadévvvel ezelőtt megjelent K. T.-vel aláírt szellemdús levelek is Ágai tollából folytak, valamint az e lapban rajzokban közöltetni szokott életképekhez is – ha nem csalódunk az irányban – ő készíti a szöveget. A mint tehát látjuk, Agai elég sokoldalú; de minél inkább tudjuk becsülni szellemét, annál inkább kell kárhoztatnunk az elhamarkodottságot, mely némely fővárosi leveléből és Csicséri Bors-féle cikkeinek is egynémelyikéből nagyon észrevehetőleg kikandikál: a figyelmes olvasó accurate el fogja találni e cikkek melyike íratott a szerkesztőtől neki engedett idő éppen legutolsó félórájában, úgy hogyha később Íratnának, elkésnek a nyomásból.

Nem rejti magát mint bajtársai álnév alá Aldor Imre hanem neve jóhangzásának öntudatában egész fényében odabiggyeszi tárczaczikkei végére. Ha Aldor három-négy tárczaczikkét olvastad, száz más közül kiismered irányát. Írmodora nem szellemnélküli, de egyöntetű és szójátékokban bővelkedő, színházi bírálónak pedig éppen nem született: erre nem bírja a kellő pártatlanságot, mert inkább személyes hajlamok, mint helyes esztetikai felfogás szerint ítél. Így Benedeket, ki minden esetre oly jó színész mint Áldor író, mióta egy színi előadás alkalmával ártatlan rögtönzetest mondott az Áldor szerkesztette „Divat” című lapra, minden rendelkezésére álló lapban, következetesen üldözte; de a közönség már ismeri ez eljárást és nem engedi magát félrevezettetni.

Vadnay Károlyt az irány eleganciája, nobilitása jellemzi. Minden sorában látszik az utazott, idegen országokban sokat tanulmányozott, szabadelvű, függetlenül ítélő író, ki tökéletes otthonos a művelt nemzetek irodalmában. Hazánk társadalmi és irodalmi viszonyai veszik igénybe legnagyobb figyelmét, és azt mit külföldön látott és tanult, hazájában törekedik czélszerű indítványok tételével s éles bírálat által érvényesíteni; ha dorgál, minden szaván hallatszik, hogy nem azért teszi mert ebben telik kedve, hanem mert jót és czélszerűt akar létesíteni. Mi tárczaczikkei tartalmát illeti, ez nem szükölködik soha eredeti, jó gondolatokban; egyetlen hibája és pedig a külformára vonatkozó az, hogy egy tárgyról a másokra való átmenetben nem bírja a kellő ügyességet.

Bérezik Árpádnak az Istenben boldogult „Hölgyfutárban” megjelent negélyes tárczaczikkei és a Ludasiban nem boldogulhatott „Magyar-Világban” kijött tollrajzai, oly eredeti felfogással és angol humorral írvák, hogy ha így folytatja, idővel méltán kisebb kiadású magyar Dickensnek fogják nevezhetni. Azt mindenesetre nem tagadhatja el senki, hogy Bérezik a legifjabb írói nemzedék egyik leggeniálisabb tagja.

Bodor Károly tárczaczikkeiben higgadt, obszerváló férfinak mutatja be magát, ámbár még távol van azon évektől, melyekben az ifjú férfivá válik. Senkit meg nem bánt, azaz soha sem személyeskedik, mert mindenkivel jó barát akar maradni de ha valaki odaveti neki a keztyűt, nem retteg azt felvenni és mert orvos, először csak pinczetákkal szurkál és csak hol ez nem használ, folyamodik nagyobb késekhez. A Hölgyfutár Fővárosi Lapok és Magyar -Világban megjelent, többnyire az orvosi életből vett érdekes cikkeit és életképeit kedélyes humor fűszerezi.

Legújabb időkben a vastag húzás alatti hasábokban még két névvel találkoztunk gyakrabban. Hevesi és Devecseri nevével.

Mi Hevesit illeti, tárczaczikkeiben nagyon is észrevehető a szellemdússág utáni kapkodás, noha sokszor nem hiába vadássza. Tagadhatlan olvasottsággal, jó magyarsággal s journalistikai gyakorlottsággal bír s ily tulajdonokkal ellátva, máris nem megvetendő tért vívott ki magának a fővárosi tárczairodalom mezején; de szükséges, hogy irányának frivolitását elvesse, mert a magyar nyelv ily francia jellegű kinövésekre nem igen alkalmas.

Devecseri tárczaleveleinek minden harmadik sora, Jean Paulra, Shakespeare, Vörösmarty vagy Petőfire emlékeztet, többnyire idézeteket s kompilációkat tartalmazván ezekből, a mi

pedig eredetije, az nem annyira eredeti gondolatokban, mintsem bizar szavakban.

Hiába, a jó, szellemdús tárczaíró mai napság oly ritka, mint a jó hangdús tenorista; nem terem amaz sem minden fűben-fában és csak kevésnek sikerül a szellem magas C-jéig fölkapaszkodni.

XIV.

Fővárosi nőismeretség.

E sorokban két barátom e tárgy fölötti párbeszédét közlöm és mi igaz van benne, az az övék, mi pedig nem igaz – az is az övék. Ezt az életképet tehát ők rajzolják, nem én.

„Szégyenemre be kell vallanom, Izsó barátom,” – így kezdé az egyik –; hogy eddig a hölgyeknél nem értettem szerencsémeket keresni és találni. Csodálva bámullak tehát, mikép tudtad elrendezni, hogy a fővárosban oly széleskörű és válogatott nőismeretséged van. Igazán irigylem boldog sorsodat!”

„Részemről, kedves Vilmosom, bevallom miszerint sok tekintetben szerencsének tartom, hogy oly nagy leány-, menyecske-, özvegy- szóval nőismeretségem van, mert a hölgyek voltak azok kik az én durva férfiasságomat is szelídítették, a nők azok, kik egyáltalán gyalulva bennünket, alkalmássá tesznek társaságokban tündökölni; tőlük tanulhatunk illem- és szép szokásokat s eléggé csodálom, hogy századunkban melyben itt-ott még a táncznak is van tanára, a bonton e hirdetőinek nem állítottak meg kathedrát – de hidd, kedvesem, e rózsának is meg vannak a maga tövisei.

„Hadd halljam oktatásid, igen megfogom köszönni azokat, mert szándékom eddigi visszavonultságomból kilépve, a társaság nagy tengerének ereszteni hajómat. Tanításid lesznek az ágyuk melyekkel felfegyverkezem.”

„Nem én, hanem éppen a hölgyek azok, kik e tekintetben legjobb oktatásokat adhatnak. Mindenesetre mutasd be magad egyik vagy másik, a szellemdússág hírében álló hölgnél; azonnal megfogja szagolni társalgási gyenge oldalod, elnézéssel lesz irántad és észrevétlenül ki fog képezni. Egy ily szellemdús nőtől többet fogsz tanulni, mint tíz férfitől, mert a nő ebbeli tudományát az é l e t nagy könyvéből meríti.– Készemről csak azon apró tövisekre akarlak figyelmeztetni, melyekkel az ilyen nagyban és egészben kellemes nőismeretség dúsan meg van áldva ...

„Ha például Nelli kisasszonyhoz jövök, igaz, hogy pompásan mulatok velem, mert oly fővárosi eseményeket, történeteket és adomákat mond el, mikről sem hírem sem hamvam nem volt – de ez idő alatt karjaimat czérnagombolítónak használja fel; ha R e g é n y e s s i asszonyságnál tisztelgek, kedvencz íróiból kell valamit előolvasnom; ha Bertha kisasszonyt látogatok, sakkoznom kell vele; ha S a r o l t a úrhölgynél bejelentetem magam, beszédeit kell meghallgatnom melyeket a legközelebbi nőegyleti gyűlésen fog tartani; ha oly szerencsés akarok lenni T e r c s i kisasszonnyal konverzálni, virágjait kell öntözgetnem és atillámat leöntenem, ha végre Macskah á z i ő nagysága boudoirjába kerülök, kutyaikat és macskáikat kell czirógatnom.

„Hogy ezek kedves dolgok volnának, azt éppen nem mondhatnám; mert iszonyú az, ha az embernek egy álló óráig karjaival szélmalomként kell ide s oda forgolódnia; kétségbeejtő, ha három álló óráig sakkozni kell, hogy azután csupa galanteriából még is elveszítsük a játszmat. Nem követelnek tőlem sokat, ha azt kívánják, hogy valami kopott mákvirág-beszélyt olvassak el, melynél ásítóznom sem szabad mert ezt a bonton tiltja? Igen tisztelem és becsülöm továbbá a szegény embereket, de hogy én az ő javukra készült nőegyleti szónoklatokat hallgassak, azt az Úr-Isten sem akarhatja! És plane az a macskaczirógatás! Nincs előttem kiálthatlanabb állat a macskánál (mert hamis), s én czirógassam, tartsam ölemben!

„Ha híres énekes vagy énekesnő, tánczos vagy tánczosnő, zongorasz vagy zongorázó-nő mulat és hallatja magát a fővárosban (s ez az ilyenmű nagyszámú művészeknél mai napság

igen gyakran történik), az opera, ballet, vagy hangverseny előtti utolsó órában, szeretetreméltó kis levélben felszólít Filoméla úrhölgy, hogy minden áron belépti jegyet szerezzek számára, „jó, kényelmes és a nézőtérhez lehetőleg közellevő zártszékre.” Odasietek a pénztárhoz, össze-vissza lökdöstetem magam, gorombáskodom a pénztárnokkal, ő gorombáskodik velem, mi közben annyira felmelegszem, hogy át és át izzadom – végre kisül, hogy nincsen már alkalmas zártszék, „mért nem jöttem korábban”; máris félnem kell, hogy bájos megbízónóm kegyéből kiesem, midőn egy jó barátomat pillantok meg, ki zártszékjegyet tart kezében. Akár akarja, akár nem, ez az enyém lesz, azaz Filomela úrhölgyé. Hosszú beszéd után sikerül őt avval kapacitálnom, hogy majd bemutatom e szellemdús, szeretetreméltó hölgynek, szavamat pedig annál inkább fogom megtartani, mert legalább lesz valaki akié bájos ismeretség jármát vinni segíti. Mosolygó arczczal nyújtom át Filoméia úrhölgynek a kicsikart jegyet, ő sokatmondó mosolylyal megköszöni – ez ugyan szép jutalom s én tovább maradok kegyében, de a mód melyen e kegyet fenntartottam éppen nem mondható kellemesnek.

Meghínik V í z v á r y kisasszonyaim egy kirándulásra a zugligetbe; e megtiszteltetést azonban drágán fizettetik meg veled. Mindenekelőtt te vagy az kinek nyakára akasztanak mindenféle sálakat, köpönyegeket, esernyőket. Ez édes teherrel nyakra-főre, hegyekre, erdőbe, lugasokba kell követned őket; majd az egyiknek vizet kell hoznod, majd a másiknak árnyékos helyet keresned; az egyik valamely pocsolya közepén pillant meg egy szép mezei virágot, neked „lovagias” kötelességed a sárba mászkálni és a kívánt virágot ünnepélyesen átnyújtani; a másik arról panaszkodik, hogy a szűnyogok összeszurkálják képét, neked nem szabad távozni tőle, hanem tudód egész erejével szivaroznod kell, hogy a füst elhajtsa a szűnyogokat. Ha azután fáradalmas, hegyen-bokroni átmászással töltött nap után leérsz a Laszłowszkyhoz, hogy kocsiba ülve végre kissé üdülj kellemes kellemetlen fáradalmaidtól: Irén kisasszony azon veszi észre magát, hogy napernyőjét a Normafa alatt feledte. Fuss utána és hozd el!”

„Mindezek nem fognak visszatartóztatni, hogy példádad követve, minél nagyobb nőismeretséget szerezzek, mert azon kellemekkel összehasonlítva mellyel jár, ez „apró kellemetlenségek” nem nyomnak semmit sem a latban. A fiatal emberre nézve ennél jobb iskola nincsen mert sok haszontalanságtól vonja őt el a szellemdús nőkkeli társalgás. Mindig jobb, szép és kedves nő társaságában czérnát gombolítani, mint például egész nap – a kávéházban ülni és ott azt az ártalmas, füstös levegőt színi; mindig jobb egy szeretetreméltó nőnek valami mák virágnovellát elő olvasni, mint a ferbliben a „pointeket” meg olvasni...”

„Még nem vagyok mondókám végén! Ha nagy küzdelmek, feltűnő galanteriák után végre odajutottál, hogy lehető legbizalmasabb lábon állsz e kedves nőismerőseiddel, akkor e bizalmas viszony rovására, minden nap jó rakás könyveket hónod alá nyomva, a kölcsönkönyvtárba küldenek, e „mgtiszteltetésben” a hordárt is részesülhetni ugyan, de ebben nincsen semmifele poézis, sokkal érdekesebb Répási asszonyságra nézve ha e vagy ama közben avval dicsekedhetik, hogy e vagy ama művelt, elegáns és csinos fiatal ember hozza az ő olvasmányát. Szívesen bocsájtaná a saját könyvtáradat rendelkezésére, hogy e kitüntetéstől megkíméltessél, de azt el nem fogadhatja, mert a tiedben csak válogatott, klasszikus művek vannak, ő pedig jobban mulat valami érdefeszítő rablóregény vagy Voltaire és Paul de Kock „liberális” regényeivel, mintha szépen bekötött de „unalmas” „Toldy”-dat olvasná.

De ez meg megjárna, HA egyéb komissziókkal nem kedveskednének, melyekhez egyáltalában nem értesz; egyszer, minthogy éppen a városba „mégy”, alkalmilag egy fél róf piros bársonyselymet hozhatsz nekik, máskor ha a városból „visszatérsz” néhány kötőtűt, – csak az hiányzik még, hogy csirkéit, libáit még kacsáit is bevásároljad, ettől azonban mégis megkíméli magát ez a – férjnek dolga ...

„Barátod megígérte, hogy holnap egy eszes, kedves hölgynek fog bemutatni. Előre köszörüld nyelvedet, betanulsz néhány szellemdús frázist, szóval, lehetőleg legjobb társalgói

színen akarsz feltűnni. Másnap megtörténik a bemutatás, de neked is, barátodnak is, ott kell ülni és ha hallgatni, mert a kedves hölgy szeretetreméltó szájacskája egy másodperczig sem áll el. A főzelékről átugrik Plato bölcsészetre s miután fél óráig cselédjei gonoszságáról tartott megható szónoklatot, utána ugyanaddig a 67-es bizottmány javaslatát fejtegeti és bírálhatja. Te egy szerény „de kérem” – „asszonyom” – „de nagysád”-dal szóhoz iparkodol jutni, hogy enbölcseségedet is kellő fényben ragyogtathassad, de mind hiába, a bömbőlő folyam ár elsodorja szerény szavad s betanult szép frázisaid kárba vesznek.

„Máskor még egészen ellenkezőleg, oly kisasszonynak mutatnak be, ki „elv”-ből soha egyebet nem szokott mondani „igen” vagy „nem”-nél s minthogy oly nő „kinek elvei vannak” azokat „soha meg nem szokta tagadni” – neked kell folyvást perorálnod; megteszed a lehető, de végre is kifogysz az anyagból (mert férfi létedre főzelékről és a cselédek gonoszságáról csak nem beszélhetsz, így tehát sokkal szűkebb társalgási anyagod van mint a nőknek), s aztán ott ültök mind a ketten, hallgattok és farkasszemet néztek egymással; változatosság végett két hüvelyujjdat egymás körül forgatod, a nő pedig a cipőit nézi.

„Tudnék még több ilyen kis szekantoriát felhozni, de úgy hiszem eléggé meggyőződhettél az eddigi példákból is, hogy a fővárosi nőismeretségre nézve sem mind arany a mi fénylik!

„Fiam hallgasd oktatásimat és vegyed szívedhez tanításimat!”

„Bölcs Salamon e mondásánál különben eszembe jut, hogy ő sokkal kompetensebb a nőismeretségekre nézve tanácsot adni mint én, mert csak egy-két ezer felesége volt – egyéb nőismerőseit és érdekes viszonyait nem is számítva.

„Ha tehát a nőkkel való társalgásbani jártasság főpolczára akarsz emelkedni: tanulmányozd bölcs Salamon életrajzának ide vonatkozó részleteit.”

XV.

Fagylalt!

Ah! Fagylalt! A nyár rontó-bontó, tikkasztó melegében, mily' hűsítőleg, enyhítőleg hat rád már csupán e szó is, nyájas olvasóm!

Mikor a nap leghevesebben süt és az utca mindkét felén hiába keressz árnyékos helyet, ha mostoha sorsod akkor úgy hozza magával hogy ki kell menned redőkkel jól ellátott, félhomályba burkolt, hús szobádból, a számtalan egylet melynek tagja vagy, gyűlései egyikén jelen lenni; vagy ha boldogtalan orvos vagy és téged, a mindig kínozttat, beteghez hínnak, hogy kínos fájdalmait enyhítsed; vagy ha kézműves vagy, kit a nagyságos asszony azért hivat ilyenkor magához, mert „robe”-ja hágózsinege leszakadt; és ha ekkor homlokodról izzó gyöngyök cseppegnek és kezeid összetapadnak, és egész lényed inkább fűtött kemenczéhez, mint emberi szerves teremtés tisztességes alakjához hasonlít: oh akkor kimondhatlan enyhülés, kék és lelkesültség fog el, ha valamelyik utcának valamelyik szegletén olly tábla ötlük szemedbe, melyen e szót olvashatod, hogy: „Fagylalt!” Már e szóra is, mintha hús, homlokod verejtékét felszárító zefír susogását hallanád körülötted!

Minden betűje e felírásnak csábító kobolddá válik, mely ellenállhatlan hatalommal vonz valamelyik kávéházba, kioszkba vagy egy cukrászatba, s mint az ki napokig nem evett egy harapást, mohó vágygyal a neki kínált eledelre rohanva nem gondolja meg, hogy az halált hozhat neki: úgy te sem törődöl egy bekövetkező gyöngye kis tüdüllobbal, hanem mohón neki kapsz a fagylaltnak, hegy üdítsed száraz ajkaid.

A göndörhajú pinczér, ki elédbe tartja a táblát melyből vanille, meggy, citrom, narancs, málna és tutti-frutti mosolyog eléd, Gabriel mentő szellemének, tűnik fel előtted, ámbár csak Fercncznek hívják.

Észre sem veszed, hogy németül vannak odapingálva a fagylalt e különféle nemei; mit törődöl most a nemzetiségi kérdéssel, midőn egyedüli óhajod csak az, a fagylaltot magad előtt látni – s azért jaj a szegény pinczérnek, ha egyéb felebarátidat is ez enyhítőszerrel ellátva,

azonnal nálad nem teremne, mert te most nem ismersz felebaráti szeretetet, regardeot.

Elátkozod hosszadalmas udvariasságát mellyel kérdi vajjon „groszét” „klemét” vagy „schnittet” akarsz-e? Bánod is akármi; csak hozza már!

Ha lenyelted az első pár kanalat (már t. i. nem magát a kanalat, hanem csak azt mi benne van), könnyebült lélekkel bocsátasz néhány „ah” még „oh” indulatszót a világra, melyek fagylatkozó pályatársaid ah- és oh-jaival vegyülve, csak a kanalak csörrenése által szakítatnak félbe. Néhány perczig elmerülve vagytok mindnyájan a „nagy” vagy „kicsi” titkainak kipuhatólásába és még azok a gyöngéd hölgyecskék is, kik máskor oly lassú elegáncziával szörpölgetik a kávé, az ezüst- (vagy tán csak pléh-) kanalat két keztyűs ujjuk közt tartva, jó alkalmuk lévén ez által kezük piczinességét csodáltatni: még azok is ez alkalommal elfelejtik az elegáncziát és utána látnak, mert nem szörpölgetnek többé, hanem derekasan nyeldelnek.

Kugler fagylatda-temploma és az újtéri kioszk (ez az előbbihez képest már csak kápolna) az; hová a nyár égető melegét enyhítendő, zarándokolnak a fagylatban hívők, mint Marizellbe azok, kik lelki bajaiknak enyhítést nyerni reméllenek. Jut azért még elég fagylatkozó a többi kávéházaknak is, különösen Priworszky kioszkjának és a városligeti vendéglőknek. (Annak mindenesetre nagyon flegmatikus, hideg véralkata lehet, ki ily eltespedő, meleg nyári napon kávé iszik és nem fagylatot eszik, noha a műértők állítása szerint, a fagylat csak egy perczre hűsít, azután még jobban befűt, míg a fekete eleinte jobban felizgat ugyan, de azután megfejthetlen homöopatikus módon hűsít.)

De a fagylat konzumcziojánál is (mind rendesen egyebeknél is) elválnak egymástól a főváros különféle társadalmi osztályai. A „kékvérűeknek” nem csak külön urak-miséje, hanem külön fagylatjuk is van. A high life Kuglerét frequentálja és ha az idegen, arisztokráziánk „díszes koszorúját” (mint Újdondászi úr mondja) együtt akarja látni, akkor egy nyári lóverseny után odavezetesse magát. Csodálhatja ott a fényes equipageokat, deli lovakat, daliás, veres, kék vagy sárga inges csónakdisztákat és elegáns úri hölgyeket, kik sérthetlenségük öntudatában, igen emanczipáltan viselik magukat. Még az utczakövezetére, egészen a bérkocsikig állítatnak ki ekkor asztalok, melyek körül a vígan fagylatkozók és falatozók helyet foglalnak, csodálva és bámulva az ez alkalommal a József-téren rendesen összegyülekezni szokott köznép sokaságától, noha ők is, ép úgy szájjal és kanállal esznek és ép úgy gyomrukba felveszik és emésztik az ételeket mint a közönséges ember-fia (vagy talán mi az emésztést illeti, ez még olyan jól sem történik mint a közönséges emberfiánál; mert ők keveset, vagy éppen semmit sem dolgoznak). Gonosz nyelvek azt mondják; éppen azért ülnek ide ki, hogy csodáltassanak, de ez nyilvánvaló rágalom, mert benn nincs is elég- hely és nyáron a teremben melegük is volna – a hűsítő daczára; hogy nincs karfa, vagy más mi okot az utczától elválasztaná; arról, ők nem tehetnek.

Külömben látszik, hogy arisztokráziánknak mindenben; az öltözettől kezdve; le a fagylatig; finom ízlése van, mert Kugler fagylatja valóban legjobb a fővárosban és Tortoniénak méltó vetélytársa. Az igaz hogy sós, nem a fagylat; hanem ára; de nem is jár ide szegény ember (ki azt sem tudná hogy lépjen fel a fényes parquette-en), a gazdag és arisztokrata pedig mit sem törődik az árral.

De hová megy a szegény ember ha ő is bátorkodik izzadni és ha ő is megakarja kísértetni a fagylat általi hűtés methodusát?

Talán a kioszkba? Papperlapapp! Akkor még inkább az tanácslom neki, hogy menjen el Kuglerhez; mert ha ott drágán is fizeti; legalább kap érte valami reálist; jót; a kioszkban pedig csak a koketirozást; a pénztárnokné előtt álló virágbokréta láthatásának élvezetét, a kárpitokat és tükröket fizeti, mely dolgokkal igaz, hogy szinte nagyon is jóllakhatik; de nem gyomra, hanem szeme és lelke. Ide csak akkor tanácsos elmenni fagylatra vagy kávéra, ha már máshol eleget tettünk ebbeli kívánságunknak, mert a fagylat egy ízetlen hideg semmi, mely 22 krajczárba kerül, a kávé egy detto ízetlen, valaha meleg volt semmi, mely legdrágább egész Pesten, a szolgálat, a pinczerek részéről, a nembánomság és udvariatlanság non plus ultrája,

melyért még borraivalót kérnek, néma mimikával, de elég érthetően.

Mikép van az, hogy még sem panaszkodik senki, hogy a pénzarisztokraczia és a fertálmágnások még is tömegesen járnak ide? Ennek több oka van:

1) Mert a fertálmágnások (és sokszor az egészek is) sehol sem találnak annyi a koketírozástól vissza nem ijedő, befestett és be nem festett, fiatal és vén, nagy és kicsiny, karcsú és embonpointe-es nőt mint itt.

2) Mert a befestett és be nem festett, fiatal és vén, nagy és kicsiny, karcsú es embonpointe-es hölgyek sehol sem találnak annyi köteles-kész udvarlót, kihívó tekintetű fertálmágnást mint itt. A nők egész mágnásokat vélnek itt foghatni, pedig csak fertályokat fognak, a fertálmágnások „capitaleroburung”-ot reméldenek tenni, pedig sokszor az üres hordó kong itt legjobban.

3) Hogy ide járnak sokan, annak egy kicsit az is oka, mert az egész városban ez az egyetlen hely, hol az ember némileg zöldet lát és egészséges levegőt szí (ámbár szombat és vasárnapokon, a túlzásig együttlevő embersokaságnak miatta, a lég itt még fojtóbb mint a városban egyebütt), azután mert néha itt katonai zene játszik és végre mert sokan innét a közeli német színházba mennek – mind ezekért tele van a kioszk, de fagyaltja és kávéja miatt bizonyosan nem.

Az tehát, ki ily fantazmagóriákért nem akarja., vagy nem is akarhatja pénzét kidobni, elmegy a városunkban nagy számmal létező azon csekélyebb igényű és kevésbé pazar, de azért mégis tiszteséges és tiszta kávéházak vagy cukrászdák egyikébe, hol az ember 6, mondd hat krajczárért, egy adag („schnitt”) fagyaltot kap, mely ha nem is oly választott finomságú és jóságú mint Kugleré, végczéljában ugyanazt a hatást teszi, és a kevésbé tehetős ember gyomrának ez is jó; neki úgy ízlik, mint a gazdagnak Kugler fagyaltja, mert csak ritkán engedhet meg magának ily fényűzést, de ha engedi, jobban esik ritkaságánál fogva, mint annak ki napjában háromszor is fagyaltozik Kuglernél. Csak úgy ne tegyen mint azon egyszeri magyar színész, ki mint a magyar nyelv bajnoka és terjesztője, „schnitt” helyett, „metszvény”-t kért valamelyik váci-utcai kávéházban; hazafiságáért avval lakolt, hogy másfél óráig kellett ülnie, míg a pinczerek haditanácsa kisütötte mi lehet az a „metszvény.”

A hat krajczáros „schnitt” azonban még nem netovábbja az olcsó fagyaltoknak.

Ha az ember vásár- ünnep- vagy egyéb szép, verőfényes nyári napokon a Terézváros utcáin keresztül a városligetbe sétál (bocsánatot kérek az illetőktől, ha „embernek” bátorkodom nevezni azt, ki gyalog sétál a városligetbe), sokszor rekedt trombita-hang üti meg fülét, mely sem postakocsistól, sem tambourmajortól nem eredhet, oly hamis és nyávogó, hanem „a trombita végén egy tiszteséges suhancz van”, valamelyik „vándorló fagyallda” kiváltságolt birtokosa, ki egész kioszkját (mely néhány pléhüstből áll), egy targonczán hordja és trombitaszóval gyűjti maga köré a szakácsnékat, lohndienereket és utcagyerekeket, kik e sétáló fagyaltkocsiból két újkrajczárért merítik hűsítőjüket és pedig mindenféle színűt és nevűt. Finomságról és eleganciáról természetesen itt szó sem lehet. Az ibrikek helyét majd egy összetörött sőtartó, majd egy kis zöld pohár pótolja; a kanál egészen fölösleges bútor, miért van az ujj? A ki pedig mégis finomabb e vasárnapi pukblikum közt, az vár míg a fagyalt szétolvadt, aztán kiissza; holypp (tessék erre magyar szót találni!) sem kell, jó hozzá a tömöttebb kifli, melybe azonkívül még belehet tenni a fagyaltot és a városligetbe vinni.

Isten jó és nem felejtí övéit. Az arisztokraták és gourmandok számára teremtette Kuglert, a fagyaltozva-henczegők számára, az újtéri kioszkot, a munkás középrendűek számára fővárosunk egyéb számtalan helyeit, hol egy izzasztó munka közt töltött nap után, fagyalttal, sörrel hűsítheti magát; a köznép számára – ez ambuláns fagyaltkocsikat.

XVI.

A zálogházban.

A toll csak ritkán tudja hűn tolmácsolni azt mit a szív érez; csak ritkán tudja követni a gondolatok sebes röptét – és ha elolvassuk azt mit papírra hoztunk és összehasonlítjuk avval mit tulajdonképpen mondani akartunk: szellemi törpéknek tűnnek fel előttünk a hideg, életnélküli betűk.

Ha azt tudnók hűn visszaadni, mit szívünk érzett, midőn láttuk a zálogház sötét falain belőli életnélküli életet, az itt megforduló halvány arcokat, melyek a legnagyobb földi nyomort fennhangon hirdetik, a könnyező szemeket, a szégyenpírral elárasztott arcokat: minden szavunk melyet tollunk oda-sir, szívhezszóló, segítségért esdő sóhaj volna, melynek meggyőző hangjára szánalom fogná el a legmegrögzöttebb fősvény keblét is, úgy hogy a szegények jötevő angyalává válnék.

Igen, ti kiket a gondviselés – sokszor érdemetlenül – földi javakkal megáldott, ne az újságok hiú dicséretét hajhásszátok ha jót tesztek, hanem menjetek oda a zálogház sötét termeibe és ott hol az arcokon a valódi, önhiba nélküli nyomort látjátok visszatükrözve, ott segítsetek!

Minek azok a jótékony célú színi előadások, hangversenyek; melyeknek jövedelmében a szegények kiknek számára rendeztetnek, legkevésbé részesülnek? Míg ti benn fényesen kivilágított termekben az ő javukra mulattok, addig ők hideg pincze-lakásokban megfagynak vagy kétségbeesetten véget vetnek elviselhetlenné vált éltüknek. A szegényeken gyorsan kell segíteni; az éhenhalással küzdő nem várhat, míg e vagy ama művész nő betanulta szerepét, nem várhat még további két hétig ha ez énekesnő véletlenül el találna rekedni ...

Észre vesszük (talán kissé későn is), hogy javában templomi prédikáció írásába elmélyedtünk; hiába az élet annyi nyomort és szomort, annyi visszaélést és ferdeséget nyújt, hogy szemlélve ezeket, néha önkéntelenül berántatunk a morális dikciókba ...

A zálogházra visszatérve, kétséget sem szenved, hogy jótékony intézmény, hogy sokszor a szegénység utolsó menhelye, de éppen csak utolsó, mert a köznép, sőt a proletariátus is, csak akkor fordul ide, midőn már máshonnan semilyen segítséget nem várhat. Csak ha a szegény látja, hogy a polgármestertől a kapitányhoz, innét megint a polgármesterhez, innét a paphoz és így tovább, ide s oda küldik míg egyik betegen fekvő családtagja számára kikapja a gyógyszert melynek roppant árát megfizetni nem képes; csak akkor ha azt veszi észre, hogy addig míg folyamodványát helybenhagyják és aláírják, betege meghalhat: csak akkor határozza el magát, gyors segély igényeltetvén, a zálogházhoz lord ülni, mert azt tartja a szegény mesterember vagy napszámos, hogy nagyobb szégyen fehér kendőbe csomagolt holmijával az utcán átmenni – hol azután mindenki leolvassa szeméről útjának célját – és számtalan más bajtárssal a zálogházi hivatalnok elé tolakodni, annak gorombaságait eltűrni, mintsem elül járójának vagy polgármesterének szegénységét bevallani és ettől kérni segítséget. Mert habár magában véve nem szégyen ha valaki szükségtől kényszerítve a zálogház segítségét veszi igénybe, a világ mégis inkább hajlandó lévén mindent rosza magyarázni, elég előítéletes őt azért kárhoztatni. Olyan szerencsétlen ki holmiját a zálogházba viszi, az szükségkép tékozló, „rosz ember” „mindene a zálogházban van” és az hogy „korhelyember”, majdnem ugyanannyi t tesz a többnyire igazságtalanul ítélő világ szemében.

Ha az elzálogosítás! esetek okait kutatjuk, azon megdönthetetlen eredményre jutunk tehát, hogy az alsóbb néposztály éppen az mely többnyire csak szükségből viszi ide holmiját és pedig oly esetekben, midőn, mint fenn említettük, beteg van a háznál, midőn a keze munkája után élő mesterember, a varrógépek e korszakában, néha napokig nem kap dolgot vagy midőn más rendkívüli, előre nem látott, a mindennapi keresetből ki nem telő kiadás áll be, például a lakbér fizetése; miért is ez idő-bakban leglátogatottabb a zálogház, úgy hogy ekkor nyílik legjobb alkalom az ennek falai közti életet tanulmányozni.

A magasabb rendű vagy „művelt” osztály éppen az mely nem csak szükségletek fedezésére veszi igénybe a zálogházat, hanem fényűzési cikkek beszerzésére vagy az élvvagy kielégítésére is; így akár hány a művelt körökhöz tartozó családapa van, ki, hogy leányai bábra mehessenek, aranyát, ezüstjét küldi oda; akárhány egyetemi polgár van (s ezek csak bizonyosan a művelt osztályhoz tartoznak), ki édes anyjától emlékbe kapott gyűrűjét vagy óráját zálogházi őrizetre bizza, nem azért mert éheznek, hanem hogy elbilliárdozza, elkömlőzza vagy elwienerinázza.

Ez igazság talán nagy gorombaság, de minthogy igazság, nem resteljük kimondani; nem tehetünk róla hogy úgy van és nem másképp ...

Engedelmeddel, tisztelt olvasóm, a hurczolkodás idényében vezetlek a zálogház lépcsőin fel.

Magában a zálogházban és az szemközt levő közvetítő intézetben, oly tömegesen jelentek meg ma az elzálogosítók, hogy a termék telvék és még ezeknek ajtai előtt is, fej, fej mellett áll a türelmetlen sokaság; egyik a másikat tolja előre, mert mindenki fél hogy míg rá kerül a sor, a hivatalos óráknak vége lesz és ő eredmény nélkül haza kotródhatik, hol a házmester már várja, hogy a lakbért inkaszálja melyből még tíz forint hiányzott s melyet ez utón remél megkaphatni; mások még attól tartanak, hogy míg rajok kerül a sor, már nem lesz kész pénz a pénztárban – mert ily nagy összecsődülés alkalmával az is szokott megtörténni, hogy egy-két napra kész pénz hiányából felfüggeszteni kénytelenek az elzálogosíthatást s e gondolatra homlokukon a rettegés és kétségbeesés véres verejtéke látható.

Itt megszűnik minden türelem, udvariasság, emberség: itt mindenki csak azon van, hogy előbb legyen ott annál a márványasztalnál, hol az elzálogosított tárgyak valóértékének harmadrészét fogják neki kézbesíteni.

A nyers erő győz, a meghunyászkodó szerénység eredménytelenül vonul el a csatatérről; mert csatatérnek lehet e termék előtti folyosókat nevezni; hol szenvedélyektől felizgatva, egyik embertárs a másikat lökdösi és hátranyomja azt ki mái-órákig vár; a támadó fegyverek: az ököl, a könyök; a védőpaizsok: a csomagok, melyekbe a zálogtárgyak be csomagolják és melyek a megtámadottak által azon oldal felé tartanak a honnét a legtöbb lökés jő.

Hiába interponálja a városkatona auktoritását itt a szükség parancsol és hol ez parancsol, ott még a városkatonának szava is elhangzik – ámbár ez nagyon ért a szép szóhoz.

Egy zálogházi hivatalnok védszárnyai alatt, mellékajtón át, ama terembe jutunk hol a ruhafélék átvételnek.

Itt először a kendőt vizsgálják, vajjon elég tiszta, elég nagy; azután a ruhákat, nincs-e bennük por.

Ha a kendőn egy kis lyuk van, ha a ruha csak kissé kilátszik belőle, vagy ha csak kissé poros, el nem fogadják a csomót.

Képzeld magadnak nyájas olvasóin embert, ki órákig vár, lökdösteti magát, a nagy tolongásban megizzad, megéhezik, elfárad; képzeld örömet ha végre az ő csomagjára kerül a sor – és azután képzeld azon kimondhatlanul rettentő csalódást, ha mint elfogadhatlant visszadobják a szerencsétlennek!

Ha ellenvetéseket mer tenni: először őt, azután csomagját vetik ki az ajtón.

Ez aztán az igazság, ez a tizenkilencedik század humanitása! Jótékony intézeteket létesítenek, melyekben éppen mindig orra alá dörzsölik a szegénynek szegénységét! Ha akarják, ha jó kedvükben vannak a t. cz. hivatalnokok, elfogadják a csomót, ha nem, nem; segítsen magán a szegény, ha nem fatszük neki!

A zálogházzal által ellenben levő jogi fakultáson hirdetett elveket, a jog és igazságról, prakticze mily szépen nem alkalmazzák itten!...

A zálogházi termekben összegyűlt publikum szemlélése azonban nem nyújt mindig csak szomorú képet; néha komikus oldala is van, ámbár többnyire olyan „galgenhumor”-féle az mely itt uralkodik.

Amott egy kis púpos emberke, három előtte álló, vaskos férfi lábsontjain keresztül csúszik, itt egy fiatal ember az éppen mellette álló csinos, de szomorú arcú leánykához simul, természetesen akaratlanul, s a leányka, fontolóra vévén a körülményeket, megadja magát elkerülhetlen sorsába, sőt úgy látszik, a szympatikus arcú ifjú vele való oly közeli érintkezése kissé el is űzi arczárói a levertség előbbi kifejezését.

Valamivel odébb egy markos kocsis, ki már két hónap óta „faczér” és most hagymához hasonlító nagy ezüst óráját akarja a zálogházban „pihentetni”, következő szitkokba tör ki egy hátul lökdöső vetélytársa ellen: „Ne toszigálj, te vén csutora, mert Isten úgy se, amolyan módon pofon találnalak nyalni, hogy az öt ujjam tízszer is meglátszik az orczádon!” Míg itt csetepaté van keletkezőben melynek könnyen véres főikkel szakadhatna vége, amott két régi jó „pajtás” leli fel egymást; évek óta nem látták egymást és most a közös balsors azt akarta hogy e helyen lássák magukat viszont; néhány fejen, néhány akadályozó csomagon át nyújtják egymásnak kezeiket, sőt meg is csókolnák egymást, de ez lehetlen; ha azonban a szájuk már nem érintkezhetnek, a viszonzlátás örömeire legalább járattják azokat. A szó csak elhat a bajtárshoz.

„Hát te hunnét kerü'sz ide?”

„A katonáságú eresztettek haza ilyen szegényen, rongyosan. S te hol lakó?”

„Én sehun! Hát te?”

„Éppen s z e m k ö z t!”

„Én a „promenáda kocsmához vagyok szálva, ebédre egy kis kenyeret kötök ki, a pöcsönye rajta egy két krajczáros „wixer”; vacsorára két krajczáros wixert eszöm s a pöcsönye rajta a – kenyér.

„Neköm még van egy kis, pá-Linkám, avva' tartom magam jó.”

„Enyje az eszömadtát!”

„Má' t. i. hébe-korba egy kis p á-L i n k á m. Az én becsületes keresztnevem Pál, a mint tetszik tudni; a Pál és a Linka nagyon összeülik, mert ebbü lesz „pálinka”.

Más oldalról jövő hangos beszéd vonja el figyelmünket ez érdekes qui-pro-quotól.

„Képzeld csak uram” így szól egy tanulónak látszó ifjú egy tiszteséges kinézésű férfihez, „ez a fiú hogy szedett rá! Egy szép napon gyöngyörúséges szerelmi levelet kapok, aláírva hogy „Róza”; én nekieresztem pegazusomat és jámbusokban kérek Rózától a Tüköri sörcsarnokban légyottot, distichonokban pedig felkérem, addig is míg személyesen mondhatjuk el kölcsönös hajlamainkat, folytassa a levelezést. Folytatta is. Kaptam vagy 29 levelet. Eljött a légyott órája – de Róza nem jött el, A mellettem levölóczán azonban Rezső barátomat találom mélyen elmerülve a sörcsarnokba. Ármányt nem sejtve el panaszlom neki mióta váratatják hiába szerelmet lehelő szívemet:

Rezső gúnyosan mosolyogva azt mondja: „Fogadni mernek, hogy sem Róza sem Aprikóza nem írt neked egy árva beüt sem, hanem hogy Kari barátunk kivicczelt – ez egészen az ő tempója!”

Azonnal odarohanok Karihoz, véresen megboszulni szívemmel űzött e gonosz tréfát.

Már aludt; felébresztem hogy vívjon meg velem, de ő ágyában legnagyobb flegmával a falnak fordul, egyet ásít és azt mormogja magában: „Tévúton jársz, édes Pistikám, nem látod át, hogy maga Rezső volt az ki rászedett! Ez egészen az ő tempója!” Vissza a sörcsarnokba s azonnal a keztyűt a szemébe.

„Barátom, fontold meg jól; ha elfogadom a párbajt, nem tréfálok, egyikünknek ott kell maradni”

„Nem bánom jer”, szólék határozottan. Fiakkerbe vetjük magunkat, haza kocsikázunk pisztolyainkat elviendők s innét a kerepesi utón túli erdőbe hajtatunk.

Pozitúrába állunk. Rezső most így szól: „Ugye bár azt mondtam, e g y i k ü n k n e k i t t kell maradni?” „Emlékszem.”

„No tehát m áradj te itt én elmegyek haza aludni.”

„Ezzel a fiakkerbe száll és elhajt; azóta nem láttam. Nekem pedig a hidegben szépen haza kellett kutyagolni; mégis fáztam, meghűtöttem magam és most el kell zálogosítani órámat, hogy a gyógyszerészt fizethessem – de legalább meggyógyultam a párbajvívási dühtől.”

Ez ép oly szívreható, mint hosszú történet elmondása közben, odakünn tizenkettőt harangoztak és a zálogító felek harmadrészének hosszúra nyúlt arczczal el kell távozni a nélkül hogy czélt ért volna.

Délután a zálogházban nincsen hivatalos óra; a visszautasítottak egy része tehát, hogy szükségükön gyorsan segítsenek, a „zálogházi közvetítő intézeteket” fogják igénybe venni, másik része pedig zugzálogházba fogja vinni holmiját ...

Ez utóbbiakat hatóságilag türt „nyúzóházak”-nak kellene nevezne, mert e helyeken a szónak tropikus értelmében, lenyúzzák a szegény ember bőrét. Avval csalják oda az e dolgokban járatlanokat, hogy „legmagasabb” áron vesznek „zálogházczédulákat,” „legmagasabb” összegekig adnak pénzt aranyra, ezüstre, állam- és értékpapírokra, pedig a való értéknek tized részét is alig adják meg; ezen „legmagasabb” áráért, valami szép pázsiton álló „legmagasabb” akasztófát érdemelnének e zugzálogdák birtokosai, kik csak tíz vagy legfeljebb húsz krajczárnyi kamatot fizetnek maguknak forintként egy hónapra, mi nem tesz kevesebbet mint száz forinttól 100 perzentel évenként.

Ez intézetek oly sűrűn teremnek egy idő óta fővárosunkban mint a gombák és a titkos betegségeket gyógyító orvosokéin kívül, ezeknek hirdetései tűnnek fel legsűrűbben alapokban és falragaszokon.

XVII.

Könyv- és divatkereskedésben.

Benyit egy váczi utczai könyvkereskedésbe egy „magasabb műveltségű” kisasszony, kísérve libériás inasa által s e szavakkal fordul a segédhez:

„Kérnék egy b r i t á n i k á t!”

„Mit méltóztatik parancsolni? Valószínűleg, rosszul hallottam – británikat nem árulunk, ha Nagysád ilyeneket akar, tessék a legközelebbi „magyar királyi trafikba” fáradozni. No méltóztassék reám neheztelni, ha oly bátor vagyok azt kérdezni vajjon Nagysád szíja-e a britanikákat? ... akkor részemről inkább a „maduros” nevű szivarokat ajánlanám, ezeknek végén üvegcső van, miért is inkább illenének ...”

„János, mit beszél ez az úr? Szivarokat emleget, pedig én olyan könyvet akarok melyben a növények le vannak írva, gouvernansném azt mondta, britanikát kérjek ...”

„Ah, Nagysád botanikát parancsol.”

„Igen igen, úgy hiszem ez a valódi neve; gouvernansnémmal azután beülünk a reverendába és tanulmányozzuk a növényeket ...”

A segéd megütközve mondja: „Bocsássa meg Nagysád ha talán ismét indiszkrét vagyok, de lehetetlen elfojtanom még azt az egy kérdést: Nagysád oly szép, oly szellemdús és apácza volna?”

„Hallod-e János, mit beszél, ez az úr? Érted? En nem értem! No tehát jobban fogom magam kifejezni: a „háromszoros disznó” (ezt pirulva mondja) alá ülünk és ott tanítónőm a növényeket magyarázgatja!”

A segéd magában: „Hogy én őt nem értem, azt értem, de hogy ő engem nem ért, azt nem értem; hogy a „gouvernans”-néját nem érti, azt megint értem, de hogy értheti meg gouvernansa őt, azt megintelen nem értem.”

A „magasabb” műveltségű kisasszony magában: „Majd figyelmeztetem a könyvkereskedő urat, hogy olyan műveletlen embert ne tartson boltjában ki idegen szavakat sem ért!”

A kisasszony és a segéd egynehány perczig szótalánul farkasszemet néznek egymással, midőn egyszerre a könyvkereskedés tulajdonosa ki a háttérben könyvben lapozgatott,

mosolyogva közeledik és következő szavakkal vet véget ez érdekes kacsingatásnak: „Kisasszonyom, különben igen tisztelt nyelvecskéje egynehány kis „tollhibát” ejtett, de azért tudom mit akart mondani. A reverenda az veranda, a háromszoros disznó pedig terasz elegyen.

„No lássa, miért ért ez az úr? Azonnal látszik hogy művelt ember!”

A segéd, hogy a művelt kisasszony szemébe ne nevéssen, különféle grimaszokat vág és hamar egy botanikát ránt elő, melyet távir dai sebességgel odanyújt neki, talán eltávozik, hogy kaczagási vágyának szabad tért engedhessen. De ez, úgy látszik, tűzpróbára akarja tenni inait.

„Benn vannak-e a „monocle-cotillon-donnez”-féle növények is, es egyáltalában L i n a felosztása szerint van-e írva? Vagy csak a sejtvegyűszük és nyíltancsúszók szerinti felosztás van-e benne használva?

A segéd kétségbe esetten fordul a tolmácshoz es halkán így szól: „Hát ezek már megintelen mit jelentenek? A L i n a felosztása, L i n é-é legyen, de a többiből, Isten engem úgy segélyen, megintelen nem értek egy árva szót sem. Oh Lina, Bertha, Panni vagy akár hogy híják önt kisasszonyom, ön engem magasabb műveltségével megöl.”

A tolmács: „A monoc-cotillon-donnez” alkalmasint m o n o c o t i l e d o n e s e k e t jelent; sejtvegyűszü, r e j t v e n ö s z ö legyen, nyíltancsúszó pedig nyíltannőszőket jelentsenek. – Meglehet győződve kisasszonyom, hogy az átadott növénytan egészen megfog felelni várakozásának.”

„Ajánlom magam. Elmegyek most a divatraktárba sárlátánruhát venni.”

A segéd magában. „Ruhája csak t a r l a t á n lesz, édes kisasszonyom, hanem műveltsége már inkább s á r l á t á n-e r i a ...”

Ilyen a könyvkereskedő sorsa.

Néha órákig írhatja számláit, rendezheti és kiporozhatja úgy is már nagyon rendes és tiszta könyveit, míg valaki a könyvkereskedésbe bekukkan, és ha azután már jó valaki, ez egyszer vagy olyan fennevezett művelt kisasszony kinek szájából foghúzókkal kell kicsavarni a szavakat, vagy máskor olyan öreg, pápaszemes úr ki huszonöt művet mutatott elő magának míg végre is, nincs itt az melyet ő keresett; vagy egy a művészetet kedvelő asszonyság ki a könyvkereskedés valamennyi képeit, Kaulbachtól le a tízújkrajczáros fényképekig átlapozgatja, s miután a segédet, kitől minden pillanatban valami mást kérdez, egy óráig váratta, végre egy tízújkrajczáros fénykép megvételére határozza el magát, melyből talán éppen három krajczár mint rabbat a könyvárust illeti, mit ő még szépen és udvariasan megköszönni tartozik. A negyedik látogató a legújabb könyveket kéri magához küldetni megtekintés végett; két hónapig fogja „megtekinteni” aztán piszkosan, a nélkül hogy csak valamicskét is megtartana belőle, visszafogja küldeni. Az ötödik vendég egy mindenféle kigondolható parfümekkel elárasztott úrihölgy, ki a kölcsönkönyvtárból kér könyvet; midőn belép, a segédek mint egy jelre trüsszenteni kezdenek és orruk e beszédje akadályozza őket, hogy egy torokkal üdvözljék. Kimondhatatlan megvető pillantást vetvén rájuk, így szól:

„Adják a 20400-dik számot!”

„Bocsánat Nagysád, ily nagy szám nincs is kölcsönkönyvtári katalógusunkban!”

„No tehát nézzék, hisz onnét irtani ki, itt van.”

„Nagysád egy zérussal többet méltóztatott mondani, az ide irt szám csak 2040, evvel azonnal szolgálunk.”

„Lám, azt gondoltam, hogy mást kérek; pedig mégis ezt kértem!”

„Úgy látszik a nagyságos asszonynak a parfüm a fejébe szállt!”

E szavakat mormogva, felmászkal a segéd a falépcsőn, hogy a kívánt könyvet leadja. Egy percnyi keresés után: „Bocsánat, de e könyv, noha három példányban bírjuk, e „pillanatban” nincs itt hon. Méltóztatassék mást választani.”

Míg a nagyságos asszony más könyvet választ, mi körülbelül fél óráig fog tartani, a segéd kénytelen a falépcső legcsúcsán székelni; addig is még tíz-tizenöt a kölcsönkönyvtárból

könyveket hordó cseléd jött be, s az egyik balról, a másik jobbról szól fel hozzá, de ő mozdulatlanul fenn marad trónusán és e szavakat mormogja maga előtt: „iam alios vidi ventos!” (Már más viharokat megálltam.) Végre az asszonyosság elhatározta magát és a segéd leléphet a többieket is kielégíteni.

Most egy kis deák nyit be a boltba, a könyvkereskedői személyzet nem is figyel a kis állampolgárra, alig viszonzózik udvarias köszöntését, míg annak a parfümirozott nagysámnak nem tudtak elég bókot csapni; s most is midőn kimegy, mindnyájan földig hajolnak.

Mit akar itt ez a kis ember? Drága iskolakönyveket fog venni! Hisz ezt a kis deákot kezeteiken hordanotok kellene, oh könyvkereskedők, mert ez a ti egyedüli, valódi támaszotok! ennek könyveket kell venni! (külömben megbuktatja a tanára.) Hisz míg diszkötésű Arany Jánostok ott hever a kirakatban, addig a Kuttner-féle földleírásokat és Szepesi-féle latin nyelveket csak úgy kapkodják el e kis deákok. Szóval ezek a ti fenntartóitok! Most is hosszú keresés nélkül, tíz forint árért vásárol könyvet, hóna alá veszi, kifizeti és távozik.

Egy időre lefeküdhethnének aludni a könyvkereskedő-segéddek – de ezt nem teszik, hanem vérző szívvel tekintik az általellenben levő divattár nagy üvegajtaján belőli sürgés-forgást. Egy hintó áll meg ott a másik után, sokszor pedig 5-6 tagból álló női csoportok térnek egyszerre be, Ha az egyik valami szépet, ritkát akar vásárolni, oly barátnék kellene, kik ízlését elősegítik és kik, mi a földolog, mindenhol a hol megfordulnak, kikürtölik, N. asszony vagy Y. kisasszony mily elegáns dolgokat vett Alter és Kiesnél. Ha valami szövet megtetszik neki, akár mennyire csigázzák is fel árát, nem alkuszik, hanem kiviteti hintájába – néha az egész szövetkészletet, hogy más vetélytársnő egyhamar hasonló ruhát ne viselhessen.

A szegény könyvkereskedők könyes szemekkel nézik ez: az ide s oda futkározást a legdrágább kelmék e folytonos kirőfözését és a pénztárnok félbe-szakasztás nélküli kézmozgásait!

Ők szellemet árulnak, amott még mint magasabb műveltségű kisasszonynak monda, sárlátán ruhákat: a szellemet nem veszi senki, a szellem boltja üres, a sarlatánéria boltja tele.

Hiába, nem fogjátok jobbitani a világot!

Kilömben is, ha a világ ez alakjában az Úristennek tetszik, keli hogy nektek is tessék, óh könyvkereskedők!

XVIII.

Tanulmányok bor és sörházakban.

Volt idő midőn nálunk a hazafiságot nem csak a ruha, hanem a szerint is ítelték meg, ki mit ivott, ki sok és jó bort ivott, kitűnő patrióta volt, ki fel váltva majd bor-, majd sörivásra adta magát, az köpenyforgatónak s a ki pláne csak is mindig sört ivott; az határozottan magyarellennek nyilvánítatott.

De ez már régen volt. Most már ízlése és kedve szerint, mindenki békésen ihatik a mit akar s ezért hazafiságát nem fogja senki sem kétségbe vonni – ámbár itt-ott a vidéken még mindig jobb hazafi az ki sok bort iszik.

S higyeik el uraim és hölgyeim, van valami a dologban. Helyesen teszi sok ember, kik inkább ételük és italuk szerint szeretik embertársaiknak hajlamait megítélni mint a ruha szerint, mert a ruhának semmi befolyása sincs a kedélyre, míg ellenben az ital, minősége szerint, lelkesít vagy eltompít, fokozza az ész- és életerőt vagy gyöngíti, jó és nemes tettek véghezvitelére tesz hajlandóvá vagy pedig az emberben szunyadó gonosz szenvedélyeket kelti, minélfogva a körülmények szerint, a hazafiság nemes érzelmét is ébresztheti vagy elnyomhatja.

A bor már sok szép és nemes tettnek volt kútfeje, számtalan szellemi termék ennek köszönheti létét, számtalan jótékony cél mozdítatott már elő általa, s különösen nálunk sok helyen akkor szednek össze legtöbb pénzt az „ínségesek” „leégettek” javára, midőn bor

mellett mulatunk.

Adjatok ellenben valakinek, ki különben nem közömbös a jó és nemes iránt, négy vagy öt „stifli” sört: meglássátok, minden nemes érzelme utoljára is egy vággyá válik, azon vággyá, minél előbb nagyot horkolhatni, ha máshol nem hát akár az asztal alatt.

Lehet-e továbbá képzelni sör mellett életrevaló pohárköszöntést? Anakroon bizonyosan nem csinálta sör mellett ama hires dalát mely körülbelül így hangzik:

Iszik a vén föld, iszik a zöld fa,

A tenger a folyamot megissza;

A nap issza tenger habjait,

A hold a napnak sugarait,

Ha a vén föld, tenger, erdő,

A nap és hold, ha fogy és nő

Folyvást isznak,

Pityizálnak –

Mért ne igyam *Én* hát,

Pindus arany borát? ...

A bornak e jó s a sörnek rossz tulajdonságai mellett, mikép van az, hogy fővárosunkban mégis mindenhol, mindenkor és mindenki inkább sört iszik mint bort?

Egy kicsit talán azért mert olcsóbb és olcsósága mellett többet adnak belőle; de ez nem a döntő ok. Köztudomás szerint egy fővárosban sem nyel a közönség annyi port mint nálunk, a közellevő homokos Rákos miatt; a por pedig megárt a tüdőnek, s ámbár por és bor rímelnek, ez utóbbi még is növeszti a bajt, a sör pedig használ ellene. Minden tizedik ember abban a rögeszmében szenved, hogy gümőkóra van, hogy mindennap soványabb lesz; a sörtől pedig megkövérszeni remél s azért szorult egy idő óta háttérbe nálunk is a bor és graszál Dréher még Barber söre akár mint Bécsben.

Csodálva hámul tehát az idegen, ha vendéglőinket meglátogatva, azt veszi észre, hogy e par excellence bortermesztő ország fővárosában mindenhol csak sört isznak. Bécsi ember lévén ez idegen, szívéből örül, hogy legalább a sörivást pártkülömbőség nélkül Béccsel „közös ügynek” ismerik el a magyarok.

Az aranyszínű magyar bort mostohán mellőzve látjuk, a „sticfli”, „krügli” és „schnitt” léptek annak helyébe.

De azért a bécsi sörházak színezete mégis különbözik a pestiekétől.

Te is észrevetted már, nyájas olvasóm, hogyha nálunk valaki vendéglőbe, étterembe vagy sörházba lép, a meddig üres asztal van, bizonyosan nem foglal helyet ott hol már egy-két vendég ül, hanem elkülönítve magát, ürest keres fel. Fél, hogy egy nálánál csekélyebb rangúval, kevésbé gazdaggal vagy művelttel találna egy asztalhoz kerülni, mi őt, ha ismerőse lépne be, borzasztóan kompromittálhatná. Ha méltóságos, csak nem kompromittálhatja magát azzal, hogy egy csak tekintetessel, ha tekintetes hogy csak vitézlővel, ha vitézlő hogy csak egy pusztá úrral (vagy pláne zsidóval!) beszélget.

Bécsben ellenben, míg valakinek helye akad ott hol már többen ülnek, oda ül, mert kedélyes beszélgetéssel akarja eltölteni idejét, akármily nagy állat volna is, s akár mily szerény burgerek volnának is azok, kikkel beszédbe ereszkedik. A sörházban megszűnnek a tanácsosok, doktorok és burgerek azok lenni, hanem itt mindenki olyan ember ki sört iszik és tizenkét krajczárt fizet a stiflijéért.

Bécsben továbbá, akár ki légy, ha valaki azon asztalhoz ül hol te már előbb helyet foglaltál, nvájasan köszön, szintúgy ha távozik. Nálunk már csak azért sem ülünk oda hol más ül, hogy ne kelljen köszönni, vagy ha más hely nincs és kényszerítve vagyunk ott letelepedni, a mennyire lehet felfuvalkodottan, leereszkedőleg csavarintunk egyel fejünkön. „Büszkén szeretem a spanyolt!”

Hogy a pinczéretet per te szólítjuk és velük mint aféle szolgáló lényekkel, a mennyire tőlünk kitelik, gorombáskodunk ez szinte noblesszünk egyik kifolymánya.

De azért nobilisek vagyunk más tekintetben is. Ha szidjuk is hébe-korba a pinczért, e folytonosan kérdőjelle görbült szellemet (mert vagy azt kell kérdeznie „mi tetszik”, vagy pedig a jövők-menők előtt hajlongani; mindkét esetben kérdőjel), másrészt nincs ember ki úgy jóltartaná borralalóval mint a magyar.

Jönnek is seregenként hozzánk Gambrinus és Bacchus ez alárendelt szolgálói, Franciaországból, Bécs-ből, Prágából és a vendéglőket látogató magyar közönség borralalói azon egyes téglák, melyekből azután nagyszerű háromemeletes fogadókat építenek, azon tükrök melyekkel egy általuk nyitott pompás kávéházat feldíszítenek. (E vendéglők és kávéházaknak egyébiránt nincs csekély részük abban, hogy fővárosunk újabb idők óta valóságos nagy városi színezetet nyert.)

A szorgalom és takarékoság meghozza nekik gyümölcsét. Csak egyedül az a boszantó, hogy a magyar embernek a maga pénzéért az ő kedvéért németül kell megtanulnia mert különben meg nem értik; hogy német étlapokból kell kisillabizálnia és előadnia kívánságát – s e szempontból kiindulva nem is csoda ha például Patay urambátyám néha kicsit gorombáskodik velők.

Kivéve a Komló, Zrínyi és még néhány belvárosi vendéglőt, a pinczerek mindenhol még most is legnagyobb részt németek vagy csehek. Az alkotmány helyreállítása után, az idegennyelvű hivatalnokoktól valahogyan menekültünk, és van hál' Isten elég ki pótolja, mert van vagy tíz ezer ember édes hazánkban ki ez idő szerint csak miniszterialis hivatalért folyamodott, de nincs a ki a német pinczereket helyettesítené. A pinczérnek alázatos, hallgatagnak kell lennie, minden méltatlanságot és a vendégek ezer meg ezer szeszélyeit eltűrnie, ez pedig a magyar embernek nem természete. A műveltebb osztályhoz tartozó magyar a világért sem alázná meg magát pinczérnek lenni, az olyan markos magyar legény pedig röviden bána el az olyan vendéggel ki kedvére nem jár – és mi tűrés tagadás benne, nincs az ilyen legényben meg az intelligencia ama bizonyos foka sem, mely megkíváncsít arra, hogy sokat követelő és néha előkelő vendégek igényeit kielégíthesse. Mai napság már a pinczérseget is művészetnek lehetne nevezni, legközelebb állva a tánczmesteréhez és tornászathoz, mert a pinczérnek is „schulgerecht”, bókokat csinálnia, karjain pedig egész tányérpyramisokkal ide s oda repülnie kell. A főpinczérnek (alias: zahlkellnereknek) pedig bókokon kívül, 6-8 száz forintnyi biztosítékkal is kell ellátva lenniök; hol találsz pedig magyar embert, ki míg nyolcz száz forintja van, pinczérre „aljasodnék?”

Egyelőre tehát, a mint látszik, ez iránybani magyar szellemű „reformokra” kevés kilátásunk van, azaz vendéglőink pinczérjei még ezentúl is németül fognak velünk beszélni.

Ez lehet oka hogy a magyar csak igen gyéren válik valahol „törzsvendéggé”. Bejárja a főváros valamennyi sör- és borházait, mindegy neki akárhol, úgy is majdnem mindenhol németül beszélnek vele s azután, talán még is talál valahol egy csendes eddig észre nem vett korcsmát, hol magyarul beszélnek és mégis tiszteségesen tudnak szolgálni? Úgy szólván felfedezési körutakat tesz. Továbbá sokkal kevésbé filiszter és sokkal jobban szereti a változatosságot, mintsem folyton-folyvást egy és úgy azon étteremet vagy sörcsarnokot látogatna, mint ama Bajorországból Pestre származott hauszherr, ki fővárosunk egyik ismeretes sörházában, tíz évig, mindennap öttől háromnegyed kilenczig, ugyanazon helyen, ugyanazon krügli sör melleit melyet számára rezerváltak, ugyanazon félmagas kalappal és karrírozott nadrággal, kísértetként jelent meg s ki még most sem hagyta volna ott e sörházat, ha a sörház ott nem hagyta volna, őt s az újítás szellemének engedve, máshol pompásabb kiadásban ki nem nyílt volna.

Abból is kitetszik miszerint a haladás emberei vagyunk, hogy mindig azt keressük fel a mi legújabb, tehát a korszellemnek inkább megfelelőt. Mikor a Széchenyi-sétatéri kioszk kinyílt, ezt látogattuk tömegesen, azután a „Frohner” konyhája csalt bennünket drága hálójába, most meg a legújabb „Vadászkürt” sós ételeit találjuk legjobbaknak.

A bor- és sörházakat látogató fővárosi közönség egyébiránt két osztályba osztható.

Olyanokra kik csendben, egy-két jó baráttal való kedélyes társalgás közben szerelik elkölteni ebédjüket vagy vacsorájukat, és olyanokra kik egy harapást sem tudnak nyelni s egy kortyot sem inni, ha néhány barna zenész nincs mellettük, ki egymásután húzza-nyúzza a csárdásokat.

Bátran azt állítjuk, hogy az első osztály sokkal nagyobb számú, mert akár milyen nagy zene- és különösen csárdáskedvelő legyen is az ember, ha eszik, akkor békét akar, és éppen mert szép a csárdás, nem kellene annyira koptatni és nyúzni, hogy már a fülünkön is kinő; annyiszor tálalják fel, hogy végre is legjobb akarattal sem hallgathatjuk. A cukros-torta jó is, szép is, de ha az ember sokat eszik belőle, elrontja a gyomrát és megutálja, azután mert primás uramnak úgy tetszik, midőn valami érdekes dolgot beszélek el barátomnak, éppen mikor a poin-tet akarom elmondani, félbe kell szakítanom beszédemet: mert tudom az ő hegedűjével, czimbalmával, brugójával és furulyájával csakugyan nem bírja; vagy pedig, mikor éppen, a becsinált csirkém zúzóját eszem, (melyet történetesen szeretek), le kell tennem a kést, a villát, és zsebembe nyúlni az erszényemért; míg kinyitom, az előttem rejtőzni akaró hatosokat feltalálom, míg a tányérba vetem és erszényemet ismét beteszem, addig kihúlt az étel; hiába hozatok mást, hisz öt percz múlva megint jön szedni az eszemadta barna legénye ... pedig szívesen adnék neki négyszer annyit, ha egyáltalán nem játszanék.

Így gondolkodik a vendégek legnagyobb része s csak igen kevesen vannak kik az ebéd vagy vacsora mellett, midőn gyomrukna áldoznak, különösen sopánkodnának zene nyújtotta élvezetek után is.

Azt mondhatná erre valaki, sőt talán te is tisztelt olvasóm (ha történetesen nagy zenekedvelő volnál), hogy már a régiek is különösen kedvelték a lakomái zenét (Tafelmuzik). Erre egyszerűen azt feleljük, hogy a zene volt a régieknek leggyöngébb oldala; először ritkán élvezhették, másodsor keveset értettek hozzá. A mi követeléseinket pedig a jelenkor sok művésze annyira felcsigázta, hogy valódi zene-gourmandokká váltunk s csak kinnal tudjuk hallgatni a mindennapiasság fölénem emelkedő, középszerű zenét; ilyen pedig a mi vendéglői zenénk, de ha legkitűnőbb volna is, akkor sem kivarnánk oly sokat – a jóból!

Mennyi zűrzavart okoz a vendéglői zene, erre egy két példát mondunk: Nézzük például ott amaz asztalt, egészen közel a zenekarhoz. Egy ötven éves úr, huszonöt éves neje és öt éves gyermekük ül körülötte. A férj süket, de hogy azt gondolják miszerint igen jó hallása van (a süketek mindig azt állítják hogy ők hallnak jól, és hogy az egész világ süket) a zenekedvelőt játsza s neje nem csekély boszankodására, éppen a brugó mellé ül. Neje, ki igen jól zongorázik s finom zenei hallással bír (oly jól hall, hogy még azt is megérti, mit az ember szemével beszél neki), kénytelen mindkét kezét füleire tenni, sőt feltett szándéka, ha férje ura még egyszer ide talál jönni, gypottal bedugni füleit, nem a férjéét, mert azok úgysis már bedugulvák, hanem enen magáét. A kis öt éves gyermek szinte rosszul érezni kezdi magát a brugó mellett, nem tudja mi lelte, elkezd pityeregni s kínjában az asztal alá búvik; anyja észrevévén drága szülöttje fogyatkozását és hallván az asztal alól jövő sírást, fejét szinte az asztal alá dugja előrántani akarja a fiút, ez nem enged, az anya még jobban rántja, úgy hogy az asztal alatt formális boxírozás támad az anya és magzatja közt. A papa pedig azalatt elragadva a zenétől, melyből egy csepet sem hall (külömben nem is volna elragadva tőle), a taktust üti. Egyszerre csak eldül az asztal, romjai alá temetvén az anyát és gyermekét és leöntvén a taktust ütő papát borral, vízzel, mártással. Most már a papa is kiabál (ő azonban azt hiszi, hogy lassan beszél), az anya és a gyermek pedig már jajveszékelnék. A brugó, a síp és e hármas kiabálás természetesen nem csekély akroámát nyújt a vendéglői közönség egyéb tagjainak.

Ennek az egész gyászos eseménynek pedig nem volt más oka mint a zene.

Ott ama másik asztalnál három csinos kisasszony ül, oly fiatal ember társaságában, kit alkalmasint a gondos anya adott melléjük cicerone gyanánt. A nemzeti színházban voltak Bánk Bánnál, gyöngyörködtek zenéjén s miután a szellemi élvezet megszűnt, a gyomor anyagi élvezetek után vágyódott. Otthon ily későn legfeljebb hideg pecsenyét találnának már,

betérnek tehát egy ebédlőbe, mert tüzesek lévén, jobban szeretik a meleget. Fial lovagjuk szándékosan vezette oly helyre hol zene van, mert ő egy csárdásért él-hal, aztán több „pajtást” is talál itt kik irigy szemmel fogják nézni, hogy egyszerre három kisasszonynak is lovagja. De a hölgyek, kiknek a nemzeti színház nagy dobja zúg még füleikben s kik minden esztendőben kétszer jönnek csak ily nyilvános helyekre, az ismétlődő zenére és lármára nagyon különösen kezdik érezni magukat. Az egyik azt mondja hogy szédül a feje, a másik hogy a szemközt ülő úr kutyájának a zeneszórá kezdett nyávogása megöli (nálunk kutyákat is hoznak az ebédlőkbe), a harmadik azt mondja – azaz ez nem mond semmit, hanem sápadt mint a halál. A szokatlan néptömeg látása, a zene-harsogása a színházban és most az étel után egy új porczio láрма, gyomoridegeire oly kártékonyan hatottak, hogy már alig tudja elnyomni a fölfelé szálló étkek lázadását; görcsösen megfogja a szerencsétlen lovag karját, ki egy pillanattal kiismerve a helyzet veszélyét, kalapja után kap és kivezeti az ájuldozót. Néhány perc múlva sugárzó arcczal tér vissza, alkalmasint a természet segített és az őrzésére bízott kisasszony jobban van; de öröme nem tart soká mert a két hátrahagyott bárányt a jó-nem-lét ugyanazon stádiumában találja. Az egyik jobb- a másik balkarját ragadja meg és ismét kihurczolják, hogy ... könyeik már künn síró bajtársnőjük könyeivel vegyüljenek.

Erre a lovagra bizonyosan nem fogja többé bízni az anya leányait; ez pedig elátkozva sorsát így sóhajtozik:

„Ennek az egész gyászos eseménynek nincs más oka mint a zene!”

Tekintsünk ellenben egy zenétől ment vendéglő asztalait; ezek már sokkal békésebb, vonzóbb képet nyújtanak. Az egyiknél nagyban politizálnak s ama nagyszakálú úr annyira el van mélyedve politikai dedukcióiba, hogy nem veszi észre, miszerint villával akarja enni levesét s asztalkendőjét zsebre gyugja, a helyett hogy nyakára akasztaná. Éppen azt fejtegeti, hogy a szabók okvetlen szükségesek az állam jólétére; mert ha nem volna szabó, nem volna egyenruha, ha nem volna egyenruha, nem volna katona, ha nem volna katona, nem volna oly nagy államadóságunk – minthogy pedig államadóság nélkül meg nem élhetnénk – ergo (s itt annyira tűzbe jó, hogy öklével a sótartót, szomszédja nyakába önti): a szabók okvetlenül szükségesek az állam jólétére.

Egy másik asztalnál a színházról, írókról, szónokokról s irodalomról beszélnek – s itt döntik el ezeknek sorsát. Csak ritkán hallhatsz helyes, okadatolt ítéletet, mert az egyik avval véli kapacitását és finom kritikai tehetségét kellő fényben kimutathatni, ha mindent föltétlenül sárba ránt. X. kit az egész világ mély gondolkozású szónoknak ismer el, az ő szemében semmi, mert – no mily döntő okot mond? – mert neki nem tetszik a – csizmaszára. Y. nem is író hanem skribler, mert soha sem beszél vele, sőt nem is köszön neki, sat. A másik pedig, érezvén saját szellemi törpeségét, minden szélalmot óriásnak néz, az ő szemében nincs nagyobb színész mint L. úr mert ezüstgorabú békésben jár s mert „tegnap együtt vacsorált veled;” nincs jobb festő mint O. mert az embert lóháton is le tudja festeni. Most az a kérdés támad a kritizálók közt, vajjon ez alkalommal a festő ült lóháton, vagy az a kit lefestett? Az egyik azt mondja, az a ki lefestette magát mert éppen abban van a nehézség, hogy a ló elnyargalhat a lefestendővel, és a festőnek mégis tovább kell festeni; a másik azt mondja, ha a festő ül lóháton, ez a tulajdonképi művészet, mert egyik kézzel a kantárszárt tartani, a másikkal festeni, ahoz hallatlan ügyesség kívántatik. így kritizálják korcsmákban a művészetet és művészeket.

A harmadik asztalnál a sport képezi a társalgás tárgyát. Lovakat ugrasztanak, agarakat nevelnek, vadkanokat lőnek – de mind ezt oly csendesen teszik, hogy senki sem hallja és hogy egyik asztal nem háborítja a másikat.

Csak egy asztalon van a szokottnál nagyobb mozgalom. Ott valaki egy nem rég történt rettentő gyilkosságot beszél el s ezt oly szívrehatóan tudja előadni, hogy az asztalnál ülő nők keservesen sírnak, a kíséretükben levő nyárspolgár pedig annyira szívére veszi a dolgot, hogy egyik kezével minél több burnótot töm az orrába, mert ez enyhíti a fájdalmat, a másikkal

pedig mellét verdesi bánatában; de egyszer felindulásában eltéveszti a szerencsétlen, t. i. a burnótot teszi mellére, öklével pedig az orrát veri. A most még lehangolt társaság, hangos hahotába tör ki, azalatt pedig a jó nyárspolgár orra vére elered; a nők alig tartva magukat, segítségére sietnek, az egyik zsebkezdőjét tartja orra alá, a másik vízzel önti le kopasz fejét. E jelenet megzavarta egy pillanatra a közönséges rendet, de az ismételve-keresztelés használ, a csend helyre áll, az elbeszélő folytatja rémtörténetét, s nyárspolgárunk ezúttal beelégzik a mellkopogással és nem szí többé burnótot mert fél a – dá cápotól.

Ott a szegletben egy csendes vigadó társaság sampányozál s egyik a másik után egész csendesesen – leissza magát. Ők gazdagok, ők tehetik a nélkül hogy híruk szenvedne alatta. Ha a gazdag több sampányit „szörpöl” mint a mennyi dukál neki, hogy eszejárása megmaradjon, ha zöldeket kezd beszélni vagy minden lépésnél elesni, akkor legföljebb azt mondják, hogy jó kedvében méltóztatik lenni; ha pedig a szegény ember tíz újkrajczáros torokreszelő borral talál kissé nagyon jóllakni – akkor azt mondják, hogy disznómódon leitta magát, hogy „korhely” és pazarló ...

De félbe hagyjuk e téren tanulmányainkat, mert ilyenekről beszélni igen hálátlan dolog; inkább tekintsünk még egy pár vendéget, kiknek különös magaviselete szemünkbe ötlük:

Ott egy finom kezelővel és még finomabb angol-galérral díszített arszlán, ki minden áron nobilis, válogatott külsőt affektál, már fél óra óta kínozza a pinczért; mért tette a tányért úgy és nem így, mért adott neki ilyen s nem amolyan poharat, miért görbe s mért nem egyenes a villája, miért állanak a fog-piszkálók itt s nem ott; az asztal nem áll neki elég erősen, az asztalkendő nem elég tiszta, a bor rossz, „hisz ez hánytató, azon bakatorihoz képest melyet tegnap méltóságos Krampampuli úrnál ittam” így kiabálja hogy mindenki hallhassa; a sör még rosszabb, az étel pedig pláne nem ér semmit. E szerény bírálatot lehetőleg fennhangon mondja, hogy a körülülők kellően bámulják előkelő ízlését és manierjait. A közben minden pillanatban atillája ujjait tolja fel, hogy mindenki lássa az ő hófehér arany-rézgombú kezelőjét, kezét pedig az asztalra teszi, hogy csodálják gyűrűit. Midőn megette porcióit (melyekből roszaságuk dacára egy falatot sem hagyott, de még azt sem tartotta méltósága alulinak a csontokat apróra rágni), kivesz egy elefántcsontú, húszkrajczáros fogpiszkálót s utánozhatlan finomsággal tisztítja ki fogait; kirakja finoman hímzett szivartárczáját, kis kését odaadja a pinczérnek, hogy vágja le szivarja hegyét, meggyújtja magának s arisztokratikus füstfelhőket bocsátván szájából, hódítani szokott arroganciával kezdi nézni a teremben levő nőket.

Egészen ellenkezőleg cselekszik ama potrohos úr, ki a viláért minden feltűnést kerül s még az asztal alá is bújna (ha ott enni lehetne) csakhogy észre ne vegyék. Ha valaki reá néz, az éppen szájához vezetendő villát a rajta függő falattal együtt a földre ejti, eldönti sörös kancsóját sőt zavarában paprikát hint czukros tészájára. S honnét származik e nyugtalansága, e zavara? Azt hiszi, hogy ha rá néznek, ez csak hasa miatt történik, hogy az egész összegyűlt társaságnak nincs fontosabb dolga mint áldott kövérségét bámulni és ha egyik vagy másik asztalon nevetnek, ez nem lehet más okból, mint azért mert őt gúnyolják! Pedig nyugton ehetnek a szegény, senki sem találja már feltűnőnek potrohosságát, mióta fővárosunkban azt a hat mázsás a „gyenge nemhez” tartozó monstrumot mutogatták.

Ama harmadik vendégnek még az a furcsa szokása van, hogy minden étel közt felkel s a terem hosszában és széltében sétát tesz. Ez hypochondrista, ki mindenféle képzelte betegségben sínlődik, ámbár semmi baja sincs. Kíéhezte magát, de gyomra végre érvényre emelte jogát, s most őt ételt evett már s még sincs jóllakva; hogy azonban a sok étel meg ne ártson neki, mindegyike közt egy kis „mozgást csinál.” E közben sokszor az a kellemetlenség éri., hogy az ide s oda lóto-futó pinczérékkel összekocczan, hogy a ki- és bejáró vendégek neki és ő a vendégeknek kitérni akarván, néha a szemlélők nem kis mulatságára, őt perczig chassé croisée-t tánczol, de ez nem háborgatja őt különös szokásában, mert az egészség mindenekelőtt!

A negyedik a plafondra néz és szeme onnét el nem mozdul míg a harmadik kancsót ki nem itta, azután fogja magát, kiszalad mintha hajtának; tíz percz múlva ismét bejő, megint a plafondra néz, megint megissza három kancsóját és megint kiszalad. E manővert háromszor-négyszer ismétli – azután nem jő többé vissza. Mit csinál odakünn? Azt meg nem mondhatjuk, ha eltalálsz, tisztelt olvasóm, jó, ha *nem*, akkor talán – még jobb.

Az ötödik, ki alkalmasint énekes, nyers tojást önt a sörébe, a hatodik annyira konfundáltatik az által hogy a pinczér valamennyi ételt egy szuszban előszámlálgat neki, hogy a sajton kezdi s a levesen végzi; ez egy ölnyire emeli fel poharát és szorgosan megtekinti a habzó nedvet, mintha szemével akarná meginni mielőtt leöblíti; amaz azt a húst és tésztát mit már nem győz megenni egy papírba gyöngyölgeti és zsebre dugja; itt valaki azon gyöngyörködik, hogy nyel deli a pinczér félig meg nem rágva, suttyomban, a vendégektől otthagytott ételmaradékot, amott pedig egy jurista tagadja hogy a neki feltálat pecsenye hús, hanem azt bizonyítja hogy – leves.

Nem győznők mindazokat megírni mit az tapasztal és lát, ki nem közönséges szemmel nézi a vendéglőkben összegyűlt emberi teremtéket.

Hogy pedig nem győzvéen megírni, ezennel félbehagyjuk: annak nem örül senki jobban mint te, tisztelt olvasóm. Alkalmasint már jóllaktál csak olvasásból is a sörrel, borral, pecsenyével, zúzával, zenével, lármával s egyebekkel miket neked e sorokban feltálatni oly bátrak voltunk.

XIX.

Fővárosi bálon.

A fővárosi bálról két szempontból szolgálhatunk életképpel. A polgárosodás azaz azon szempontból, melyből mi európaiak nézzük s egy hazánkban utazott barbár japáni ecsetelése szerint, mely ecsetelés levél alakjában történetesen kezünkbe került.

Mi a bál? Különnemű egyének összejövele, oly célból, hogy a táncz élveinek hódoljanak, – mondaná az, ki a felületes meghatározásokat szereti; ki azonban a dolgok mélyébe szeret hatolni, azt fogja felelni: több különnemű egyén összejövele ugyan – de fontosabb célból, mint tánczra, mert a bál a szívekkel kötendő alkuk bőrzéje, az üldözött szerelem menyhelye, a leányok leghőbb vágyainak célpontja és hébe-korba korunk rabszolga-vásárja is. A fiatal leányka, ki eddig még álmából sem ismerte a pajkos Cupidót, sokszor a szerelem égő sebével tér onnan haza; a korunk materializmusának korán hódolni kezdett ifjú, megpillantván valamely égi szépségű, tiszta homlokú szüzet, ábrándozó lesz és hinni kezdi, hogy létezik plátói szerelem.

Ha a bált közelebből akarjuk megismertetni, szükségkép három szakaszra kell azt osztani: a bál bevezetésére, a tulajdonképi bálra, és azon időre, mely a bál után következik.

A bál bevezetése nagy gonddal és fáradtsággal jár, de azon remények fejében, melyeknek teljesülését várjuk tőle mégsem öröm nélküli.

A bál bevezetése a hadi készülletekből és táncz-gyakorlatokból áll.

Együtt van három-négy leányka. Az egyik varr, a másik tégláz, a harmadik fűrtökbe szedi haját; egyszerre csak mindhárom otthagya munkáját és csárdást lejt, megkísértendő, vájjon az éjjel nem fognak-e szégyent vallani? Pedig úgy tudnak tánczolni a kedvesek, mint a lepkék és mégis szepegnek, hogy tán éppen annak a „valakinek” nem fog”nak tetszeni.

Míg a leánykák otthon előkészületeket tesznek (s mindenki tudja, mily nagy jelentőségű dolog az, ha egy nő bálra készül), addig a papának, manónak vagy bácsinak háborút kell viselni a szabókkal és cipészekkel, kik a leányok szemében ily alkalommal mindig nagyon lassan dolgoznak és soha sem elég szépen.

Továbbá még következő kérdések döntetnek el: Ki fogja a leányt elkísérni? Ki hozza a fiakkert? Meddig maradnak a bálban? Mennyit tánczoljon a leány, hogy meg ne ártson neki?

Mindezeket előre megállapítják, de „ember tervez, Isten végez.” A mama ugyan elvezeti a bálba, az öcs elhossa a fiakért, de ha a mama az előre megállapított órában hazamenésről szól, a kedves leány mindig „csak még egy kicsit” akar maradni, míg a „kicsiből” aztán reggel lesz. Megállapították továbbá, hogy a leány minden táncz után legalább öt perczig pihenni fog; meg is ígérte; de ott a bálban a zene ellenállhatlanul csábító hangjai halomra döntik a dicséretreméltó elhatározást, a leányka biz a szünóraig kézzől kézre folyvást járja, a mi nemcsak hogy meg nem árt neki, sőt el van ragadva, hogy ily módon elragadtatik.

És íme benn vagyunk már a tulajdonképi bálban. Sokkal hamarabb végeztük a bál bevezetését, mint ez valóságban történik, mert a bevezetés tovább tart a tulajdonképi bálnál, valamint a hadikészület tovább mint a csata.

De folytassuk a „tulajdonképi bálról” való elmélkedésünket.

A tánczosok a fiatal leánykák felé rohannak, és a táncz hullámszó tengerébe vonják. A zene vígán harsog le az orkesztrumról, a nagy kürtök úgy riadnak belé, mintha vihar üvöltene a tengeren, – s ott állanak partjánál ama boldogtalanok, kik várták, de hiába várták a tánczosokat; zokogni szeretnének s kezeiket görcsösen összekulcsolni, hajaikat kétségbeesetten kitépni – de mind ezt tiltja az illem, nekik mosolyogniuk kell!

Vége van az első táncznak. Azok, kik diadalt arattak, úgy térnek vissza helyeikre mint a vezérek, kik egy döntő csatát nyertek.

Új táncz kezdődik. Némelyek második felszólításnak örvendenek, mások azonban most ott maradnak, mi azon gyanút ébreszti, hogy nem tánczolnak jól. Az öröm rózsaszínét a megszügyenedés pírja s a fájdalom halvány színe követi.

Azalatt összetalálkoztak a lelki rokonok, azok, kik egymáshoz megfeyjthetlen rokonszenvvel vonzattak, ismételve lejtének egymással, kísérve a már-már számígtató anya megelégedett mosolyától vagy a papa mogorva tekintetétől, ha az ifjú inkább csak szerelmeskedés mintsem komoly házasság felé látszanék hajolni.

Itt, az oszlophoz szorulva egy ifjú áll kinek arczkifejezése és színe egyre változik. Szeme folytonosan egy pontra van irányozva, egy párra, mely a táncz zajában mindig közelebb simult egymáshoz, s egyike a másiknak leheletétől, mint a télen alvó pille a tavaszi melegtől, föléledni látszik. Az oszlop mellett álló ifjú mindig halaványabb lesz, keze ököllé görbül össze, mert azt a leányt ő szereti szenvedélyesen, és látja, hogy az a ki most vele tánczol, szerencsés vetélytársa.

Amott egy nemes arcú ifjú közeledik oly leány felé, kit a báli reporterek alkalmasint azok közt fognak megemlíteni, kik szépségüknél fogva a bál királynéi közé tartoztak. Az ifjú már rég szereti e tündéri szépségű leányt, s most először mer oda menni hogy tánczra kérje föl; sokkal szivesebben kérne ugyan kezét szüleitől – de ezek gazdagok, és ő szegény, szegény író, ki tolla után él. A leány tudja, hogy forrón szerettetik, s bátorító tekintete mutatja, hogy ő sem gyűlöli az ifjút, ki oda érve, zavarában érthetlen szavakat hebeg; de minél érthetlenebb a megszólítás, annál inkább mutatja, hogy a szív mélyéből származik. Tánczolnak; nem, ez kevés – a paradicsomon keresztül repülnek, míg végre egybefont pilleszárnyakkal telepednek le egy virágra.

A leány (a leánykák mindig bátrabbak ha szeretnek, mint az ifjak) látva, hogy boldogságában lovagja nem tud szavakra találni, így kezdi:

„Látta-e tegnap azt a borzasztó hófergeteget?”

„Oh igen kisasszony”, szól az ifjú egyszerre neki bátorodva; „éppen ablaka előtt mentem el; gyertyavilág volt még szobájában. Ön bizonyosan imádkozott?”

„Ön oly közel volt hozzám, pedig a vihar bömbölt, s a hó szakadt?” – kérdi a leány, meghatottan, és mivel egy mellettük elrepülő tánczospár kissé megtaszítja, hevesen az ifjú karjához simul, mely alkalommal – de mit csinállok, a mint látom, javában benne vagyok hogy novellát írjak, pedig csak genreképet akartam festeni.

Térjünk hát arra, mi a bál után következik.

A bál utáni idő az utóörömeket és utófájdalmakat foglalja magában.

Az utóöröme: könnyű mosoly, mely a kedves visszaemlékezésből szokott föl virágozni, elrejtett rózsalevél, víg csevegés a bál után egymást meglátogató két barátnő közt; az utófájdalmak: bágyadt szemek, széttiport báli ruha, a tyúkszemekre tapodásból keletkezett kín, még meg nem emésztett bosszú a kellő tekintetbevétel hiánya miatt, kontók kifizetése és több efféle.

Mint mindennek a világon, úgy a bálnak is meg vannak a maga fény- és árnyoldalai. Csakhogy oly fiatal leányra nézve, kinek öntudata azt súgja, hogy „tetszett”, az árnyoldalak mind háttérbe szorulnak ez egyetlen fényoldal előtt...

Azt fogják állítani, hogy az eddig elmondottak akármilyen tánczvizalomra illenek s akárhol előfordulhatnak, hogy nincs itt semmi sem említve mi Magyarország fővárosának báljait jellemezné.

Hogy ezen eshetőleges interpellációnak eleget tegyünk, következőkben reszummáljuk a pesti tánczvizalmak jellemző vonásait:

1. Uralkodó rajtuk a lassú és friss magyar; ennek leírását azonban japáni barbár emberünkre bízjuk, hogy ne mondassák: „Minden cigány a maga lovát dicséri.”

2. Fővárosi „zártkörű” tánczvizalmainkon nagy és felesleges szerepet játszik a „bemutatás”, mely nélkül a tánczra felkért nő bizonyosan kosarat adna. Az, ki zártkörű tánczvizalomra meghívatik, már magánál e meghívásnál fogva jogot tarthat arra, hogy minden nő tánczoljon vele ha egyáltalában tánczol. Bécsben és egyéb nagyobb városokban legalább úgy van. Külön bemutatás nélkül, akármely előkelő hölgyet tánczra kérhet fel az ember és ha mástól még elkérve nincsen, társadalmi kötelességének fogja ismerni a kérelemnek megfelelni.

3. Jellemző, azaz legjellemzőbb oldala a magyar és különösen a fővárosi tánczvizalmaknak, a daliás magyar nemzeti öltöny. De a mi daliás, az még mindig nem szalonias, nem elegáns. Japáni emberünk legalább levelének egyik helyén naivságában azt mondja, hogy Renz lovardájában vélt lenni, midőn a redoute nagy termében azt a sok hosszúcsizmás és feszes nadrágú fiatalot látta, kiket lovászoknak hitt; „csakhogy” – így folytatja – „Renz lovardájában ostor volt a lovászok kezében, itt pedig ilyeneket nem vettem észre.”

Íme egész terjedelmében közöljük e derék japáni ember levelét, melyet fővárosi tánczvizalmainkról írva, egy yeddo-i mandarinhoz intézett:

„Azon nép mulatságai, mely között most tartózkodom, igen érdekes képet nyújtanak. Várnak míg szombat vagy vasárnap, este és késő lesz 5 ekkor jönnek össze „zártkörű” tánczvizalmakra azok, kik műveltek és előkelőknek nevezik magukat. Az asszonyok a fal mellé ülnek, az ifjak pedig a tánczterem közepén levő gázcsillár alá állnak. Mihelyt elkezdődik a zene (mely nekem nem tetszik úgy mint japáni dobunk és sípunk), az ifjak versenyt futnak egymással a nők felé és mindegyik egyet-egyet átkarol. Ha talán azt hiszed, hogy a nők szégyenkedve ellentállnak ez átkarolásnak, nagyon csalódot, ellenkezőleg igen örülnek ha csak elviszi valaki, sőt Brama, Visnu, Siva és még egy pár apró istenhez esdenék, hogy csak minél több férfi jöjjön el értük. Noha más alkalommal, mint hallottam, egyetlen dolognak tartják, ha idegen ember csak kezüket is megérintené: ez alkalommal akármilyen idegen karjaiba záratják magukat, ha csak „bemutatva” van nekik és y-vel végződik a neve (az „erger”, „berger”, „steiner”, „reiner”-rel végződők már inkább kapnak kosarat tőlük), sőt mohón fogják meg neki is kezét és karját. És most vagy lábaikkal topognak és hajaikat vakarják (ez utóbbit csak a férfiak szokták tenni) és ezt csárdástáncznak nevezik, vagy orsóként maguk körül forognak s ezt keringőnek mondják, vagy pedig: egymással szemközt feláll sok nő és férfi és majd a férfi küldi az ő tánczosnáját a vele szemközt álló férfihoz hogy mondjon valamit, majd pedig a nő küldi az ő tánczosát a vele szemközt levő tánczosnéhoz hogy szinte mondjon neki valamit – s ezt francia négyesnek hívják. Legjobban

tetszett nekem az a táncz, melyet „csárdásnak” neveznek. Igaz ugyan hogy ebben némely ifiurak hosszú lovászcizmáikkal úgy dobognak a padlón, mint a japáni dobok, de némelyek oly kecsesen, oly sokféle alakzatban és oly művészettel mozognak, hogy sehol sem láttam ennek a táncznak a hasonmását. Az egyik pár bújdosdit játszik; a tánczos már meglelni és átkarolhatni véli sokáig keresett kedvesét, midőn ez egy ügyes fordulattal ismét elszökik tőle; ha azután ismét karjaiba visszakerül, lelke örömeiben nagyokat pöndörít rajta, és körben forog vele. Ez a táncz egész kis szerelmi beszély. Egy másik tánczosné karjait csipőjére teszi és hogy tánczosát ijeszgesse, úgy kezd el reszketni mintha a hideg rázná, a tánczos oda siet, kezén ragadja, dühös tarantellát járnak, mire a hidegláz elmúlik. A legvadabb és a legszelídebb mozgások váltják fel egymást e tánczban, és akár vadul, akár szelíden járnak, mindig van benne oly grácia és költőiség, milyen egy más tánczban sincs. Ha elhagyja a zene, azt kiáltják, hogy „Há-Rom-A-Táncz”, mi alkalmasint annyit jelent mint „elég”; vagy tán azt teszi „da capo”? Bizonyosan nem tudom!

„Mily nagy különbség van a csárdás-táncz és különösen amaz közt melyet „keringőnek” neveznek! Körülbelül olyan, mint az orosz wutki és egy findzsa jó kínai thea közt. Ezt a rút keringőt a magyarok fővárosában nem is tánczolják oly gyakran és oly sokáig mint azon egyéb czivilizált európai városokban melyeken keresztülutaztam, mint különösen Bécsben és Berlinben. A nők itt éppen úgy vannak ruházva mint Pesten, de a férfiak kabátján egy hosszú fecskefark van, mely a keringőnél szinte ide és oda tánczol, a kezükben pedig fekete kis kéményt tartanak melyet néha fejükre tesznek; ebből azt következtetem, hogy a kéményseprőknek ez államokban jobb dolguk van minden egyéb mesterembereknél, mert nem csak a házakéit, hanem ez urak számtalan kéményeit is kisöprik.

„De visszatérek a keringőhöz. E táncznál minden pár maga körül és a szoba vagy terem egész körében megfordul. Mindig azon csodálkoztam hogy szédülés nem fogja el a tánczolókat. A mit egyéb tánczoknál, különösen a csárdásnál láthatsz: szabad, szép mozgásokat, változatosságot művészetet, fürgeséget, költőiséget, azt ez orsótáncznál hiúban keresned. E táncznál tétlen az ember lelke és teste, csak a lábak dolgoznak, ezeket pedig minél erős ebben a földre és szétterpesztik, hogy a csúszós padlón el ne essenek, mi ennél a táncznál még a legjobb tánczossal is megtörténhetik, különösen a nők hosszú uszályai miatt. Minthogy a heves és természetellenes forgás által nagyon felmelegszenek, a lángoló pír és az arcz merevsége oly látszatot kölcsönöz nekik, mintha forró lázban sínlódnének.

„Szóval e keringőtáncz unalmas és visszataszító: oly látszatja van mint egy öröm nélküli, néma bűnnek melyhez zenélnek ...

„A csárdásnál már a zene is egészen más (ámbar a japánit el nem éri). Barna, mongol férfiak, kiket cigányoknak neveznek, húzzák ezeket a magyar nótákat, majd sírva, mintha „anyjuk halálára húznák,” majd harcziisan mintha ágyuk dördülnének, majd vígan mint maga az öröm.

„Ha japáni nem volnék, mindig inkább magyar szeretnék lenni és csárdást tánczolni, mint német és keringőben szédelegni!”

XX.

Kávéház a „Koronához.”

Jöjjetek és bámuljatok!

Tisztítsátok le ájtatosan csizmáitokat az elő-ajtók közt levő duezat „decrotteur”-en (hogy a fényes parquettet be ne piszkítsátok) és lépjete be!

Keresztet azonban nem kell vetnetek, mert nem leptek az „Úr csarnokába”, hanem csak Szamosi úr „kávécarnokába”; szentelt vízzel sem kell magatokat befecskendezni, itt legfeljebb vanille, likőr és feketével fogjátok leönteni – nadrágjaitokat.

Ha már Párizsban voltál, nyájas olvasóm, az élvezetek és örömök, a fényűzés és

polgárosodás ez eldorádójában, midőn a koronakávéház számtalan gázlámpák fényében úszó termeibe lépsz: ismét odavarázsolva képzeled magad e mesés szépségű város valamelyik világhírű café restaurantjába,² mert az üvegtáblák melyek ablakok helyet vannak itt alkalmazva, ott sem nagyobbak, a termék kárpítja ott sincs nagyobb ízléssel és eleganciával kiállítva, a pénztár ott sem különb; a márványasztalok, közepükben egyetlenegy márványlábbal s ezek körül a violaszínű bársony-karszékek; az ezüstkeretű tükrök, melyek minden öt-öt lépésre alkalmazvák és melyekben hússzorozva csodálhatod drága vonásaidat; a falak mellé, a kisebb asztalokhoz alkalmazott violaszínű török dívánok, a falak hajlásaiban díszlő virágok és márványszobrok; az eddig nálunk nem látott gyöngyörű tekeasztalok melyek kínaezüsttel vannak bekeretelve; a kicsided és csinos billiardtáblák melyeken egy óra mutatja a tekészés tartamát; a váczi utczára nyíló ablakok előtti remek dolgozatú gázcsillárok, a finom kínai porcellánedény, a jó kávéházi italok, a pontos és udvarias szolgálat mely körülbelül tizenhat garçon által kezeltetik: mindmegannyi tényező, melyek megerősítik a már Párizsban hasonló helyeken volt itteni látogatót azon hiedelemben, hogy e kávéház egész felszerelése és kiállítása francia műértő kárpitos ízlésére volt bízva. Ha e feltevésben csalódunk és ha nem francia, hanem magyar szerelte fel, akkor joggal büszkéek lehetünk Ízlésének finomságára és arisztokratikus eleganciájára; mert itt nincs túlhalmozva semmi, nincs felesleges czikornya mint Privorszky kávéházában; itt nincs kirívó vörös szín, hanem a kék alapú és fehér ezüst virággal díszített kárpit s a tükrök ezüst kereteinek egybe-hangzása, kellemes benyomást gyakorol szépművészeti szempontból is a néző szemére és kedélyére.

Miben pedig a kávéház még Párizst is fölülmúlja, az a gyönyörű kilátás mely váczi-utczai részéről a Dunára és a budai Szent-Gellérthegyre nyílik.

Mint mondám, ha Párizsban voltál és e kávécsarnokba lépsz, meglepetve fogsz bámulni azért hogy Pest e tekintetben elérte e világvárost; ha pedig nem láttál hasonló pompájú helyiségeket, vagy pláne ha életedben először jössz valami magyar faluból a fővárosba és éjjeli 12 órakor bekötött szemekkel ide vezettetted magad: ha egyszerre lebocsátod szemlepledet, olyan tündérpalota termében vélsz lenni, milyenről a tündérregékben kandallód mellett sok hihetlen dolgot olvastál. Most el kezded hinni, hogy valók ezek, hiszen szemed előtt látod a tündérfényt, az ide és oda mozgó, ki- és bejáró szellemeket, melyek a falak minden oldalain függő tükrök által százsorosítva tűnnek fel előtted.

Azt hiszed, hogy a pénztári emelvényen ülő, felciczomázott és dús hajzatába rózsacsokrot tűzött kisasszony, e termék tündérkirálynéja, ki ragyogó trónusán ülve osztja parancsait az ide és oda repülő szolgáló szellemeknek, t. i. a marqueureknek; a billiardot játszó fiatalokat játszadozó, enyelgő gnomáknak véled; a kávé, théát, puncsot, likört, bavaroiset szörpölő vendégeket, rózsailat és harmat-cseppből táplálkozó koboldoknak tartod; a magyar, német, francia, angol, olasz, szerb és román újságokba elmélyedt olvasókat pedig varázskönyvekben bűvárkodó varázslóknak képzeled; a zahlkellner-ről, ki e szavakkal „mit tetszik parancsolni?” szólít meg, azt hiszed, hogy kérdőre von mikép mertél te vakmerő halandó, e tündérlakta termékbe lépni, e másvilági szellemeket szentségtelen jelenléteddel nyugalmukban zavarni – és csak akkor, ha látod, hogy e fényes helyen együttlevő szellemek fenn említett zahlkellnert rongyos zexerlikkel fizetik, melyek a te faluhelyeden is untig ismeretesek és melyek egyáltalában nem illenek tündérlakta palotába, hol mint regéidben olvastad, arany- ezüst- és gyémánt-kincseket szoktak őrizni: csak akkor eszmélődöl fel kissé félenk bámulásodból és bekezded látni, hogy e rongyos világ egyik helyén vagy, mely fényesebb ugyan mint faluhelyed kastélyának szobái, de melynek m a g v a, t. i. a pénz, ép oly rongyos mint nálad.

² A „korona-kávéház” felszerelése egészben véve hasonló a boulevard du capucin-en levő „café grand hôtel du capucin” kávéházéhoz, csak hogy ott a tulajdonképi kávéházi termekben az újságolvasók nagyobb kényelme tekintetéből tekeasztalok nincsenek (ezek fenn vannak az emeleten); továbbá, hogy ott, mint egyáltalán Párizsban, sakkért, dominóért külön fizetni nem kell; a ki valamely kávéházi italt adat magának, annak joga van akármelyikét e társasjátékoknak irigyen játszani, legfeljebb egy kis „pourboir”-i ad a garçonnak.

Neki bátorkodói, leülsz egy violaszínű bársonykarszékbe, melybe ugyan az utófélelem hatása alatt, kissé mélyen be találsz zuhanni, de elég biztos hangon kéred „szépen” azt a kávé, melyet még néhány perc előtt harmatcseppnek hittél. Ha a kávé és kifli súlyát érezni kezded gyomrodban, akkor egészen magadhoz térsz, eltűnnek tökéletesen tündéralmaid és helyreáll a prózai valóság, melynek ólomsúlya alatt következőképen reflektálsz: „E kávé itten majdnem olyan jó, mint az, melyet otthon feleségem vagy édes anyám főz; a sütemény még jobb, mert nálunk régensült szokott lenni, csak kétszer hetenként kapván friset, a mi pedig az egyéb kényelmet, az újságok sokaságát és különféleségét illeti, isten engem úgy segítjen, majdnem fölülmúlja a mi ebédlőnk kényelmét, majdnem több újság van itt, mint mennyit otthon a tisztelendő úr tart magának. Nem csodálnám ha illetén körülmények közt, reggeltől estélig tele volna látogatókkal e kávéház, mert ha fővárosi ember volnék, én magam is ' inkább ide járnék mintsem otthon ugyanazon tempóban, mindig ugyanazon egy újsággal kezemben igyam unalommal kávémat.”

Reflexiód utolsó része majdnem közel jár az igazsághoz. E kávéház reggeltől éjjeli egy óráig folyton-folyva zsúfolt a látogatók sokaságától; az egyik be, a másik ki jár.

Találsz itt embereket a fővárosi társadalom legkülönfélébb osztályaiból.

Írók békésen ülnek egy asztalon azokkal, kik műveiket olvassák (és többször még olyanokkal, kik nem olvassák). Ha fölpislogsz újságodból, azt veszed észre, hogy valaki merően rád néz, kikutandó szemeidből, mily hatást tett, hogy tetszett neked az a cikk melyet éppen olvastál; s az ki így vizsgálja arczkifejezésed, hogy belőle jó vagy rossz kritikát olvasson, nem más mint ama cikk szerzője.

Találsz itt ügyvédeket, kik a törvényszék csarnokaiban mint ellenfelek állnak egymással szemben, de itt e csarnokban a legnagyobb egyetértésben egy asztalon költik el a kliensektől szedett „munkadíjakat” vagy kik nem csekélyebb szympathiával a „Közlöny” hivatalos hirdetései közt nagy buzgalommal olvassák az „árverés” rovatát.

Ott találsz magukat a klienseket is, többnyire kereskedőket, kiknek már nincs oly joviális képük mint ügyvédeknek; inter duos litigantes, mindig a tertius az ki jobban gaudet. De azért ők is költik azt a pénzt a mit egyik a másiktól elnyerni remél.

Járnak ide azonkívül még jogászok, orvosok, orvosnövendékek, színészek, mesteremberek, bírák és hivatalnokok; tehát nem csak a sírban, hanem e kávéházban is vége van a társadalmi állás minden különféleségének; akar kik legyenek azok, kik itt történetesen egy asztal köré kerülnek, a legkedélyesebben szoktak egymással társalogni – ha aztán az utczán nem is fogják egymást ismerni. E tempo nem fekszik ugyan a magyar ember természetében, de tán e fényes helyiség az, mely azt hiteti el vele hogy mindenki a ki ide bejő, a művelt osztályhoz tartozik, mert – legalább rendesen – csak a műveltebb ember szokta felkeresni nemcsak a szükségeseket és hasznosokat, hanem az elvieket is.

Mindannak daczára az ily fényes, minden kényelemmel ellátott nyilvános helyeknek vannak árnyoldalai is.

Nagy hátrányára vannak t. i. a kedélyes családi és finom társadalmi modort terjesztő szalon-életnek. Mert minek maradna otthon feleségénél a férj, midőn ily minden kényelemmel ellátott kávécsarnokban, jó barátjai társaságában és velők való társalgásban szörpölheti kávéját és szíhatja csibuk-ját, mely talán annyiba se kerül mint otthon; midőn itt az írók, ügyvédek gyűlhelyén, a legérdekesebb újdonságokat tudja meg, még mielőtt azok a lapokban napvilágot láttak volna? Minek vetné magát alá a fiatal ember az elegáns szalonok elkerülhetlen feszének, midőn itt legalább is oly fényesen kiállított szalonban, violaszínű bársony-karszékben sans géné nyújtózhatnak, és a főváros „chronique scandaleuse”-ét áhítattal hallgathatja?

Ily körülmények közt a szalonéletet egyedül összetartó elem, a nő; csak oly körök, melyekben szép és szellemdús hölgyek vannak, fogják magukat elvonhatni ily nyilvános mulatóhelyek a férfira nézve oly csábító befolyásától.

XXI.

Előszobai tanulmányok.

Egyáltalában nem vagyunk ellenségei az előszobáknak, sőt ha a Mindenható földi javakkal kellőleg megáldott volna, mi lennénk elsők, kik lakást előszoba nélkül nem bérelnék soha, már csak azért is, mert bizonyos kiállhatlan pofákat, kiket most akarva nem akarva elfogadnunk kell, ha előszobánk volna, egyszerűen inasunk által (mert akkor inasunk is volna) visszautasíthatnók.

Az ily előszobák megjárják, de nem azok, melyek csak azért látszanak teremtve, hogy ama boldogtalan halandó türelmet tanuljon ki oly helyzetbe jő, hogy nálánál előbbkelőtől, vagy olyantól kire szorul, valamit kérnie kell.

Jer velem tisztelt olvasó, bevezetlek néhány ily előszobába.

Menjünk először is egy „tekintélyes” újságszerkesztő szobájába.

Üljünk le, mert a hosszú várakozástól elfáradhatnánk.

Te, kedves olvasóm, korán szoktál kelni s mivel máskor fontosabb dolgod van, reggeli 9 órakor keresed fel a szerkesztőt.

De ő ekkor még mély álomban ringatózik.

Ezt nem is sejtve, bejelenteted magad.

Hatalmas szitokkal kiveti inasát, ki felkelteni merte, s azt mondatja neked, jöjj később, most (9 órakor) még igen „korán” van.

Történetesen egészen más városrészben lakol, nincs tehát kedved e messze utat még egyszer megtenni, megadod magad sorsodba és vársz míg megérkezik az az óra, mely még az érdeemes szerkesztő számára sem lesz már „korán.”

Unalomból az inassal beszédbe ereszkedel; megkérdezed, miképen van az, hogy a tekintetes úrnak 9 óra még korán, mikor te már 6-kor felkelsz ?

Az inas, főkép ha kis „borravalóval” meglágyítod nyelvét, elmondja azután, hogy ez szerkesztőnkénél nem lehet máskép, ő nagyon „igénybe” van véve; alig kel fel, már vár rá néhány meghívójegy e vagy ama lakomára... délután kártyázik ... éjjel bálókra kell szegénynek mennie, sat. sat.

„De az Istenért,” így mondod, hisz lapot szerkeszt, s ezt álmában csak nem teheti?”

„Vannak munkatársai”, ezt kapod feleletül, „ezek csinálják a lapot.”

„Ah, hát azért ér a lap mégis valamit? Mert ha személyesen szerkeszteni, bizonyosan tökéletes sületlenség volna” ...

Míg e párbeszéd bevégeződik, már nem vagy magad a tekintetes szerkesztő úr előcsarnokában.

Ott a szögletben ül Ugatiné kisasszony, a színház egy énekesnője; ha ő énekel, legboldogabb az, ki nagyot hall. Balra tőle áll az ismeretes Dr. S i r k ö v y, kinek a főváros sírásói hálából emlékszobrot fognak állíttatni, mert ő szerzi legnagyobb keresetüket. Itt van Gagyagosi is, a híres színész, ki föllépése alkalmával mindig a hiányzó közönség nagy bőségét látja; de azért nem esik kétségbe, mert a legelőbbkelő lapok szerkesztőivel már régen „bruderschaftot” ivott.

Mit keresnek ez érdeemesek itt?

Az énekesnő meg szeretné magát a szerkesztő lapjában dicsértetni; ismeri derék szerkesztőnk gyenge oldalát, tudja hogy nem tagad meg semmit sem a nőktől, főképen ha ők is bizonyos pontokban engedékenyek iránta...

Dr. S i r k ö v y hosszú „nyilvános köszönetet” akar beadni a lapba melyet maga fabrikált, de reményli, hogy keze azon gyengéd nyomása mely által véletlenül egy-két ártatlan bankó csúszik a szerkesztő markába, elfelejteti e csiklandós körülményt.

G a g y o g o s i t egy hírlap rostálta meg mely még szeret egy kis igazságot, mely a kontárt csupa barátságból nem magasztalja égig a művészet rovására. Gagyagosi azonban felkéri

szerkesztő barátját, nyomasson ki kedvező ellenbírálatot, melynek megírásával fáradoznia sem kell, mivel már ő maga kellően hangsúlyozva (közönségesen azt mondják: gorombáskodva) otthon megírta; itt benne van, ebben a szépen hímzett szivartárczában, melyet neje udvarias figyelemből a szerkesztő számára készített.

Csak nincs kőszíve a szerkesztőnek, hogy ily megtiszteltetésnek ellenállhatna? ...

Az énekesnő jött legutoljára, de azért ő bocsáttatik be először. Ez korántsem történik nevetlenségből, sőt ellenkezőleg azt tanúsítja, hogy szerkesztőnk igen „lovagias” jellemű – s aztán tudja, hogy az énekesnővel hamar végzi... s így aztán több időt szentelhet a többi odakünn váróknak.

Nem sokára valóban kijő hölgyünk; mosolygó, önmegelégedett arczárói leolvasható, hogy nem fáradozott hiába ide. Utána Dr. Sírkövy megy be, azután Gagyogosi... azt hinnéd, végre rád is kerül a sor, de oh, a jó szerkesztő még nem „reggelizett”, – „máskor jöhetsz, szívesen fog látni”...

Szánandó teremtés, ki két drága órát vesztegettel, miért nem hoztál te is legalább egynehány jó havannát, egy kis tajtékszipkát? Oly szépen beillettek volna abba az új szivartárczába melyet Gagyogosi hozott!... Mért nem fegyverkeztél fel legalább néhány üres bókka, mért nem tudsz tolakodó lenni? – akkor tán 4 perczzel később reggelizett volna az érdemes szerkesztő, de így – szépen elmehetsz oda, honnét jöttél!

Azaz nem a honnét jöttünk, oda nem fogunk visszamenni, mert most egy előkelő, magas állású urnái van dolgunk, megpróbáljuk tán szerencsésebbek vagyunk nála.

A hatalmas úr előszobájában bárók, grófok, kereskedők, mesteremberek, sőt parasztok is várnak kihallgatásra.

Mi az, hogy ama szerény öltözetű, bús arczú ősz embert, a grófok és bárók előtt bocsátják be? Ő előbb volt itt mint ők, tehát el'íbb ki is hallgattatik.

Jöjj ide, tisztelt szerkesztőm, és tanulj a valódi nagyságnál becsületet!

Úgy-e te is úgy cselekszel, midőn félsz hogy nyilvánosságra kerülne, ha másképp tennél?

Midőn okod van a közvéleménytől félni akkor te is liberális vagy?...

Az öreg ember után eresztetnek be a grófok is.

Az egyik érdemeire hivatkozva, fiának, ki a leghaszontalanabb és legeggyügyűbb ember lehet, hivatalt kér; a másik felkéri a hatalmas urat, gátolná meg azt, hogy neje, ki színésznő lett, családi neve alatt lépjen fel... kedves gróf úr – ha őseid neve valóban nagy erényük által, akkor az által, hogy nőd a művészetnek hódol, nem fog megbecsteleníttetni...

Nem sokára ránk is kerül a sor s minthogy ügyünk méltányos volt, csakhamar kedvező felelettel elbocsáttatunk.

Innét pénzes emberhez kell mennünk.

Ő nincs soha otthon, hanem a comptoirban van.

Felesége fogadja a privátügyekben jövő látogatókat.

De könnyebb valami erős várba jutni mint e pénzes hölgy előszobájából fogadóteremébe.

Gyenge oldala a pénzarisztokracziának, hogy mindenben utánozza a születésarisztokracziát.

X. grófné például férjét sem ereszti be bejelentés nélkül. Ixpixeles bankár neje még tovább megy, ő tán pudliját is előbb bejelenteti magának; ő arisztokratikusabb az arisztokracziánál.

Előszobájában sallangos, túlzásig felpiperézett inas áll, kinek az a rendelet adatott úrnője diplomatikus kabinetjéből, hogy ma 10-12-ig senkit be ne bocsásson.

S miért nem akar Ixpixeles asszonyosság háborgatva lenni? Tán családját boldogító terveket kohol, tán valami rendkívüli jótétemény mily úton-módoni kivitelén törí fejét mellyel megakarja mutatni, hogy méltó a Mindenhatótól neki ajándékozott földi javakra?

Nagy bificz az, ki ily köznapi dolgokkal való foglalkozással vádolja az érdemes hölgyet.

Sokkal fontosabb ügyekkel van elhalmozva. Ott kell állnia például órákig a tükör előtt; tanulmányoznia, taréjos kalapja, mely a rajta himbálódzó tollakkal oly magas mint a Szent-

István tornya, mily állásban illik neki legjobban, ha balra vagy lia jobbra teszi, ha azt a brillantot biggyeszti rá, vagy ezt az „egyenesen” Párizsból hozott drága korállt melyet még grófnők is irigyelni fognak tőle.

Csak az előszobába akartunk menni s íme bejutottunk akaratlanul Ixpixeles asszonyiség boudoirjába hol meglestük, mit művei...

Vessük ki magunkat, mert különben kivetet ő...

Térünk – te m p l o m előcsarnokába!

Micsoda templom ez, római katolikus, protestáns vagy zsidó, az nem tartozik a dologhoz.

Ha felfáradozni akarsz velem kedves olvasóin az első emeleti lépcsőkre, ott vagyunk a női karzat előcsarnokában.

Csodálatos, hihetlen dolog a mit itt láthatunk. Az ajtóhoz közel, ott hol bemennek az ülésekhez – nagy aranykeretű tükör függ... imaházban tükör; mi célból?... Ha az ember Isten előtt megjelenik, előbb vizsgálgatnia kell talán fürtjeit, kazsmírsálgját igazítani, a szemeknek kellő kifejezését betanulni?

Oly önmehtagadást azonban nőtől nem kívánhatunk, hogy ne csodálja magát ott hol tükör van, de már azt inkább lehetne követelni, hogy templomban tükröket egyáltalában ne alkalmazzanak.

Tudod hová fogsz most követni tisztelt olvasóm?

Egy színházi igazgató előszobájába.

Kérdezed mért ez ellentét, mért ugrom oly nagyot – templomból színházba?

Ne csodáld; az élet tanított engem erre. Ez idő szerint a templom gyakran színházzá alacsonyíttatik, némely színházban pedig oly egyhangúság uralkodik mintha templomban volnál.

A színház igazgatójához azért kell mennem, mert három éve már, hogy egy vidéki barátom oly fordított darabot adott be, mely eredetijében egy minden tekintetben nagy író legnagyobb műve, de még eddig sem határozta el vajjon „előadásra ajáaltatik” vagy „nem.”

Előre sejtem, hogy „nem ajáaltatik” inert barátomnak hatalmas pártfogója nincsen s a szükséges porció tolakodás is hiányzik benne. (Ismerek embereket, kik csak is e kvalifikációjuknak köszönhetik ebbeli szerencsájüket.)

Az igazgató előszobájában szinte már szép számú várakozóra akadunk.

Itt van X. kórista neje, ki férje havi fizetésének előlegezését akarja kérni. Akár mily rendszeretők is pénz dolgában az igazgatók, tudják hogy kell nőekkel bánni, különösen a kóristák szép feleségeivel, s e kórista neje igen szép... a kívánt előlegezés nem fog elmaradni...

Ama borzas-baglyos ember ott a széken, valami kétes hírű zuglap „főmunkatársa.” Szabad belépti jegyet fog kapni, mert avval a csomag hírlappal kezében „schwarz auf weisz” befogja bizonyítani, hogy senki sem tömjénezett annyit az igazgató úrnak, mint ő ...

Itt van a színházi lámpagyújtó is; ez igen fontos egyéniség az igazgató úr szemében. Ezt többre becsüli mint színháza akármelyik kitűnő tagját, mert ez minden nap ilyen tájban hűn elreferálja, mi történt akkor midőn az igazgató úr nem volt a kuliszák mögött, a színészek közt ki mit mondott, ki dicsérte, ki gyalázta. A lámpagyújtogató mindezt hallhatja a nélkül hogy észrevennék, mert csúszó-mászó kígyóként, a deszkák alatt elbúvik, de ha látják is, idiotának tartják és távolról sem sejtik, hogy ő a tisztelt igazgató úr forrása melyből mindent merít mit a színészek róla és eljárásáról beszélnek. Egy szép napon valamelyik színész ki a közönség kedvence, elbocsáttatását kapja a közönsége a lapok, a színész maga is, török fejüket, mi okból; az egyik ezt, a másik azt hozza tel, de senki sem találja el a szeg fejét, csak a lámpagyújtó mondhatná meg honnét fújt a szél, de ő elég okos hallgatni, mert hogy az igazgató forrása, számára a jövedelemnek bő forrása.

Van itt még egyik-másik színész is. Az egyik azt akarja kérni az igazgatótól, ne kínozná annyira mindennap nehéz szerepekkel, a másik szemrehányásokat akar neki tenni, mért adnak

neki csak minden negyedévben szerepet és akkor is olyan könnyűt, semmitmondót. A harmadik eljött, hogy egyszer „szemébe” mondja az igazgatónak az igazat, de midőn bejő, meghunyászkodva gagyog valamit fizetése csekély voltáról. Az igazgató, ki szereti ha félnek tőle, ezt határtalan tisztelet jelének magyarázza, miért is alkalmasint tíz forinttal felemeli gázsóját.

Reméllem jóllaktál már, t. olvasóm, az igazgató úr előszobájával.

Most meg csak egy orvoséba elmegyünk.

Az eddigi előszobák közt az orvosé nyújtja a legérdekesebb képet.

Annyian nem voltak még sehol mint itt. Nem csoda; most az egész világ beteg. Borzasztó sok „divatos beteg” van. Az egyiknek nem akar benőni a feje lágya, a másik neki ment fejével a falnak, a harmadiknak fáj a foga valami után, a negyediknek nagy az cpéje (ez kritikus); ez más szemében szálkát lát, amaz nagyot kall mikor a szegények jönnek hozzá kenyeret kérni; a hetedik szédülésről panaszodik és azt mondja, hogy minden pillanatban bukik (ez kereskedő); a nyolczadik „pártolás” (egy régi betegségnek új neve) hiányában szenved (ez magyar író); ez ásványvizet (azon ásványból, melyet aranynek neveznek) szeretne magának rendeltetni, amaz fürdőt szeretne venni – banknótákban; ez arról panaszodik, hogy neje sebet vert neki – a pénzzsebén, amaz, hogy fia elvitte a szeme világát, – kasszáját.

Nem volna sem eleje som vége, ha mind ama divatos kórokat elő akarnók sorolni melyekben az orvos előtermében összegyűlt sokaság sínlődik, elég legyen tehát mává!

XXII.

Színi előadások alatt,

Lohengrint adták először, Wagner Rikárd „jövő zenéjének” ezen egyik gyöngyvirágát melyet oly sokan dicsérnek, de oly kevesen – értenek.

A nemzeti színház előcsarnokába vezető ajtók előtt már öt órákor tolong a karzati közönség.

Van itt tétlen járdataposó és szorgalmas mesterember, a színház szőlőhegyében munkálkodó „ultima” ballerina s az Isten kertjében, a természetben dolgozó paraszt, kávénéniké és bor-„koma”, éji lepke s nappal is mestersége után járó zsebmetsző; deák, üres zsebbel, de tele tudománnyal, ki szellemi felsőbbbsége öntudatában (ő a haza jövője „oszlopa”), félvállról nézi a tolongó „profanum vulgus”-t – mi azonban nem akadályozza őt tehetsége szerint az ütlegek és oldaldőfések osztogatásában résztvenni. (A tanuló a karzat egyedüli műértő közönsége, ő képviseli a nemzeti színház „claque”-ját és kezdeményező tapsától függ néha a darab jó vagy rossz fogadtatása). Találsz itt továbbá grófi szakácsnékból lett kisasszonyokat s kisasszonyokból lett grófi szakácsnékat; vagyonos emberekből lett hordárokat – de hordárokból lett gazdag embereket sohasem; háziurakat, kik unalomból nem tudnak mit csinálni, de azért húsz újkrajczárnál többet még sem akarnak áldozni a művészet oltárára; de még több, nemcsak hazátlan, de még szobátlan csavargókat is, kik a bor oltárán vesztették el vagyonukat.

Tornászati teremben vélsz lenni e népcsoport közt. Itt valaki szomszédjának vállára mászik, ott húsz pár lábszáron búvik keresztül; itt valakit fölemelnek, amott földre vetnek; a tyúkszemtaposás, oldalbalökés, kalapbenyomás, fejkötőleszakítás, ruhalegázolásnak sem eleje sem vége.

Hogy mindezek csendben nem történnek, az magából értetődik; van tehát lárma, kaczagás. szitkozás, kiabáló társalgás és mormogás is plus quam satis.

Amott egy sajnálatrameltó falusi zsidó két mészáros közé került s egyik a másikhoz lökdösi; úgy érzi magát a szegény mint a haragnak a nyele, mikor bimbamoznak vele; egy mellette álló leányzó pedig még ki is vicceli: „Tán sokat ivott a „Jordán” atyafi, hogy úgy ide s tova himbálódzik!” „Sokkal valóbbszínű”, tromfol vissza a szorongatott izraelita, „hogy a

leányzó kevesett evett, mivel olyan sovány mint a pipám szára.” A nevetők a zsidó részén voltak s a két mézárós, mert megnevettette őket, megszűnik lapdázni vele.

„Nézzed csak” szól egyik tanuló a másikhoz, „ott szemközt mint gondoskodik az a szegény ama urasági lóról; megosztja vele a talán éppen most szitkok közt kapott kenyeret. Ha a szegények gondoskodni tudnak a gazdagok lovairól, miért nem gondoskodnak a gazdagok a szegényeknek, az utcán néha csoportosan siránkozó gyermekeiről?”

Ez emberbaráti megjegyzés nagyon tetszik a körülálló népembereknek.

„Enyje de szépen beszél az ifiúr,” így mondja egy falusi pór, kinek a jószívűség kisugárzik arczából, „mintha olvasva mondaná; látszik, hogy nem a miféle tanulatlan embere.”

„Atyámfia” e szavakkal fordul hozzá egy másik falusi ember, „igaz ugyan, ez az ifiúr szépen szól, és bizonyosan legalább is követ lesz belőle, de a ki Deákat hallotta mint én, annak ez semmi; valahányszor Pestre rándulok, elmegyek az országházába, hogy halljam mézes szavát (már t. i. ha je gyet kapok, mert a miféle nem nadrágos embere csak ritkán jut ilyenhez). Kérem alássan, úgy beszél az Isten áldotta embere az ország legügybajosabb dolgairól, hogy még a kis Pistám is megértené. Mikor a papunk szól a templomban, Isten engem úgy segít, nem értek egy szót se, de ennek az embernek felfogom minden szavát és belátom, hogy úgy kell annak lenni és nem máskép. Azért szeretjük is mi ott a falun olyan nagyon, mert mi is tudjuk s értjük mit beszél; sok nagyságos követ úr pedig amolyan módon szól, hogy még a tanult ember is alig tudja mit akar, a nép pedig éppen nem követheti esze járását!”

„Olvastam a „Szónokok és államférfiak” könyvét s egyéb műveket, melyekben Deákat jellemezni iparkodtak, de ily egyszerűen és helyesen még nem ítélte meg senki mint ez a paraszt ember,” így szól a tanuló, ki e beszélgetést előidézte, társához. „Deákat szavainak mesterkéltlensége miatt méltán a régi görög és római szónokok mellé lehet sorozni, mert nagysága, éppen úgy mint ezeké, amaz egyszerűségben áll melylyel a legbonyolítottabb dolgot is megtudja értetni mindenkivel.”

„Hát az „Urak” házában volt-e már,” kérdezi valaki a pórt, „ott ki tetszett Kendnek legjobban?”

„Vó'tam, hanem valót szólva, ott megintelen csak azt hallottam, mit az országházában. A mi grófunkat is ott láttam. Beszél a földművesekről s Istenemre mondom, egészen más a beszéde, mint a tette, mert otthon úgy bánik velünk mint a barmokkal, itt még olyan szépeket tudott rólunk és értünk mondani.”

„A praxis mindég különbözik a theoriától”, szól bölcsen a deák.

„Ezt már, követem alássan, nem értem.”

„Elhiszem; én még hamarjában nem magyarázhatom meg.”

Egészen más téma körül forog ama két kávé-nénike beszédje, kik elég soványak voltak arra, hogy a tömegben keresztül egészen a bejárásig fúródhattak.

„Ugyan nénémasszony, nem tunná megmonnani” szól az egyik orra alatt beszélve, „a sálóhipkának – akarom monnani hálósipkának – micsona munerusa van; az éjjel álmomban bolondult férjem jelent meg sálóhip – (itt csuklik egyet) hálósipkával, ha ennek a számát lutrira teszem, bizonyosan nyerek.”

A megszólított, ki banzsít, mi által oly látszatja van, mintha mindig ájtatosan az ég felé nézne, előránt tarsolyájából egy könyvecskét:

„A hálósipka kérem alássan? A hálósipkának kérem alássan, negyvenkettő a száma kérem alássan; a mint látni tetszik kérem alássan, egy lépést sem megyek álomkönyvem nélkül kérem alássan.”

„Ugyan nénémasszony „kérem alássan”, mit bámul mindig tátott szájjal az ég felé?” így interpellálja egy suhancz az előtte szólott kávé-nénikét. „Tán azt várja, hogy valami lutriszám potyanjon beléje, vagy azt lesi, hogy majd egy kis tejes kávé csepereg oda?”

„Mi gondja van az úrnak arra, hová nézek kérem alássan? Nem szabad oda nézmem a hová

akarok kérem alássan? Az úr egy műveletlen, faragatlan ember kérem alássan. Oda nézek, hová kedvem tartja kérem alássan, és ha az úrnak nem tetszik hogy odanézek kérem alássan, hát csukja be a szemét s ne nézze kérem alássan, ha pedig nézni akarja, hát nézze kérem alássan, és tartsa a száját, kérem alássan, különben nézze az úr, mi néz ki belőle kérem alássan, de ha kérem alássan...”

A kávénike még fél óráig elkonjugálta volna a „nézni” igét s agyon „kérem-alássan”-ozta volna ellenfelét, ha egyszerre ki nem nyílnak az ajtók s a türelmetlen publikum be nem röpi társnéjával együtt a színház előcsarnokába.

Most kezdődik még csak a hadd-el-hadd!

„Jaj a tyúkszemem”, kiált a tanuló. – „Jaj a krinolinom”, sóhajtozik egy szakácsné. – Megfuladok – kérem alássan”, kiabál az álomkönyves kávénike. – „Jaj a hasam” bög egy József-külvárosi potrohos korcsmáros, „megehetette volna a „fene” azt a „Lóhering”... Hosengrin ... Lohengelb... enyje most a neve se jut eszembe... azt a Lohengrin operát!”

Az őrtálló városkatonák daczára, oda rohan a néptömeg a pénztárhoz és negyven torok, bömbölve mint a vész, egyszerre kér jegyet.

De a pénztárnok a nyolczvan feléje nyúló kéz daczára, nem mozdul.

Csak miután a hullám kissé lecsillapodik, kezdi egyenként osztogatni a karzatjegyeket.

Itt azután sok konfüzió történik.

Az egyiknek nincs aprópénze s a pénztárnok nem tud vagy nem akar visszaadni, a másik csupa rézpénzt ad melyből egy krajczár hiányzik, míg ezt kikeresi, a pénztárnok rég elfelejtette s nem kap sem jegyet; sem pénzt vissza; parasztembereink pedig piano előbb zsebkendők valamelyik végéből gyöngyölgetik ki egyenkint a krajczárokat.

Azok, kik oly szerencsések voltak hosszú küzdelmek után jegyhez juthatni, felrohannak a nemzeti színház nyaktörő karzati csigalépcsőin – de oh csalódás és borzalom! A legjobb helyek már – mind elfoglalvák! Ezek a „kiváltságoltak,” kik, míg a közönség künn tolong és vár, a jegyzedők és portásoktól mellékajton bocsáttatnak be. A borralalót marokba nyomni értőkön kívül, itt vannak a jegyzedők, páholynytönők dédunokái, unokái, gyermekei, szóval egész gentilitásuk.

Míg a karzati közönség sokszoros szóvita és zaj közt elhelyezkedik, a földszint, a zártszékek és erkély is megtelni kezdődik – a páholypohosok birtokosai azonban csak az előadás kezdete után lesznek láthatóvá, így kívánja a bontón; hogy ez által az előadás zavartatik, ez baj, de azt mondják az illetők, hogy – nem tehetnek róla.

Míg a karzaton népies nyíltszívűséggel szidják egymást és czívódnak a jobb helyekért, addig a zártszékeken és földszint, szalonias finomsággal gorombáskodnak egymással.

„Ugyan nem méltóztatnék becses lábát kalapomról eltávolítani? Külömben késztetve érezném magam Önt innét tisztelettel ellökni,” hangzik egyik oldalról, hol valaki zártszékéhez jutni akarván, másnak leesett kalapjára hágott.

„Uram, hiszen Ön úgy plántálja magát ide, mint egy sáncz melyen nincs ágyúrés, hol a hátulálló szemük világát a színpad felé löhetnék; nem szíveskednék igen tisztelt személyét haránt és nem szélességében elhelyezni?” – hangzik a másik oldalról, hol egy rodusi kolosz úgy állt fel, hogy az utána valók csak félőlnyi szélességű hátát látják. „Az ilyen embereknek színházba se kellene jönni a kiknek háromszor annyi hátuk van mint más ember fiának”, szól egy sovány arszlán, ki úgy néz ki mint egy hosszú gombostű melynek kezei vannak. „Uraim”, mondja az kinek háta ily szigorú bírálat tárgya, „higyjék el, hogy becses kedvükre járjak, akár zsebre is raknám a hátam, de biztosítom Önöket, ez lehetetlen dolog.”

„Engedelmet kérek”, mondja valaki, a ki hirtelen hátrafordulva, öklével szomszédját pofonütötte. „Úgy látszik, az Úr még gúnyolódik! Nem volt elég ügyetlen az Úr, még goromba is ... engedelmet kér, hogy még egyszer pofon üthessen?” – „Engedelmet kérek, azt akartam mondani, bocsánatot kérek” – igazolja magát az ügyetlen.

Addig az erkélyszékek legnagyobb része és némely különösen szembetűnő páholypohos,

mágnásokkal és majmolói, néha tányérnyalói, a fertálmágnásokkal telik meg.

Mi a fertálmágnás?

Olyan ember, kinek mindene van, és még sincs semmije.

Van legújabb divatú öltözéke, ezüstgombú botja, elegáns lakása, lova (a lovardából), néha faëtonja vagy tillbury-ja is, maitressze ki sok pénzébe kerül (vagy kinek ő sok pénzébe kerül), páholyban látod a magyaros német színházban; tud víni, löni kártyázni, vadászni, finom manierjai vannak, jó udvarló, a legújabb eseményeket, adomákat érdekesen elő tudja adni, a fővárosi chronique scandaleuse-t senki sem ismeri jobban mint ő, tehát jó társalkodó is; a legelőbbkelő köröknek gyakori vendége, sőt néha kedvencze, mert mindig ő az ki a házi asszony elejtett zsebkendőjét felveszi, ki zongorán kíséri a leányt, ki udvarias készséggel bort önt az asztali szomszédok poharába, minél azonban magát sem felejt el... ki társasjátékokat rendez, ki a közjóért agyontánczolja magát; de ha egyik vagy másik családnál utána kérdezősködöl, nem ismerik sem családját, sem anyagi körülményeit, sem polgári állását (mert nincs), sem politikai nézeteit (ha akarják hát vehes, ha nem, nem vehes); sőt néha éppen az, ki nálad bemutatja, tőled kérdezi, kicsoda ő. Tegnap báró Bumsztinál volt meghíva vadászatra, ma gróf Hurkaynál lesz diner-n, holnap nagyságos Kucs mási urnál soiréen, holnapután Aranyhegyi vagy Ezüst-völgyi bankárnál lakodalmon. Nem tudod ugyan kicsoda, de abból, hogy mindenhol és mindenkor meghívják, azt következteted, hogy legalább is báró és félmilliomos, és te is örülsz ha megtisztel, ha oly szíves boraidból inni, tortáidból enni, leányaiddal táncolni és feleségednek udvarolni; külömben be kell vallanod, hogy igen „művelt és szellemdús” mert mindenedet dicséri, dicsér téged, ruházatodat s „holnap éppen olyan kabátot fog magának csináltatni” mint a milyen neked van; dicséri finom háztartásod, válogatott társalgási modorod és társaságodat, dicséri fennemlített boraid, tortáid, leányaid és mindenekelőtt... feleségedet.

S még sincs semmije. Mikép van tehát az, hogy mégis mindene van? Azt sokszor maga sem tudja megmondani, mily módon fejtsük meg tehát mi e társadalmi talányt?

Azt mondják, hogy vannak olyan, az élet össze felé járó özvegyek, sőt férjes asszonyok is kiket – nem hiában (nem ingyen) dicsér olyan nagyon ...

De ne tessék valami rosztat gondolni. Mikor nagyon szorul a kapczája, mikor szabók, lábtyúművészek, kárpitások és boltosok minden oldalról szorongatják: halványan, összekuszált hajzattal rohan alkalmasint az ilyen nő boudoirjába... bevallja, hogy egy piczulája sincs mit magáénak nevezhet ... a jószívűek nem állhatnak ellen kérelmeinek... s ők segítenek az érdekes, halványarczú ifjún...

Meglehet, úgy van ... jót nem állunk érte, hogy ez a forrás melyből merít. Elég az hozzá, mindene van s még sincs semmije...

S a magyar társadalom melyik osztályából kerül ki a fertálmágnás?

Sokszor a szellemi proletariátusból, de még többször valamely gazdag földesúr oly hat vagy nyolcz fiából, kiknek mindegyike külön úgy akart élni a köztük elosztott vagyonból, mint édes atyjuk az ő kezében egyesítettel élt, kik sem mesterséget nem tanultak, sem kereskedelmi ismereteket nem szereztek, kik tehát, midőn elverték pénzüket – a mi igen gyorsan szokott történni – s valami hivatalt nem kapnak, éhen halnának, ha – fertálmágnásokká, tányérnyalókká nem válnának ...

Míg az előadás kezdődik, agyonlátcsöveztetnek a hölgyek, kik legnagyobb eleganciával öltözve jelentek meg és a páholyok és zártszékek élő garnitúráját képezik. A nemzeti színház ekkor pompás és eredeti képet nyújt az idegennek s ez be fogja vallani, hogy hetedhét országban sem található együtt egyhamar annyi feltűnő szépséget, oly finom eleganciát, oly válogatott fényűzést, mint a „tizennyolcz évig szenvedett, kiszítt, ínséges” Magyarország fővárosában.

A szemek élénken beszélnek, a kezek titkos csókot hánynak vagy még titkosabb jelt adnak; udvarlás, kölcsönös üdvözlés, bókolás, séta egyik páholyból a másikba, kaczerkodás,

kaczagás!

Látod ott Bókosi urat amaz erkélyszéken? Az első felvonás alatt egy földszinti páholyban fog tisztelegni, a másodikban három elsőemeletin tűnik fel, a harmadikban öt másodemeletin mutatandja magát. Gazdagsága és születése miatt mindenki előzékenyen fogadja; kitűnően véli mulattatni a nőket ha a legsületlenebb bókokat mondja nekik, melyeket ő szellemdúsaknak és élezésnek hisz; mulatnak is a csintalanok, de csak akkor miután eltávozott az ő rovásán, mert – kinevetik.. .

Látod ott ama két érdekes arcú, magas homlokú férfit? A kisebbik a leggenialisabb magyar publiczisták egyike, de beszélni három szót sem tud egymásután; egészen más ember, ha toll van kezében s mit nyelve nem bír, azt tolla annál gyorsabban és velősebben varázsolja oda. A másik, a nagyobbik, kinek arcza csupa homlok, egyedüli képviselője a tősgyökeres magyar humornak, külföldön is ismertebb regényírónk és éppen oly nagy államférfi mint az első, ámbár sokan tagadják ezt, mivel nem beszél oly szárazon mint pályatársai, hanem a legkomolyabb, legunalmasabb tárgyat is kellemesen tudja előadni ...

De micsoda dobogás az ott fenn a „kakasülön? A karzati közönség türelmetlen kezd lenni; ez nem jó ide társalogni, bókolni, ruhákat fittogtatni, kaczerkodikni, hanem az előadás végett; unatkozik tehát s azt akarja hogy kezdjék már.

Vox populi est vox Dei: a nép szava Isten szava. A rendező ezt fontolóra vévén, és tudván, hogy az ő darabjainak is onnét, „felülről” (nem az égből, hanem a karzatról) jön az áldás, azaz a taps, enged a nép szavának s a csengetyű megszólal először és másodszer.

Azért csengettetünk a rendezővel oly gyorsan egymásután, mert ma operát adván, nincs alkalmunk az első és második csengetyűszó közti köznapi, unalmas zenéről szólni; ma megkíméltetünk tőle, mert Lohengrin nyitányát játszák.

A függöny végre felgördül.

A közönség közt az egyik elkésik a leüléssel, s a rákiáltók lármája s szitkozásai által oly zavarba jő, hogy éppen sehogy sem tudja feltalálni helyét; a másik elkésik egy hangos hahotával; a színpadon már elkezdtek az első dallamot s ő még mindig kaczag, midőn az inspicziáló hadnagy közeleg hozzá s udvariasan felszólítja, hogy nevetését az első felvonás végével folytassa. A harmadiknak kalapja leesett az orkesztrumba. éppen a nagy dobra, de a dobos annyira el van mélyedve kótáiba. hogy észre nem veszi dobjának ez aquizícióját es derekasan döngeti, míg szélllyel-rongyolva sírba (a dob alá) hull; a kalapvesztett pedig hálát ad az istennek, hogy az egyszer feje nincs a kalapja alatt, vagy hogy a kalap fején nincsen.

Az előadás folyama alatt a közönség némely tagjainak tetszésnyilatkozatai igen különösek. Ama öreg úr, ha valami jó dallamot énekelnek, annyira neki lelkesül, annyira tűzbe jő, hogy nem tarthatva magát, szomszédja oldalbordáját csípi; ez a fiatal leányka, ki ma először van színházban, az egész első felvonás alatt nem csukja be a száját bámulatában; egy anya, kinek ölében kis fia ül, midőn tapsol, egészen elfelejti e körülményt és vagy lecsúsztatja gyermekét, vagy fejét üti össze kezeivel; ez lábujhegyére áll és jobb kezével jobb fülét tolja előre, ha tehát tapsolni akar, csak bal keze áll rendelkezésére, evvel azután a padon dörömböl; amaz pedig kezeit rongálni nem akarván, két legyezőt ver egymáshoz.

Magához az előadáshoz semmi közünk; nem írunk kritikákat midőn műértelemmel, behatóan nem tehetnek, s azt hogy „jól énekelt” vagy „rosszul trillázott”, „tapsot aratott” vagy „nem volt diszponálva” – azt elmondják helyettünk mások.

A nemzeti színház drámai előadásairól általán csak azon igénytelen véleményünket mondjuk ki, hogy a legtöbb bécsi és a pesti német színház előadásaival összehasonlítva, valódi műélvezetet nyújtanak, s akármily kifogásuk van bizonyos lapoknak a nemzeti színház ügyvezetése ellen, művészeti oldalát tekintve, ők sem tagadhatják el, hogy magasabb irány, finomító ízlés uralkodik benne; a német színházban ellenben a kék, a hús uralkodik a nemesebb ízlés fölött.

Minthogy azonban a materialis hús jobban táplál mint az ideális finom ízlés, mint a

szellem: azért járunk mégis inkább a – szép Helénák és Galatheákhoz ...

A függöny leereszkedik, az első felvonásnak vege. Ott hol éppen most még *egy* költői dallam klasszikus hangjai gyönyörködtettek bennünket, a színházi handlék egyhangú „tessék almát venni”, „fris vizet tessék”, „fris percez”, érinti kellemetlenül dobhártyánkat. A közönség közt a ki- és bejárás, a fogy la hozás, narancsozás, cukorlievés veszi kezdetét; k ülőmben ugyanazon képet találjuk, mintáz előadás kezdete előtt; minthogy pedig ujat akarunk látni, bemegyünk a kuliszák mögé.

A kuliszák mögé! Az itteni élet sokszor valódiabb drámákat, komikusabb vígjátékanyagot nyújt, mint a legleleményesebb költő ihletett lelke a színpadon élénkbe varázsolhat; o a köznap salakoktól tisztítva, képzelőtehetsége által felpiperézve állítja elénk a cselekvény jellemeit, itt pedig a maguk meztelenségében úgy láthatjuk az ármányokat, a mint ez életben előfordulnak.

Drámák: a kóristák és tánczosnék blazírt halálarczai; sírni szeretnének s nekik víg bordalokat kell énekelni, elátkozni sorsukat, és nekik ájtatos templomi imákat kell rebegni, hamuzsákkal fejükön gyászolni hiába eladott ifjúságukat, és nekik tánczolniok kell; a felfelé szállni vágyó tehetségek, melyek elnyomatnak az üres kérkedéstől, úgy hogy homályban kell elveszniök. Hány kitűnő tehetségű vidéki színésznek kellett innét vérző szívvel nézni egynémely művészet és ihlettség nélküli embert a nemzeti színház padjain játszani, csak azért mert apja vagy nagyapja valaha ugyan e helyen kitűnő művész volt? Érzi, hogy inkább volna idevaló, de az ármány elzárja előle e mennyország kapuját!... Vígjátékok: a tréfás alakok, csoportozatok, a rendező nevetségig szigorú és tiszteletet követelő fiatal gondatlanok fürge élcei, a trillázó nymfák (gágoló libák), ugránczó szylfidák (nappal ingeket foltozó varrónők), papírkoronás királyok, fakardos hősök. Itt egy kopaszfejű herczeg kiszidja a sűgöt, mért nem segített rajta midőn a katonákhozi beszédjében megakadt; ott a rendező megrázza a színházi szolga üstökét, mért nem eresztette le kellő méltósággal a függönyt; itt hosszú lándzsás katonák tartanak hadigyakorlatokat, ott a gépész földre löki velencei tornyával az első szerelmest; ez a tánczosné már tíz percz óta forog egy lábön, míg a másikat a komoly atya szájaig emeli, az a pajkos pásztorleány pedig kedvesének lábikráiba gombostűket szúr, elfelejtven hogy ki vannak tömve; emitt egy rút daemon ölel át egy tündérszépességű najádot, amott egy vesztaszűz csattanós csókot nyom valami augur ajakára – és mindezeket körülállják a főváros irodalmi, pénzes és egyéb nevezetességei, kik abban a kiváltságban részesülnek, a kuliszák mögé jöhetni, a színházi szépségeknek udvarolhatni és kegyüket elnyerni. Elnyerheted pedig az egyiknek kegyét zongorák, a másikat tiz egész hűsz (és feljebb) palaczk tokaji, a harmadikét szerelmet lehelő költemények által; ez utolsó legolcsóbban adja, így mondog, de csak az a bökkenő, hogy e költemények csak akkor hatnak szívére, ha százásokba vagy földtehermentesítési kötelezvényekbe vannak gyöngyölgetve.

De jelt adnak a második felvonás kezdetére; a most még ugránczozott és enyelgett kuliszai közönség pozitúrába helyezi magát, az egyik a mondat felében félbeszakítván magát, a másik (a királyné) egy frankfurti virsli felét otthagyván, a harmadik fél bajusz és félig befestett arczczal lépven a sorrendbe.

Az előadás lefolyik; tapsolnak, dobognak, pisszegnek s a páholyokban fennhangon társalognak.

Az előadás vége; a közönség távozik s ott hol öt percz előtt még a legtarkább élet pezsgett, haláli csend uralkodik.

A gázcsillárokat is eloltották már s a szemkápráztató fényt komor sötétség követi.

XXIII.

Pálinka-mérésekben.

Úgy bánunk a tisztelt olvasóval, mint az anya beteg gyermekével; előbb egy kis cukrot

nyeletünk vele, hogy azután a keserű labdac s könnyebben lecsússzék.

Mielőtt a pálinkamérésekbe, e farkasvermekbe, e hiénabarlangokba vezetnök – egy templom szent csarnokaiba kérjük követni bennünket.

Ott áll a szószéken a lelkész és szívhezszóló szavakkal buzdítja jótéteményekre híveit. Rideg színekkel festi a szegények szenvedéseit és csábítókkal azon jutalmakat, melyek azt várják ki rajtok segítne. Minden arczon a megindulás, a szájalom kifejezése olvasható s egy sincs, ki fel nem tenné magában, hogy meg fog felelni az Isten embere buzdításainak, hogy tehetsége szerint gyámolítani fogja a szegényeket, elhagyottakat...

A tömeg elhagyja a templomot s alig távozott húsz lépésre, egy sincs, ki rég el nem felejtette volna dicséretreméltó feltevéseit; a minden lépten-nyomon leskelődő érdekhajhászat elnyomja nemesebb érzelmeik valószínűségét.

Külömben nem zokogna most ott az oltár előtt térdre borulva ama a templomban egyedül hátramaradt, rongyos öltözetű özvegy; nem kérné le a halált magára és árva gyermekeire, ha embertársai a lelkész serkentő szavait a templom küszöbén túl el nem felejtették.

Férje becsületos munkás volt; keze munkája után tartotta fenn családját, midőn neje hagymázba esett.

Ő ki nem konvenienziából, hanem szíve hajlama szerint választott élettársat: éjeket, napokat tölt betegágyánál; eladja mindenét, hogy a szeretett feleségnek meglegyen gyógyszer, kellő ápolása; de az alatt mind inkább nyomorba süllyed.

Neje föllábad s ő újra dologra akar menni, de nem adnak neki, mert néhány hétig „elhanyagolta” munkáját s aztán most rongyos is a kabátja. Esdve kér foglalkozást mindenhol, de keményszívűen visszautasítják. Utoljára, hogy még gyöngélgedő neje és gyermekei éhen ne haljanak: elmegy ajtóról ajtóra kenyeret koldulni – de azt mondják „ilyen erős ember menjen dolgozni!” Ott hol dolgozni akart, koldulásra kényszeríték, a hol pedig koldul, ott dologra küldik.

Szegény rátok ti szűkkeblű gazdagok, kik mielőtt azt a nyomorult krajczárt odavetitek a szegénynek, azt kutatóztatok, vajjon megérdemli-e vagy nem; ha tíz szenvedő közt csak egy van, ki ellen ez által igaztalanságot követtek el, megboesáthatlan inhumanitást is követtek el. Azt, keresitek, vajjon megérdemli a szegény azt a krajczárt, pedig ti is szorulókat reá, ha a sors kutatta volna vajjon megérdemlitek ti azokat a százezreket mikkel birtok?...

Mi tevő lett volna a szegény? Elkeseredettségében, az emberi társadalom iránti gyűlöletében, hogy szükségét elfelejtse, pálinkaivásra adja magát. Ez az első rossz lépés, melyre az emberek igaztalansága kényszeríté. A mint anyagilag már régen tönkre volt téve, most lelkileg is tönkre jut és mindég jobban süllyed. Egykor, midőn éjjélkor ittasan kivetették valamelyik pálinkamérésből, s ő dideregve tántorgott az utcán fel és alá, elébe jött jó téli budába burkoltan valamely későn haza térő ember, ezt torkon ragadta és pénzt kért tőle. A megtámadott segítségért kiált, elfogják s öt évre elítélték, de a börtönben magához térve s meggondolva mit művelt, véget vetett sorsüldözte életének ...

Azért zokog özvegye ott az oltár zsámolyán.

S most, tisztelt olvasóm, kövess a bűn és nyomor ama barlangjaiba, a hol annyian isszák le vesztüket és hol ez özvegy férje is leitta a magát.

Vessük le jó kabátunkat s oltsunk rongyosat, tegyük le angol gallérunkat, feketítsük be kezeinket, képünket kis korommal, illesszünk benyomott kalapot fejünkre és lépünk be.

Éppen midőn belépünk, két tót napszámos bicskával megy egymásnak; a padlón a kiöntött pálinka egész folyamat képez s lábunk minden pillanatban elbotlik rajta. A két bajvívót senki sem háborgatja; az itt összegyűlt érdekes közönség flegmaticze tovább issza ezen a beleket és gyomort lassan kiegészítő, bárdolatlan és vaddá tevő méregitalt, s e hiénabarlang gazdája is összefonott kezekkel nézi a megkezdett veszekedést, mely azonban komolyabb következményekkel nem fog járni, mivel a két harcos tökéletesen ittas és a levegőt szurkálja

úgyis nem igen veszélyes fegyverével. S miért akarja egyik a másikat bicskára nyársalni? Mert az egyik, a másikkal, ott a szögletben a földön gugoló „kedvesétől” csókot akarván orozni, kiönté pálinkáját, melyért utolsó fillérjeit odaadta. Nem kedvesének megbántása, hanem a pálinkaivás élvezetétől való megfosztás, idézte elő e béka-egérharcot, mely a résztvevők akaratán kívül, véressé nem vált. Végre mind a kettő már nem bír magával, a kés kiesik kezükből és ők ittasan zuhannak a földre, be a pálinkapocsolyába, a maguk elemébe, honnét csakhamar hangos horkolás hallható.

A helyiség is, a benne torbélyozó nép is, az undorig visszataszító benyomást tesz a szemlélőre. A falak felső részéből látszik ugyan hogy ki voltak festve, de alsó részük, melyre e közönség, összetördelt lóczákon ülve, zsíros fejekkel és piszkos öltözékekkel támaszkodni szokott, foltos és kopott; az ablakok, a majdnem mindennap előforduló veszekedések folytán, összetörték s papírral betapasztvák, a földön összetördelt üvegek és poharak hevernek szanaszét, az asztalok alatt s majdnem minden zugban ittasok horkolnak. A gazda komotsipkával fejen a pudli mögött áll, „mélyen elmerülve, egy nagy könyv előtte”, melybe bevételeit beírja, érzéketlen lévén minden más iránt mi barlangjában történik. Ha valaki közeleg hozzá egy pohár pálinkát, egy darab férges sajtot vagy a koromnál is feketébb kenyeret kérendő: előbb le kell tennie a „taksát”, melyet egy oda szögezett, csak általa kinyitható pénzszekrénybe dob, mert ismeri publikumát, tudja hogy itt minden veszélyben forog; még az asztalok, lóczák és hordók (melyek szinte ülésül szolgálnak) is odaszögezve.

A közönség igen kevert. Minden magyarországi nemzetiség van itt képviselve: magyar, tót, német, szerb, oláh, lengyel; az egyik favágó, a másik kocsis, a harmadik szabadságos katona, de a legtöbb utczacsavargó, tépett ruhájú, duzzadt arcú koldus; nemre nézve néha háromnegyed rész rekedt-hangú, rezesorrú asszony és sokszor tizenhat, sőt tízéves suhanczokat is láthatsz itt, soha meg nem fésült hajjal, soha meg nem mosott arczczal, kik a lét minden viszontagságain estek már keresztül, s kik már minden emberi bünt és szenvedélyt ismernek. Nappal az utczán a járó-kelők után szaladgálnak, megfogják az ember kabátját s addig el nem eresztik, míg oda nem dob nekik egy adományt, vagy ha ez által nem, lopás által szereznek pénzt s éjjel – elpálinkázzák. De e szerencsétlenek mentségére meg kell jegyeznünk, hogy nem tehetnek erkölcsök e romlottságáról, mert legkisebb gyermekük óta senkijök sem volt a ki törődött volna velők, oly intézeteink pedig nincsenek, a hol az ily elhagyott teremtések neveléséről gondoskodnának. Ha nálunk valakit valamely fennálló „megürült” intézeti helyre akarunk juttatni, mindenekelőtt a régi czopf szerint, százfelé erkölcsi, szegénységi és tudja Isten miféle bizonyítvány szükséges, itt pedig nem erkölcsöt követelni, hanem javítani kellene.

Az emberi nem iránti tisztelet követeli, hogy azt tegyük fel, miszerint a legtöbb bűn kútfeje a szükség. Ha tehát előre is megakadályozni és kisebbiteni akarjuk a fővárosunkban sokszor napi renden levő öngyilkosságokat, betörési és rablási, megfagyási és éhenhalási eseteket, akkor az alsóbb néposztályok közt uralkodó szükségnek elejét kell vetni az által, hogy oly intézetek alapíttatnak, hol a hajlék és dolog nélkülieknek legalább éjjel van meleg termük s szalmazsákjuk, vagy hol azok, kik dolgozni akarnak, illő bér vagy ellátás mellett, m i n d i g munkát kapjanak. Ily intézetekre sokkal nagyobb szükségünk volna mint – lelenczházakra, melyek a mélyebben búvárkodó emberbarátoktól jogosan neveztetnek a tizenkilencedik század szennyfoltjainak, mivel az egyetlen gátot mely a nőt eddig visszatartotta, lerontják és az erkölcstelenséget előmozdítják (nem is említve, hogy a leghitelesebb statisztikai adatok szerint a lelenczházakban nevelt gyermekek kétharmad része testileg-lelkileg elkorcsosul.) Eddig az a gondolat, hogy a gyermekkel majd mit csinálnak, sokat visszatartott a bűn útjáról, de mostan – hisz elviheti a lelenczházba!

Honnét volnának a fennemlített intézetek megalkotására szükséges pénzüsszegek előteremtendők?

Hm! Ha a hazáé, a társadalomé, a szűkölködő élőké maradna az, mit a halottak pompás és

szembeötlő eltakarítására fordítunk, a mit ezek sírba visznek, hogy a férgeknek több rágni valójuk legyen: hány özvegy és árva égő könyvét lehetne felszárítani, hány éhező és hidegben didergőnek nyomorát enyhíteni s hány erkölcsileg halottat az erény életétől visszahívni?

...

A halottak emléke iránt bizonyosan kegyelettel tartozunk s vétek volna sírjukat a tisztelet valamely egyszerű jelvényével el nem látni, de szabad-e egy kiszendvedett halott miatt száz nyomorult, szenvedő élőt elfelejteni? S nem tiszteljük a halottakat is ez által jobban, mintha az „entreprise des pompes funébresa-t” gazdagítjuk? ...

XXIV.

Újságolvasók.

Közönségesen csak a kártyázást, billiárdozást, mértéktelen borivást és pipázást szokták a szenvedélyek közé sorozni, pedig higgyék el tisztelt uraim és hölgyeim, az újságolvasás is azzá fajulhat – nem oly veszélyessé, de nevetséges és időtrabló szenvedéllyé!

Fürkészi nem kártyázik, nem iszik, nem pipázik, ő a „legsolidabb” ember a világon s még sem tud semmire sem jutni. Miért? Mert reggeltől estig újságokat fal. Már tízszer volt kilátása hivatalra, tanárságra (ő igen derék, művelt ember), de soha kellő időben nem ment el magát bemutatni; éppen akkor midőn ide vagy oda rendelték, jó vezérczikk, érdekes novella vagy nem mindennapi költemény olvasásába- el volt mélyedve; mikor eszébe jutott, hogy el kellene mennie, már késő volt, már más megelőzte volt – vagy ha egyszer kivételképen nem is késett el és bejutott valami irodába: a helyett hogy váltó föllebezési, betáblázási kereseteket fogalmazott volna, kiszedte a principális pertárából a régi újságokat melyekbe a periratok becsomózva valának, vagy elkapta az inas előtt az újonnan érkezett újságokat és olvasgatá; első esetben a principális nem csak új kereseteket készen nem talált, hanem a régieket is össze-vissza hányva lelte, másodikban pedig az ő drágán fizetett újságait felvágva, összepiszkítva, néha a legérdekesebb darabokat kivágva; mindkét esetben pedig borzasztóan mérgelődött s miután látta, hogy Fürkészi javíthatlan – elküdte.

Nem szenvedély-e ez' és nem volt majd oly káros Fürkészi nézve mint a kártyázás a kártyázóra nézve?

De halljuk tovább. Az újságok megérkezése előtt már jó másfél órával ott ül a kávéház valamelyik zugában, szeméit epedve az ajtóra függesztve; ha valaki kinyitja, az öröm egy szikrája villan át arcán, de ha látja hogy nem a várva várt újsághordó az, a keserű csalódás halvány színe váltja fel ezt. Ha végre megérkeznek a hírlapok, odarohan a pinczérhez és nem várva míg becsinálta a tartóba, elragadja tőle vagy pedig oly esdeklő pillantást vet rá, hogy lehetetlen ellentállani kérő tekintetének. Egyébiránt senki sem ad a pinczérnek több borraalót, senkisem költ annyit a kávéházban mint ő, csak hogy ha újságok jönnek, őt el ne felejték. Van otthon reggelije és mégis idejár, még egyszer kávézik, sőt ötször is ha szükséges, csak hogy terhes vendéggé ne váljék és szenvedélyét kielégíthesse. Ha hozzá juthat, tíz újságot is hord össze magának, és mint a fősvény a legkisebb neszre, rémes arczifejezéssel pénzét takarja el, úgy őrzí ő ha hallja hogy valaki hozzá közeledik, e drága újság-kincset. Három lapon ül, hármat budájának fojtó súlya nyomja, kettőt görcsösen térdei közt összeszorít, kettőt hóna alatt öldös, kettőt végre kezében tart. Beszélhetnek neki, ha egyszer el van mélyedve az olvasásba, ágyukat is elsüthetnének füle előtt, még akkor se hallana semmit. „Ugyan kérem, újság-fürdő rendeltek Önnek?” így szólítja meg valaki.

„Uram ne tessék már a többi vendégektől egy porczika újságot irigyleni”. Semmi válasz. „Ha nem látnám, hogy valamennyi újságon ül, azt gondolnám a fülén ül,” folytatja a megszólító beszédét. Ismét semmi válasz. Az illető koczkáztatja s egyet ránt a hóna alatt levő újságokon; de ekkor feleszmélődik s mint az oroszán, kinek kölykeit bántani akarják, rohamra készül. Ha ellenfele, megijedve rémítő fogcsikorgatása és iszonyú tekintetétől, ki

nem térne előle, kész volna összemarczangolni; ő ki oly szelíd mint a gyermek, annak ki újságot akar tőle elvenni, képes a legnagyobb gorombaságot mondani, sőt egyszer ily alkalommal széket ütött valakinek fejébe, mi nem kis kellemetlenségbe hozta. Az összetörött széket meg kellett fizetnie, a betörött fejet meggyógyíttatnia s azonfelül kidobták a kávéházból. Otthon azután egy régi újság olvasása közben, melybe az általa vásárolt gesztenyék be voltak takarva, keservesen sírt ez eseményen, de másnap ismét úgy cselekedett volna, ha valaki kedves újságait bántotta volna.

Talán nem is hiszed, tisztelt olvasóm, hogy van ilyen bolond újságotolvasó fővárosunkban, pedig biztosítlak hogy van, hála isten nem sok – de van!

Annál több létezik azonban más fajtájú, nem olyan nagyon bolond mint Fürkészi, de mindenesetre elég eredeti.

Nézzük például azt a tizennyolcz éves fiatalot ott a velencei kávéház újságasztalánál. Serdülő fűzfapoéta, ki valamelyik szépirodalmi lapnak beküldte verseinek „első zsengeit”. Ennek egy hónapja múlt már s azóta naponként ez újságnak csak „szerkesztői üzeneteit” olvassa; nem is ül le, hanem állva, reszkető kezekkel nyúl az újság után, melyre ha más „praenumerálta”, néha órákig kell várnia; nem meri azonnal az utolsó lapot megnézni, hanem öt percig habozik – végre elhatározza magát, átfordít a negyedik lapra – óh csalódás! Ma megint nincs válasz az ő „Szegény furulyás” és „Kedvesemhez” című verseire. Megvan győződve, hogy az ő versei kitűnőek, hogy akár Petőfinek sem váltak volna szegényére; ha tehát a szerkesztőség őt válaszra sem méltatja, ez nem lehet más mint személyes ellenszenv, mint a felfelé törekvő tehetség elnyomása, ármány sat., pedig a szerkesztő soha sem látta, soha sem hallotta hírét. Nem akarja saját gyengeségét belátni, hanem másban keresi a vele történő rosznak kúforrását. Nem gondolja meg miszerint a szerkesztőségnek egy sokat követelő s igen szigorúan ítélő publikumot kell kielégíteni hogy megtartsa lapjának és a nagy lapkonkurrenzia ne ártsen neki; más dolga van tehát mint az ő zsengeit elolvasni, javítani – hogy még aztán is a papírkosárba dobja. – Mindannak daczára még egy hónapig olvassa el a szerkesztői üzeneteket végre levelet ír a szerkesztőnek, melyben apodikticze követeli, hogy vagy nyomassa ki vagy küldje vissza verseit. Más napra, midőn ismét elolvasa a szerkesztői üzeneteket, ájuzdozva következő választ talál, versét pedig ekkép találja lenyomatva: „Gedőfi Gyula úrnak” Pest. „Szegény furulyás” című verse azt bizonyítja, hogy Ön igazán nagyon szegény furulyás még a költészetben, szerelmi verse pedig azt, hogy „van még új a nap alatt,” mert a mit ebben mond, azt még senki sem tudta. Halljuk csak:

Sziklákon szőlő terem,
Ibolya a kertben, (valóban?)
Gombának jó a verem, (enyje!)
Fű díszlik a réten (ki hitte volna?)
Víz mellett tenyészik a lilium (Mennykő ezer milliomm!)
Tág erdőkben terül el a a som – – – (Komolyan?)
De szerelem csak az én szívemben, (Lám!)
Oly tiszta, fehér mint a – len! (Jézus-Mária-József!)

Ama kerek asztal körött egy társaság ül; jó kávéházi ismerősök, de egyik sem áll a másikhöz közelebbi baráti viszonyban. A mint magából értetődik, politizálnak, csak egy negyven éves úr van mélyen elmerülve a Pesti Napló olvasásába; egyszerre közelebb ül az asztalhoz s félbeszakítván a többiek beszédjét, így kezdi: „Hallják csak uraim, ezt a gyönyörű cikket; ez a Falk valóban ezermester, soha sem fogy ki; hallják csak milyen szép adomával kezdi ismét: „Egyszer egy parasztfiú levél útján új nadrágot kért atyjától; az atya nem tudván olvasni, odaadá a bombardonhangú kántornak. hogy olvassa fel s ez durván a mint illik így olvasta: „Papám küldj nadrágot” (mily nagyszerű politika van abban, ha a publiczista konjunktúráit onnét szedi, hogy „papám küldj nadrágot!”) ... de tovább folytatom”... és valóban a jó úr tovább olvas s nem látja, hogy a hallgatók versenyt ásitoznak, hogy midőn utánozza a kántor „bombardonhangját” az egész összegyűlt vendégsereg reá néz, hogy egyéb

asztaloknál sokan zokon veszik e fennhangoni olvasást, mely a többieket háborgatja. Neki szenvedélye az általa érdekeseknek talált cikkeket másnak előolvasni s ha egészen idegen emberek ülnek is vele egy asztalnál, még akkor is így kezdi. „Hallják csak uraim: Bismark” ... „De kérem már elolvastam ezt a cikket” ... „Nem tesz semmit, a többi tisztelt urak bizonyosan még nem olvasták el; Bismark ...” „Már bocsánatot kérünk” úgy szólnak a többiek egyhangúlag, „de a mint látni tetszik, mi éppen mást olvasunk, ezt félbe kellene hagynunk, hogy Önt hallgassuk s azt csak nem kívánhatja”... „Nem tesz semmit, igen rövid, mindjárt kész leszek vele” ... „De uram, ne háborgasson bennünket” ... „Enyje de műveletlen emberek közé kerültem” így mormog magában a szenvedélyes felolvasó s más asztalhoz megy ott próbálni szerencséjét; néha az egész kávéházat megkerüli, de senki sem akarja meghallgatni érdekes cikkét, végre feltalál valakit, ki iránta le van kötelezve: nevelőjét, könyvvivőjét, számtartóját, s ez akarva, nem akarva, áldozatául esik.

Megtörtént tán már rajtad is, tisztelt olvasóm, hogy midőn újságot olvastál, egyszerre lapodon szokatlan árnyékot láttál, érezted, hogy valami kellemetlenül nyomta válladat; hátrafordulva azt veszed észre, hogy valaki rád könyökölve, veled olvas. Ez a valaki nem tudja bevárni míg leteszed a lapot, hanem mindig közelebb jöve hozzád, előbb illő távolságból kap ki néhány szót, aztán elfelejtve magát, válladat asztalnak nézi s kényelmesen veled tart, sőt néha az átlapozás terhétől is megkímél, csak hogy akkor lapoz át, midőn te még be sem fejezted az első oldalt.

Máskor meg jó valaki nagy sietve, mintha háza égne: „Kérem csak egy perczre ezt a lapot, mindjárt visszaadom, csak egy perczre.” Elég udvarias vagy neki a kívánt lapot odaadni – de sajnos tapasztalod hogy a perczből félóra lesz.

Ismét máskor leteszed újságod, hogy kávédba kiflit apríts; midőn azután ismét utána nyúlsz, hült helyét találod.

Ott ama zugban valaki a Vasárnapi-Újság képeit nézi; az egyik illusztráció olyannyira szerencsés osztatlan tetszését elnyerni, hogy egész kényelemmel kiszakítja és zsebre dugja. Hisz a tízparancsolatokban csak az áll „és ne kívánozzál felebarátod felesége után” de nem az „s ne kívánozzál a kávé újsága után.”

Nem csoda hogy fővárosunkban annyi különcz újságolvasó van, sokat olvasunk, mert politizáló nemzet vagyunk. Csak az kár, hogy politikai tudományunkat, ha csak lehet, mindig másnak újságából a kávééből, a szomszédéból merítjük, de nem a sajátunkéból.

Már csak azért is kár hogy a tízparancsolatban különösen ki nincs téve a fennemlített parancsolat is „s ne kívánozzál másnak újsága után” – akkor újságolvasás! dühünk legalább a szerkesztők és kiadók előnyére is válnék ...

XXV.

Lóversenyen.

Utóbbi időkben fővárosunkban a nemes sport minden neme szép haladásnak indult. Van három vagy négy csónakegyletünk, arisztokratikus, polgári, demokratikus, vörös, kék sárga „laiblis” (inges); vannak vadászaink ámbár nem tudják mit vadásszanak a főváros közvetlen környékén, hacsak a városligeti békákat nem; vannak tornászati műtermeink „férfiak és nők számára,” hol oly magasra tudnak mászkálni, hogy az égről is lehoznák a csillagokat, ha csak volna olyan létra melyen felérnének; lesz tűzoltó egyletünk is, mely veszélyes versenytársa leend a kéményseprőknek s nem egy babért fog ezektől elragadni; vannak végre lóversenyeink melyeknek ezélja a hazai lótenyésztést előmozdítani, ámbár Fényes Elek statisztikája szerint, úgy is már elég sok és világra szóló lovaink vannak ...

Már csak azért is ajánlhatók a sport mind e nemei, mert velük sokszoros mozgás jár. A csónakegyletek tagjai mozognak kezeikkel, a vadászok mozognak lábaikkal, a tornászok és tűzoltók mozognak egész testtel, a lovaglók is, különösen ha a ló fején keresztül – földre

buknak; ha tehát magasabb eredménye nem is volna e nemes mesterségeknek (a mit egyáltalában állítani nem akarunk), az illetők, kik annyit mozognak, legalább éhesek lesznek és jó egészségnek örvendenek. Fővárosunk a sportnak hódoló osztályai közt tehát bizonyosan legkevesebb betegségi esőt fordul elő s így meghazudtoltatik ezek részéről ama közmondás mely azt tartja, hogy pénzért mindent lehet venni csak egészséget nem – mert íme a kinek elég pénze van a sport mind e különféle nemeiben részt venni, ez az által szükségképen egészséget is vásárol...

Eszünk ágába sincsen a lóversenyek nemzet-gazdászati oldalát szemügyre venni; a fentebbivel csak egy eddig talán kifeledett előnyére akartunk utalni; de még a lóversenyek végbemenetele módjáról sem fogunk szólni – mert ezt eléggé ismerik tisztelt olvasóink, hisz eleget beszélnek erről. minden negyed évben az újságok napi hírei és tárczái. A mi elemünk a „csekély számú de díszes közönség” (így hangzik már két év óta az újságok ebbeli referádája) mely a lóversenyeken össze szokott gyülekezni.

Nálunk a közönség a lóversenyek iránt nem mutál; oly közérdekeltséget és tömeges részvétet mint más fővárosokban. Vannak a közönség közt olyanok a kik azt mondják, hogy már a régi magyaroknak is voltak jó lovaik a nélkül hogy lóversenyeket rendeztek volna, hogy az arabok azt sem tudják micsoda fán teremnek a lóversenyek s lovaik már ősidőktől fogva legkitűnőbbek a föld kerekiségén; ott tehát, hol a lovak természetől fogva kitűnőek, nemes alkatúak, ott feleslegesek a lóversenyek, hol pedig nem azok, lóversenyek által azzá nem válnak; ezek szerint tehát a lóversenyeknek egy csepp hasznuk sincsen s a mágnások csak időtöltésből hozták be; „töltsék ezzel idejüket, nekünk más dolgunk van,” így mondják, elfeledvén hogy Széchenyi volt a lóversenyek megindítója. Mások még kötelességesen bevallják a lóversenyek „nagy horderejű, roppant” hasznát, de drágálják a nézhetéseért fizetendő díjt mely nálunk nagyobb mint máshol, sokalják a messze utat melyet gyalog kellene megtenniök, mert ha lóverseny napján bérkocsin vagy omnibuszon akarnának kimenni, ez pláne sokba kerülne, nem is számítva a port melyet a Rákoson legnagyobb bőségben nyelniök kellene midőn az a sok hintó és lovas elhajt mellettük.

Innét magyarázható, hogy fővárosi lóversenyeinken mindig csak „csekély számú de díszes” közönség van, Arisztokráciánk, fertálmágnásaink, újságíróink és csak hébe korba egyik-másik a középrend egyéb osztályaiból is, azon kívül még a szolgálai személyzet, jokeyk, groomok, bérkocsisok, lovászok; az előbbieket természetesen hintókon vagy külön emeltebb tribünén, az utóbbiak rongyos, alacsony helyeken.

Ez alkalommal mágnásaink és mágnásnőink legkiválóbbjait itt találod, mi igen természetes, mert a lóverseny, a fogadások, arisztokratikus multságok; itt oly téren mozognak melyen legotthonosabbak, a közönséges emberfia alig tudván megítélni a lovak race-ját s alig értvén egy fityinget is az egész ló tudományból.

Még az itt látható bájos arisztokrata nők is, kik szinte versenyeznek pompás ruhák s elegáns fényűzés mutogatásában és kik (mi a nőnemnél nem szokott gyakran megtörténni) ez alkalommal színt vallanak, még ok is jobban értenek a lovak becsének megítéléséhez, mint a fővárosi nagy közönség; hallottunk ilyen hölgyet ki a négy utolsó évben Párizs, London Bécsben és Pesten nyertes kékvér lovak neveit, genealógiáját, sőt a futtatás napját is szóról szóra elmondta az őt kísérő lovagnak. (Fogadni mernék, hogy a magyar írók és művek nevét nem tudta ilyen jól)...

De halljuk a nézők némely nyilatkozatait...

„Ez a kék ruhájú, zöld szalagú hölgy ott abban a sárgarézkerékű hintóban, báró X- né; nézd csak egyik lova milyen gyönyörű s oly kevéssé félénk, hogy nyolcz napig egymaga áll az istállóban. Így szól egy műértő lenni akaró író a másikhöz. „Nem is igaz”? felel a megszólított „ez nem báró X-né, mert a kék és zöld szín gróf Y-né; én csak jobban fogom tudni mint te, mikor a lapkihordóm fia kedvesének nővére az ő szobaleánya. Egyáltalában különös tanulmányom tárgyává tettein (Baliczky kirakata előtt a kravátlíkon) arisztokráciánk közt kié

melyik szín s ha urasági hintót látok, már messziről megismerem az inas libériájáról melyik gróf vagy báróné ül benne ...”

„Ne szaporítsák már az ember baját szól síró hangon egy véletlenül néhány omnibuszkocsis közé került finom öltözetű arslán ránehezedő szomszédjaihoz, kik szinte a csekély számú, de nem a „díszes” közönség alkatrészét teszik, „úgy is eléggé nyomja a por a mellemet, ne nyomják még a hátamat, vállamat is!”

„Követem alássan, ha az úr olyan finyás, mér' nem ment a „drága” helyre, mér' jön a nép közé? Itt bizon mindenki helyet csinál magának a hogy tud,” válaszol a zabolatartók egyike s többé nem hederítve a présbe került „gavallér” sóhajaira, ekép beszélget társával:

„Majd meglásd, a sárga janklis lesz a nyertes” ...

„Nem igaz, egy messző slivoviczába fogadok, hogy a fekete „laiblis” lesz a' (lám a köznép is eltanulta már a nagy uraktól a fogadást). „Enyje no, éppen egy lófej hosszával ért elébb célhoz az a sárga kabátos jókai (azt hiszem úgy híják ezeket az urasági „csikósokat”; olvastam egyszer egy nevetető mesét „a sorfőző”-t, annak a megíróját éppen úgy hittak), pedig ha az én fekete kabátosom a maga drágalátos fejét előretolta volna, egy időben ott van mind a kettő, mert az ő feje lóénak is beillenék” ... „Hisz most tette csak lóvá a másik!...”

Miután még néhány ügyetlen lovason, ki lepotyogott lováról, nevetett volna a nép, miután a bírák odaítélték az érdemdíjakat s mindenki elég port, a köznép elég virslit, a haute-volée a por mellett elég czukrot és süteményt nyelt volna: elrobognak a hintók, bérkocsik, ellovagolnak a lovasok és haza megy per pedesz aposztolorum a közönséges de mégis kissé válogató emberfia, mert omnibuszba begyümöszölni nem akarja magát. A Rákostól Pestre vezető út egy porfellegbe van burkolva, a por azonban rá ér lecsillapodni, mert három hóig, a legközelebbi lóversenyig, elhagyatva és pusztán fog állani e tér. „Fáj a szívem, fáj ha ezt látom” s hogy erdő nincsen már régen itt, azt sírva bánom. Ha nagyobbra nem, de oly hasznára mint a lóversenyek mindenestre válnék a főváros számára itten egy erdőség.

XXVI.

Az egyetemi könyvtárban.

Láttái-e már, tisztelt olvasóm, egérfogót melyben emberek sanyarognak?

Ha nem láttál, légy oly szíves és fáradozzál a ferencziek zárdájában földszint levő antiquarius könyvkereskedéshez hasonló, szűk és alacsony szobákba, tekints körül az itt összepréselve, vastag könyvekben búvárkodó fiatalokra és vénekre, szívd néhány perczig az itteni bűzhödt levegőt, s fogadok veled oly rosszul kezded magad érezni, mintha egérfogóban volnál.

Néhány törött lábú, bemocskolt asztalt, ugyan-ily nemű székeket, egy pár téntatartót, egy süket könyvtárnokot és sok hiányzó könyvet: ezt csúfolják a királyi magyar tudományos egyetem könyvtárának.

Hiszen az európai műveltség színvonalán álló nagyobb fővárosok akármilyen magánolvasó-terme sokkal barátságosabb, meghívóbb külsőt mutat mint a 15 millió lakost számláló Magyarország egyetlen egyetemének könyvtára!

Máshol majdnem minden két millió lakosra esik egy egyetem, így a kis Dániának két, Svédországnak két, Skóciának három, Belgiának három, Spanyolországnak nyolcz teljes egyeteme van, Magyarországnak, összes tartományaival együtt, csak egy; mondd: egyetlen egy „alma mater”-e van; azt lehetne tehát követelni, hogy legalább ezen egy egyetem minden gáncsnélküli legyen; mindenestre az egyetlen, gazdagon dotált egyetemünknek más-fajtajú könyvtárának kellene lennie, külön, csak erre szentelt épületben, hol kényelmes, szellős szobák állanak a könyvtárlátogatók dispoziójára, udvarias könyvtárnokokkal, kik tudják hogy ők az olvasóközönség miatt vannak itt, s nem a közönség miattuk. A látogatási kedv akkor sokkal általánosabb volna, míg így sokan csak azon megszorítások miatt melyeknek

jelenleg alá kell magát vetni, nem keresik fel e könyvtárt.

Mindjárt az előcsarnokban szemedbe ötlük egy ukáz, mely megparancsolja, hogy „szépen viseljed magad,” különben ki fognak dobni. E rendelet a látogatókra nézve, kik a műveltebb osztályhoz tartozván úgy is tudják mikép kell magát ily komoly helyen viselni, egészen fölösleges, tehát fölötte sértő. E rendelet azt mutatja, hogy a t. ez. könyvtári igazgatóság gyermekeknek nézi az ifjúságot s a könyvtár egyéb látogatóit, kiket rendre inteni kell.

Ha belépsz, lábujhegyen kell a süket könyvtárnokhoz odatánczolnod és lassan megsúgnod neki micsoda könyvet akarsz s így sokszor megtörténik, hogy Récsi római joga helyett, egy traktatumot adnak kezedbe mely a Roicsi ásványvizekről szól, hogy Prévost-Paradol valamelyik történeti vagy nemzetgazdászati műve hol vett „Le Parasol” című regényt tesznek eléd, sőt szemtanúi voltunk, hogy egy fővárosunkban tartózkodó francia, azt gondolván miszerint itt mint a párizsi olvasótermekben, újságok is vannak, midőn e téves föltevésből kiindulva a „D e b a 11 é”-t kérte, a könyvkiadó ezt „e b a d t á”-nak hallotta s mint gorombáskodót és csendzavarót kiutasította.

Sokszor az is megtörténik, hogy az általad kért könyv mely az egyetemi könyvtár indexében fel van jegyezve, nincs jelen, hanem magánembereknek kíván kölcsönözve, mintha ez kölcsönkönyvtár volna s nem mintha mindenekelőtt az egyetemi ifjúság tudvágyának kielégítésére volna alapítva.

Ha végre hosszú keresés után megtalálták az általad kívánt könyvet, és még néhány unalmas czeremonia után, vigyázva mintha csecsemő gyermek vagy porcellánból volna „gondviselésedre” bízták volna: nagy zavarba ejt az a kérdés mikép és hová ülj le, hogy akaraton kívül a szigorú rendszabályok ellen ne vétkezzél, mert a csekély számú lóczákon már úgy is egyik a másik hátán szorong; végre valamelyik pad legvégén három hüvelknyi ürt látsz, oda letelepedel, de roszul kezded magad érezni midőn szomszédodat lassan megszólítva feleletet nem kapsz, vagy midőn észreveszed, hogy a könyvtárőr minden mozdulatodat árgusszemekkel kíséri. Nagyobb és kényelmesebb termekben, ha már valaki egy két szót koczkáztatna is, ez észrevétlenül elhangzanék s nem háborgatna senkit; így pedig ha e vagy ama tárgy fölött szomszédunktól felvilágosítást akarunk, azon veszélynek tesszük ki magunkat hogy kifelé salto-mortáléznak bennünket.

A valódi felvilágosodottsággal az ilyen. szörszálhasogató pedanteria meg nem fér s azért bátran remélhetjük, hogy nem sokára az egyetlen magyar egyetem könyvtárában mind testileg mind szellemileg szabadabban fogunk mozoghatni.

XXVII.

A pesti dologházban

Ott a kerepesi úton, nem messze a sz. Rókus után nevezett koródától, hol a testileg betegeket kigyógyítják vagy eltemetik, van Pest városa dolgozóháza, hol a lelkileg betegeket, a lopásban, koldulásban sínlődöket gyógyítják és egyszersmind egy időre a külvilág számára eltemetik.

Azon kellemetlen benyomás melyet a látogatóra e komor külsejű, erős vasrostélyzatú ház tesz, azonnal jótéző meglepődéssé válik, ha belépve az udvarba, ennek példás tisztaságát és rendét látja, mert ebből bátran azt következtetheti, hogy az itt fogva tartott bűnösök serege ép oly rend és tisztaságban tartatik.

S valóban, a látogató e feltevésében nem csalódik. Kőrútjában meggyőződik, hogy a büntető igazság keze e helyen a mennyire lehet human módon jár el, hogy itt a büntetőjog újabb elvei vannak érvényben, melyek azt tartják, hogy a bűnöst javítani és lelkileg épen, a társadalomnak visszaadni, nem pedig a társadalom ellen általa elkövetett sértést rajta megböszülni kell.

Az udvarban és szobákban különféle kézi és házi munkákkal elfoglalt fegyenczek

udvariasan köszöntik a látogatót. Öltözékük nem kerül ugyan ki Jámbor Endre úr műhelyéből, de azért tiszta, télen fehéres posztó, nyáron angol vászonbóli; hogy mindnyájan egyformán öltözték (kivéve a legújabbban ide kerültek), az magából értetődik. Étküket sem hozzák Marsehalltól, de még a Vadászskürtből sem, hanem egyik vagy a másik fegyencz főzi, abból a készletből, mit a bérlő a fegyencz ház felügyelőjének rendelkezésére bocsát; de azért jó és táplálékony, és sokan oda nyilatkoztak, hogy ha tudták volna miszerint ilyen jól bánnak itt az emberekkel és hogy olyan jó és mindennap legalább bizonyos az ennivaló, már régen loptak volna, nem azért hogy lopjanak, hanem hogy annál előbb kerüljenek ide és nyomorult utczaik életüknek annál előbb vége szabadt volna, mely közben nem volt helyük hová árva fejüket éjjé) lerakják és mely közben három-négy napig nem ettek egyebet száraz kenyérenél.

Azok kikben a szív még nincs elrontva, kiket a szükség, a körülmények vagy a könnyelműség tettek bűnösökké, e helyen okvetlenül javulnak a rendes élet, a minden túlszigortól ment, de mégis feltétlen fegyelem és foglalkodtató dolog mellett; ha csak arról is gondoskodtatnék, hogy ha e szerencsétlenek kibocsátatnak, ne legyenek kéntelenek minden keresetmódtól megfosztva, előbbi, a bűn legörvényébe vezető életmódjukhoz visszatérni.

Mindenesetre például szolgálhatna már jelenlegi állapotában is országunk fővárosának e dologházában uralkodó emberséges bánásmód némely megyéinknek, hol a rabok a szabadság országában, fényes nappal, a leglátogatottabb utczákon, a művelt közönség boszantására s az emberi méltóság lealázására, csapatonként lánczcsörrenve vezetnek keresztül, hol az ember hetven éves aggastyánokat, kik alig tudnak már lábaikon járni, tizenöt éves gyermekeket, kik még önálló ítélőtehetséggel nem bírhatnak, végre nőket is lát nehéz lánczokkal terhelve melyek alatt görnyedve dolgozniok kell. Ha elvégezték a közmunkákat, még a tekintetes szolgabíró, városkapitány vagy polgármesternek fát kell hasítaniok, a nagyságos alispán szobáit surol-niok s a vitézljő pandúr csizmáit tisztítaniok.

Európai civilizáció és humanitás, az új alkotmányos aerával jöjjön el a te országod az egész magyar földön, valamint Magyarhon büszke fővárosában, Pesten, már eljött!

XXVIII.

Egy képviselő élete a fővárosban.

Patvari Dénesnek hittak. Három kandidátus közt Kókán általános bortöbbséggel, akarom mondani, szótöbbséggel képviselőnek megválasztották.

Neje, gyermekei, barmai és sertéseitől való érzékeny búcsúja után, beült egy waggonba s senkit zsidónak nem nézvén és meg nem pofozván, hanem társutasaival békés egyetértésben füstölgetvén és minden állomásnál néhány rostbeafet és még több palaczk borocskát elköltvén, átrepült a prüszkölő vasló közbenjárásával több rendbeli homokbuczkán, tón, folyón, hídon, míg végre a szokottnál hosszabb fütty azt jelenté, hogy megérkezett a vonat, és vele Patvari is a pesti pályaudvarba.

Egy lába volt csak a földön a másik pedig még a waggon hágcsóján, midőn egy negyed duczat asszony rohan neki:

„Méltóságos úr, nem tetszik jó szállás?”... „Nagyságos uram egy gyönyörűen bútorozott szoba, szép kilátással!...” „Tekintetezs deportirter úr, egy szoba, előzsarnokkal, az inazsa szamara”...

„Igen tisztelt asszonyaim”, felel parlamentarisan hangon a három oldalról szorongatott képviselő, mintha már a „tisztelt ház” előtt beszélne, „be fogják látni, miszerint a magyar embernek a nők iránt követni szokott udvariassága meg nem engedi, hogy egyike vagy másikának tisztelt nagysáim közt elsőséget adjak, miért is egyiknek véleményéhez, azaz szállásához sem csatlakozom, – különben is, ide fog ragadni a lábam, ha nem méltóztatik megengedni hogy leszedjem a waggonról!”

A szobakofák hosszú orral távoznak, Patvari egy magyar nemzeti hordár által kiadatja

bőröndjeit, puskáját, bérkocsiba száll s valamelyik vendéglőbe hajtat. Ez éjjel ott fog hálni, de reggel azonnal szobakeresés után jár, mert takarékosan akar élni, ha pedig vendéglőben maradna, nemcsak diurnuma, hanem néhány saját forintkája is másznék a „magyar nemzeti német” fogadós zsebébe.

Eljő a reggel, Patvari útnak indul. Hagar a sivatagban nem kereste epedőbben az éltető vízforrást, mint képviselőnk a fehér czédulákat ott a kapuszárnyakon.

Kísérjük egy keveset e fárasztó de néha igen érdekes útján.

Czikczakban, egyik oldalról a másikra térve ballag át az utczákon s néha végig megy a két házsonon a nélkül hogy egy árva táblácskát is látna valamelyik kapufélfán.

Végre talál egyet. „E házban a második emeleten, 14-dik szám alatt egy nagy, szépen bútorozott szoba kiadandó; kilátás az utczára.”

Pat vari felmászkal a lépcsőkön és akiirt szám ajtajánál csönget.

Egy húsz éves gyönyörű menyecske nyitja ki. „Mivel szolgálhatok?”... „Itt egy szoba van kiadandó” ... „Volt, uram; tegnap költözött be egy képviselő”... „Tehát mért van lenn az a tábla?” ... „Úgy? Lenn van még... bizon elfelejtettük felhozatni. Köszönöm hogy oly szíves volt rá figyelmeztetni” ... „Ha nagysád nem volna olyan szép, hát mondanék valamit,”... a többi torkába akadt, mert észreveszi, hogy a nő már rég orra előtt belökte az ajtót.

Mindjárt az első kísérletnél ilyen felsülés, ez hallatlan pech!

Boszankodva folytatja útját.

„Itt egy szében putonyozott szopa fan kiadni külön bekenettel!”

„Különösen bekenett puttonyokban nem akarok meghálni; ide fel sem megyek.”

Néhány házzal odébb hurczolja magát.

„Ebben a szobában egy kényelmes ház van kibérlendő.”

„Ide sem megyek fel, mert a hol annyira szórakozottak hogy egy szobába egész házat raknak, ott megtörténhetnék rajtam, hogy a házi asszony engem férjének nézvén”... sat... mit mondana hozzá a feleségem, ha meghallaná?”... Ah itt ismét van egy tábla: „Egy szoba van itt kiadandó, íróasztallal, marketírozott padlóval, – a többi a házmesternél.” ... Hát csak a padló, meg az íróasztal van a szobában, a többi a házmesternél? Különös újítás, mely nekem sehogy sem tetszik... Itt is van egy tábla, lássuk csak: „Egy nagy szoba, egy gis előszobával gépviselő urag számára.” ... No nézzük meg.

E szoba a harmadik emeleten van; az ajtó előtt egy éppen nem meghívó külsejű nő áll, karján legifjabb sarjadékát ringatva. Képviselőnk még a folyosó másik végén van midőn ez már elébe kiáltja:

„Mi tetszik keresni méltóságos úr, szobát? A szobe én vagyok, azaz én adom ki. Te ssék besétálni, tessék hely et foglelni. A méltóságos úr nem fogje sehoh se jobb, szebb, tisztobb szobe és pontesebb szolgálíét találni, mint nálem. Nem szöktem magema t dicsekedni, de a méltóságos úr jól fogje magát érezni minálénk; nem szöktem magern at dicsekedni, de fan egy férjem, hundert jór zoll e mer leben, az fogje piketirezni a méltóságos úrral; azetán fan egy nyolcz éves fiem kérem elássen, az fogje szavelni a méltóságos úrnak, Areny János, wie heiszt mers nor, „Családi Pör” külteményét ... gyere csak fiem, mondd csak el azt a kültemény:

Este fan, este fan, khikhi nyugelomre,
Feketén bojlinget az eperfa lombje,
Zug az éji bogár, nekhi megy a falnék,
Nagyet kippen ekkor, azetán elhallget...

Nem szöktem magemat dicsekedni, de...” „Da kérem” ... „Mit kér a méltóságos úr” vág közb e a beszédés asszony „egy pohár víz? Jentel, hozz a méltóságos úrnak egy fris pohár víz, azen az ezüst táczán, hallod! Higyje el méltóságos úr, keveset szöktem beszélni, és néni szöktem magemat dicsekedni, de az én szobe...”

Előrül akarta kezdeni magát nem dicsérni, midőn szerencséjére gyermeke sírásra fakadt, mi által Patvari végre szóhoz jut:

„Térjünk a napirendre, dologra; Önnek van egy kiadandó szobája; mit fizet ez a szoba havonként?”

„Ez a szobe kérem alássem, nem fizet semmit, hanem az ki benne lakik”, szól bizalmas mosolylyal az asszony. „Igen olcsen adem, igen ölesen; mert Ön olyan derék, kedves méltóságos úr, odeadom harmincz forintért.”

„Van szerencsém magamat ajánlani!”

Ezzel Patvari kiszalad s a lépcsőkön lerohan. Az asszony, ki oly keveset szokott beszélni, utána rohan s azt kiáltja: „Tessék csak visszajönni, kedves méltóságos úr, olcsóben is adem!” De Patvari ki ingyen sem laknék ilyen nyelves asszonnyal egy földel alatt, úgy tetteti magát mintha nem hallaná s eltávozik.

Még össze-vissza jár néhány utcát, még körülbelül két duczat lépcsőn fel s lesétál, míg végre talál egy alkalmas, nem nagyon drága, de azért elég sós lakást.

Ide hordatja holmiját s azonnal leül hogy órarendjét megcsinálja.

Aludni kilenczig, kilencztől fél tizenegyig reggelizni és lapokat olvasni, fél tizenegyől fél kettőig az országgyűlésen lenni, ha nincs, az utcákön sétálni, vagy a klubba menni s perorálni, kettőkor ebédre a Frohnerbe, háromkor a kávéházba, négykor haza egy kis délutáni álmra – ötig (vagy valamelyik bizottmány gyűlésén résztvenni, hol szintén békésen alhatom), ötkor a városligetbe, ott sétálni hétig, vagy pedig a korzón egy karszéken ülni, hétkor vacsorálni vagy vissza a városba, a nemzeti színházba menni, onnét vacsorára a Komlóba, Beleznyaiba vagy Nádorba, vacsora után még kis sétát tenni... azután haza térti aludni.

De az ember tervez, Isten végez.

Elküldte a háznagyhoz címiratát, ha valami levél jönne vagy ha valaki felkeresné, hogy megtalálja.

Egy-két napig a fentebbi programm szerint békésen éli világát, de azután kezdődnek el ama apró és nagy kellemetlenségek és kellemek melyeknek állásánál fogva a fővárosban minden képviselő kivan téve.

Midőn képviselőnk egy iddogálás közt töltött éj után reggeli nyolcz órakor még mély álomba van merülve, jó az országgyűlési szolga és hoz különféle nyomtatványokat, indítványokat, beszédeket, melyeknek szorgalmas tanulmányozását a ház elnöke különösen ajánlja, mivel jövő gyűlésen tárgyalandók lesznek. Alig távozott az országgyűlés gyorslábú Merkúrja, jönnek mások, aláírási ívekkel különféle vállalatokra, irodalmi termékekre, bankettekre, beléptijegyekkel hangversenyekre, bálokra; volt honvédek, kik soha sem voltak honvédek, a képviselő hazafiságától különös nagylelkű adományt várva; nők, kik koszorúkat hoznak múltkor tartott nagyszerű beszédjéért, vargák, szabók s egyéb mesteremberek, kik a nagyságos képviselő úr kundschaft-jáért alázatosan esedeznek; földiek, kiket egész nap a városban körül kell czepleni ennek nevezetességeit megmutatandó, vagy végre jó pajtások, kik már ismét mulatságra akarják elvinni.

Hárman-négyen rohannak be az ajtón s az újra mély álomba merültet nem a legszelídebb módon rázzák fel, egy torokkal kiáltva:

„Hallod-e te, Dénes kelj fel, öltözködjél, kimegyünk a zugligetbe; siess már, a bérkocsi lenn vár ... „De barátim, olyan álmos és fáradt vagyok, hogy alig bírok magammal, hogy mászkáljak a zugligeti hegyeken!”... „No ne komédiázzál, jer, a többit bízd ránk; ha nem tudsz mászni, majd viszünk.” Elmennek a zugligetbe, esznek, isznak, toasztíroznak, hegyenbokron átmászkálnak s éppen midőn a Sz.-Jánoshegy legcsúcsán kergetik egymást, roppant zivatar, szélvész, mennydörgés és villám keletkezik, s az eső úgy kezd hullani mintha csöbrökkel öntenek. Képviselőink tökéletesen átázva jutnak kocsijukhoz. Patvari Dénes pedig meghűti magát, minek következtében több napig ágyban keli maradnia.

Gyöngélkedése második napján, délutáni három órakor, alázatosan kopognak ajtaján. A „szabadira sokszoros hajlongás és fejcsóválás közt lép be egy fiatal ember, ki nem látván

senkit, nem tudja merre bókoljon, mert Patvarit a paplan egészen eltakarja. „Tessék közelebb jönni, erre az ágy felé”, hangzik végre a vánkos mélyéből Patvari szava; „mivel szolgálhatok?”

Még néhány betanult bókot kockáztatva, melyet képviselőnk nem is lát, következő orációkat kezd tartani a fiatal ember, melynek minden szaváról s az akadozó módról melyben előadja, meglátszik, hogy Otthon betanulta és lenn a lépcsőn ismételte: „Van szerencsém magamat a tekintetes úrnak bemutatni; én Bárány Emil, harmadéves joghallgató vagyok ... Otthon kis félistenkének tartanak s az apám mindenkinek nem tud másról beszélni, mint az ő kedves Emile szorgalmáról, takarékoságáról, a ki nem jár kávéházba, bála, a ki csak két hónapig volt ügyvédnél irodában s újévkor már is negyven forintnyi ajándékot kapott. Tudja, kérem, mélyen tisztelt képviselő úr, én, anélkül hogy a szerénység határait túl lépném, bátran elmondhatom magamról hogy ritka tehetség, olyan „kirchenlicht”-féle vagyok, azaz ha nem is vagyok az, legalább holmi apró külsőségek által odajutok hogy a világ annak tarthatna. Én nem megyek a Nádorba vagy Frohnerhez ebédelni, hanem holmi beizliba hol húsz krajczárba kerül az ebédem; nem lakom a Lipótvárosban vagy a váczi- hanem a kétszerecsen utczában, ott sokkal olcsóbb; hogy ottan művelt, becsületes társasággal össze nem jövök, azt mondja a mélyen tisztelt képviselő úr? (ha nem is mondja, hát gondolja). Az meglehet, de a mi a művelt társaságot illeti, megelégszem a saját magaméval, azután van otthon sok szépen bekötött könyvem (igaz sokaknak alig tudom a címét, de ez nem tesz semmit; elég hogy ha az utcán járok, mindig hónom alatt viszek egyet); ezen és fennemlített tulajdonságaimnál és dicséretreméltó szokásaimnál fogva, mégis művelt takarékos, genialis és szorgalmas embernek mondanak otthon a kisvárosi korlátolt nézetűek, szóval azt mondják rólam „esz iszt ein ordentlicher Mensch!” ...

„Öcsém uram, mindezekhez semmi közöm; tessék röviden megmondani, mivel szolgálhatok?”

„Oh, kérem, mélyen tisztelt képviselő úr,” szól Bárány újabb hajlongások közt, „olyan rövid leszek, hogy végére járok, mielőtt el is kezdtem volna: Alkalmatlankodásom hegye oda megy ki, miszerint alázattal esedezni bátorokodnék, hogy tekintetes úr volna oly szíves, miszerint engem becses személye mellé országgyűlési gyakornoknak felfogadni méltóztatnék; ez nekem újabb alkalmat fog szolgáltatni az otthon valóknak port a szemükbe hinteni.”

„Ámbár már hat fiatal ember kérte ezt tőlem s ámbár mindegyiknek adtam ilyen bizonyítványt, önnél sem teszek kivételt; ön lesz a hetedik kinek adok mert nem kerül semmibe s ön azt nyerheti, hogy a gyűléseken mindennap jelen lehet.”

Bárány sugárzó arccal viszi oda az asztalt, a tentát és papírt s miután a képviselő megírta azt a két sort melyek azt embert országgyűlési gyakornokká teszik, Bárány majdnem kiugrik bőréből örömeiben, mert most azt fogja haza írhatni, hogy Patvari Dénes, a követek leghíresbjeinek egyike 40 forintnyi havi fizetés mellett, országgyűlési „kiskövetnek” fogadta maga mellé, hogy beszédjeit ő csinálja, szóval, hogy követjének ő már is a jobb keze...

Miután Patvari felgyógyult, kárpótolni akarja magát a kárba ment multságokért, s most akármily nyilvános helyre jösz, ott találod Patvari Dénest s képviselő barátjait.

Ha egy-órakor a váczi utczában sétálsz, ott látod őket, öten hatan egy frontba járva oly fennhangon beszélnek az ország dolgairól, mintha zárt teremben volnának, azért hogy a közönség tudja miszerint ők képviselők s kellőleg bámulva őket, kitérjen előlük.

Ha véletlenül egy horgonyi bálon vetsz horgonyt, ott találod őket csintalan debardeurök karjain keresztül vitorlázva a termen. De nem oly demokraták, hogy csak is itt akarnának mulatni; ott látod a redoute fényes termeiben, a császárfürdő fővényes gyógyudvarában, a városliget megklemeneszczimentírozott sörénél, Gundy széphelenázott színházában, és néha a nemzeti színház bognárvilmatalanított és füredítlenített fala között is.

Patvari Dénes eleinte programma szerint csak is a nemzeti színházba ment, de ott egy-két

társával árván látta magát. „Hol van Pista, Stefi, Gyuri meg Bódi”? kérdi ide vetődött kollégáit. „A szép Hellenánál vannak!”

Wo alles liecht kann Patvari Dénes allein nicht lassen!

S így történt, hogy ő is oda ment vala.

De azért, mert szép Helenák-, Galatheák- és más német szépségekhez szorgalmasan eljárt vala, mégis rettenthetetlen és hazát boldogító szélső baloldali vala, ki magát minden egyéb multságokon kívül, a haza sorsa, az alkotmánytalan alkotmányosság, a delegációk és quoták miatti bajában, lehető alkalommal rémségesen leitta vala...

S minthogy Kerisztanne halhatatlan tündérhölgy gyöngyei, amelyeket a tékozló Flotwellnek küldött is egyszer csak kifogytanak vala: nem csoda ha a halandó képviselőnek is, a debardeurök, redonte és császárfürdői bálók, hangversenyek, bankettek és ivásoknak miatta végre pénze nem vala, és hogy a tisztartó otthonról sem küldhetett vala, mert otthon nem vala már ilyen; s így se pénze se posztója nem lévén, végzetlen megőrült vala, midőn a szünidők eljöttek vala és az elnök így szólt légyen vala:

„Fiam, Dénes, a mennyire az előbb kifizetendő számlák engedék, lehetőleg gyorsan a pályaudvarba sietett vala és amidőn a waggonban kényelmesen nyújtózkodott vala, következő búcsúszavakat intézett vala a fővároshoz:

„Isten veletek, horgony, Hermina-tér horgonya, redonte, Helena, Galathea, seine Dovidl s egyéb mulatási reményeim és vágyaim drága tanyája! Isten veletek „szépen bútorozott szobák,” nem szépen illatozó utcák és csatornák, zöld levél nélküli sétányok, víznélküli városligeti tavak! Isten hozzád, szemét, Pestnek drágalátos szemétje, tüdősorvadások és egyéb nyomorúságok ádáz okozója; Isten veled te büszke város, csalóid és megcsaltaiddal, mágnásaid és koldusaidal, képviselőid és képtelenségeiddel, pompáddal, mely csak a szemnek tetszik de nem a szívnek, nevezetes és homályban fetregő férfiaiddal, szép és rút asszonyaiddal, művészeid és sípládásaid, hintón és gyalogjáróid, bűneid és erényeiddel...

Isten veletek!”

TARTALOM.

- I. Verclerius indigenatus et italicus
- II. Magyar népdalárok
- III. A Hermina-tér
- IV. A házaló
- V. A váczi-utcza
- VI. Egy izraelita menyegző
- VII. Fővárosi arszlánok fényűzése
- VIII. A városkatona
- IX. Egy délután a városligetben
- X. Fiakker, komfortébli, omnibusz
- XI. A pékinas
- XII. Mit a gázlámpáktól hallottam
- XIII. Fővárosi tárczairók
- XIV. Fővárosi nőismeretség
- XV. Fagylalt!
- XVI. A zálogházban
- XVII. Könyv- és divatkereskedésben
- XVIII. Tanulmányok bor- és sörházakban
- XIX. Fővárosi bálon
- XX. Kávéház a koronához
- XXI. Előszobai tanulmányok
- XXII. Színi előadások alatt
- XXIII. Pálinkamérésekben
- XXIV. Újságolvasók
- XXV. Lóversenyen
- XXVI. Az egyetemi könyvtárban
- XXVII. A pesti dologházban
- XXVIII. Egy képviselő élete a fővárosban